

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain ja rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksen tarkoituksena on täytäntöönpanna rahoitustietodirektiivi. Hallituksen esityksessä ehdotetaan pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain muuttamista ja rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain muuttamisesta.

Rahoitustietodirektiivin täytäntöönpanon edellyttämällä tavalla esityksessä nimetään ne viranomaiset, joilla on pääsy pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään direktiivin tarkoittamalla tavalla. Niin ikään rahoitustietodirektiivin täytäntöönpanon edellyttämällä tavalla esitetään myös rahanpesun selvittelykeskuksen toimivallan laajentamista.

Edellä kuvattujen rahoitustietodirektiivin täytäntöönpanon edellyttämien muutosten lisäksi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttämiseen oikeutettujen viranomaisten joukkoa esitetään laajennettavaksi. Tämän lisäksi esitetään teknisen ratkaisun rakentamista, jonka avulla voitaisiin sujuvoittaa edellä mainitun viranomaisten joukon laajennuksen täytäntöönpanoa.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian lukuun ottamatta eräitä pankki- ja maksutietovalvontajärjestelmän säännöksiä, jotka on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.3.2022.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	5
2 EU-säädöksen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö.....	6
3 Nykytila ja sen arviointi.....	13
3.1 Lainsäädäntö	13
3.2 Viranomaisten pääsy pankki- ja maksutilietoihin ja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään.....	17
3.3 Rikosten ennalta estämisestä, selvittämisestä ja syyteharkintaan asettamisesta vastaavat viranomaiset	32
3.4 Johtopäätökset nykytilasta	34
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	35
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	35
4.1.1 Direktiivin säännökset, jotka eivät edellytä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön	36
4.1.2 Arviointi suhteessa EU:n yleiseen tietosuoja-asetukseen ja rikosasioiden tietosuojadirektiiviin	38
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	42
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	42
4.2.2 Luotto- ja maksulaitokset.....	43
4.2.3 Julkisen hallinnon tiedonhallinnan keskittäminen	43
4.2.4 Henkilötietojen käsittely ja laillisuusvalvonta	43
4.2.5 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	44
4.2.6 Rikoshyödyn jäljittämisen tehostuminen	46
4.2.7 Tiedonhallinnan muutosvaikutukset	46
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	48
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	48
5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot.....	49
6 Lausuntopalaute.....	50
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	50
8 Lakia alemman asteinen sääntely	64
9 Voimaantulo	64
10 Toimeenpano ja seuranta	64
11 Suhde muihin esityksiin.....	64
11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä.....	64
11.2 Suhde talousarvioesitykseen	64
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	65
12.1 Henkilötietojen suoja	65
12.2 EU:n yleinen tietosuoja-asetus ja rikosasioiden tietosuojadirektiivi.....	68
12.4. Hallinnolliset seuraamukset	71
LAKIEHDOTUS	72
1. Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain muuttamisesta	72
2. Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain muuttamisesta.....	76

LIITE	81
RINNAKKAISTEKSTI.....	81
1. Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain muuttamisesta	81
2. Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain muuttamisesta.....	86

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1153 säännöistä, joilla helpotetaan rahoitus- ja muiden tietojen käyttöä tiettyjen rikosten ennalta estämistä, paljastamista, tutkimista tai niihin liittyviä syytetoimia varten, ja neuvoston päätöksen 2000/642/YOS kumoamisesta (jäljempänä *rahoitustietodirektiivi*), annettiin 20 päivänä kesäkuuta 2019. Direktiivi tuli voimaan 31.7.2019. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 1.8.2021.

Rahoitustietodirektiivin mukaan jäsenvaltioiden on nimettävä ne viranomaiset, joilla on valtuudet päästä jäsenvaltioiden perustamiin kansallisiin keskitettyihin pankkitilirekistereihin ja tehdä niissä hakuja. Direktiivissä keskistetyillä pankkitilirekistereillä tarkoitetaan keskitettyjä automatoituja mekanismeja, kuten keskitettyjä rekistereitä tai keskitettyjä sähköisiä tiedonhakujärjestelmiä. Pääsyn tilitietoihin tulee direktiivin mukaan olla suoraa ja välitöntä. Lisäksi direktiivi velvoittaa jäsenvaltioita nimeämään ne toimivaltaiset viranomaiset, jotka voivat pyytää ja saada rahoitustietoja ja analyysejä rahanpesun selvittelykeskuksilta. Direktiivissä säädetään myös tietojenvaihdosta rahanpesun selvittelykeskusten kesken ja Euroopan poliisiviraston Europolin kanssa.

Asialla on liittymäkohtia hallitusohjelmaan. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan varmistetaan riittävät viranomaisresurssit, parannetaan tiedonvaihtoa ja tehostetaan valvontaa rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjumiseksi.

1.1 Tausta

Rahoitustietodirektiivi liittyy niin kutsuttuun viidenteen rahanpesudirektiiviin, eli Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin (EU) 2018/843, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen annetun direktiivin (EU) 2015/849 ja direktiivien 2009/138/EY ja 2013/36/EU muuttamisesta. Viidennessä rahanpesudirektiivissä edellytetään, että jäsenvaltiot ottavat käyttöön keskitettyjä pankkitilirekistereitä tai tiedonhakujärjestelmiä, jotka mahdollistavat pankki- ja maksutilien sekä tallelokeroiden haltijoiden oikea-aikaisen tunnistamisen. Suomessa viides rahanpesudirektiivi on täytäntöönpantu muun muassa lailla pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä (571/2019), joka on tullut voimaan 1.5.2019, mutta sen pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmää sekä pankki- ja maksutilirekisteriä koskevia säännöksiä sovelletaan 1.9.2020 lähtien.

Tulli on pankki- ja maksutilirekisterin rekisterinpitäjä ja koordinoi tilirekisterihanketta, jossa rakennettiin tilirekisteri, johon tallennetaan tietoja maksulaitosten, sähkörahayhteisöjen ja virtuaalivaluutan tarjoajien asiakkuuksista, asiakastileistä sekä tallelokeroista. Luottolaitokset voivat luovuttaa tiedot tilirekisteriin Finanssivalvonnan luvalla tietyin edellytyksin, muuten luottolaitoksen on ylläpidettävä sähköistä pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmää, jonka avulla se välittää laissa määritellyt tiedot toimivaltaisille viranomaisille. Maksulaitokset, sähkörahayhteisöt, virtuaalivaluutan tarjoajat ja luvansaaneet luottolaitokset päivittävät laissa määritellyt tiedot tilirekisteriin Tullin toteuttaman rajapinnan kautta.

Hallituksen esityksessä laiksi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 167/2018 vp) ehdotettiin, että oikeus saada tietoja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä olisi ollut Verohallinnolla, Tullilla, ulosottovirastolla, rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa (444/2017), jäljempänä rahanpesulaki, tarkoitetuilla toimivaltaisilla viranomaisilla ja asianajajayhdistyksellä, rahanpesun

selvittelykeskuksella, poliisilla ja Rajavartiolaitoksella, Kansaneläkelaitoksella, Finanssivalvonnalla ja konkurssiasiamiehen toimistolla. Tiedonhakujärjestelmän tarkoituksena oli mahdollistaa henkilötietojen ja pankkisalaisuuden piiriin kuuluvien varallisuustietojen luovuttaminen sähköisesti luottolaitoksilta laissa määriteltäville viranomaisille näiden lakisäätteistä tehtävää varten. Tietoja ei tallenneta järjestelmään, vaan ne luovutetaan luottolaitokselta suoraan viranomaiselle. Viranomaisen olisi tullut esittää lainsäädännön peruste, jonka nojalla sillä on oikeus tiedot saada ja luottolaitos olisi vastannut luovutettavien tietojen oikeellisuudesta.

Voimaantulleessa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää koskevassa laissa oikeus käyttää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää on rajattu rahanpesulaissa tarkoitettuihin valvontaviranomaisiin ja asianajajayhdistykseen mainitussa laissa tarkoitettujen valvontatehtävän suorittamiseen, rahanpesun selvittelykeskukseen rahanpesun selvittelykeskuksesta annetussa laissa (445/2017) tarkoitettujen eräiden tehtävien hoitamiseen ja Tulli-, rajavartio-, vero- ja ulosottoviranomaiseen sekä konkurssiasiamieheen rahanpesulain mukaisen huolehtimisvelvoitteen toteuttamiseksi. Edellytyksenä valvontajärjestelmän käyttämiselle on lisäksi se, että se on välttämätöntä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Rahoitustietodirektiivin mukaan käyttöoikeus pankki- ja maksutilirekisteriin voitaisiin antaa viranomaisille, joilla on toimivalta vakavien rikosten ennalta estämisessä, paljastamisessa, tutkimisessa ja niihin liittyvissä syytetoimissa. Lisäksi direktiivin johdantokappaleessa 19 todetaan, että jäsenvaltioiden olisi voitava helpottaa nimettyjen toimivaltaisten viranomaisten pääsyä rahoitus- ja tilitietoihin, kun on kyse muiden kuin vakavien rikosten ennalta estämisestä, paljastamisesta, tutkimisesta ja niihin liittyvistä syytetoimista. Samassa johdantokappaleessa todetaan myös, että jäsenvaltioiden olisi voitava päättää, että rahanpesun selvittelykeskusten ja nimettyjen toimivaltaisten viranomaisten välillä vaihdettavien rahoitus- ja tilitietojen soveltamisalaa laajennetaan.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/849, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta (jäljempänä *neljäs rahanpesudirektiivi*), on Suomessa täytäntöön pantu muun muassa rahanpesulailla. Neljännen ja viidennen rahanpesudirektiivin täytäntöönpanon jälkeen on tullut esiin tarpeita tarkentaa säännöksiä, joilla direktiivit on täytäntöön pantu. Komissio toimitti 25.1.2019 Suomelle perustellun lausunnon neljännen rahanpesudirektiivin täytäntöönpanossa havaituista puutteista ja viidenteen rahanpesudirektiiviin liittyen on tullut esiin teknisiä muutostarpeita lakiin pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä. Komissio ilmoitti toukokuussa 2020 sulkevansa neljättä rahanpesudirektiiviä koskevan rikkomusmenettelyn Suomen osalta.

1.2 Valmistelu

EU-säädöksen valmistelu

Komissio antoi direktiiviehdotuksen 17.4.2018. Valtioneuvoston U-kirjelmä eduskunnalle annettiin 20.6.2018. Direktiiviehdotuksesta neuvoteltiin EU:n neuvoston lainvalvontatyöryhmässä ja myöhemmin Euroopan parlamentin kanssa.

Hallituksen esityksen valmistelu

Hallituksen esityksen valmistelemiseksi asetettiin työryhmä ajalle 10.1.2020 – 31.12.2020, jossa jäseninä olivat edustajat valtiovarainministeriön rahoitusmarkkina- ja vero-osastolta,

Tullista, Poliisihallituksesta, suojelupoliisista, keskusrikospoliisista, Verohallinnosta, Valtakunnanvoudinvirastosta, Etelä-Suomen aluehallintovirastosta, Finanssivalvonnasta ja Suomen Asianajajaliitosta. Työryhmän kokouksiin on osallistunut myös puolustusministeriön ja Puolustusvoimien sekä valtakunnan syyttäjäntoimiston edustajia ja työryhmän kahdessa kokouksessa on kuultu oikeusministeriön ja tietosuojavaltuutetun edustajia liittyen esitystä koskeviin tietosuoja-asioihin. Valmistelun yhteydessä on kuultu myös Finanssiala ry:tä sekä luottolaitosten edustajien näkemyksiä liittyen esityksen vaikutuksista yksityisen sektorin toimijoihin.

Työryhmän työskentelyn aikana kiinnitettiin huomiota siihen, että pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmässä on tällä hetkellä saatavilla vain ns. tilin omistajuustiedot. Työryhmä tarkastelikin myös mahdollisuutta lisätä tilitapahtumatiedot pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään. Tältä osin todettiin tarpeelliseksi siirtää asian valmistelu erilliseksi hankkeeksi, sillä tilitapahtumien lisäämiseen liittyviä, mm. perustuslakivaliokunnan esiin nostamia, seikkoja ei nähty olevan mahdollista tarkastella rahoitustietodirektiivin täytäntöönpanon edellyttämässä aikataulussa riittävän huolellisesti. Erillinen hanke asian selvittämiseksi ja valmistelemiseksi tullaan käynnistämään mahdollisuuksien mukaan vielä 2021 alkupuolella sisäministeriön toimesta.

2 EU-säädöksen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

Rahoitustietodirektiivin tarkoituksena on vahvistaa toimenpiteet, jotka helpottavat toimivaltaisten viranomaisten pääsyä rahoitus- ja tilitietoihin ja tietojen käyttöä vakavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, tutkimiseksi ja niihin liittyviä syytetoimia varten. Lisäksi direktiivissä säädetään toimenpiteistä, jotka helpottavat rahanpesun selvittelykeskusten pääsyä lainvalvontaan liittyviin tietoihin, kun kyseisiä tietoja tarvitaan rahanpesun, siihen liittyvien esirikosten ja terrorismin rahoituksen ennalta estämiseksi ja torjumiseksi, ja rahanpesun selvittelykeskusten välistä yhteistyötä.

Rahoitustietodirektiivin kahdeksannessa johdantokappaleessa todetaan, että välitön ja suora pääsy keskitettyjen pankkitilirekisterien tietoihin on usein välttämätöntä, jotta rikostutkinnassa onnistuttaisiin ja jotta varat voitaisiin tunnistaa, jäljittää ja jäädyttää ajoissa niiden takavarikointiseksi. Johdantokappaleen mukaan suora pääsy on välittömin tapa päästä käsiksi keskitettyjen pankkitilirekisterien tietoihin ja direktiivissä olisi sen vuoksi vahvistettava säännöt suoran pääsyn myöntämisestä keskitettyihin pankkitilirekistereihin jäsenvaltioiden nimeämille toimivaltaisille viranomaisille, jotka vastaavat rikosten ennalta estämisestä, paljastamisesta, tutkimisesta tai niihin liittyvistä syytetoimista. Johdantokappaleessa todetaan, että direktiivillä ei saisi olla vaikutusta kanaviin, joita toimivaltaiset viranomaiset käyttävät keskinäiseen tietojenvaihtoon, tai niiden valtuuksiin saada tietoja ilmoitusvelvollisilta unionin oikeuden tai kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Kansallisten viranomaisten pääsy keskitetyissä rekistereissä oleviin tietoihin muissa kuin rahoitustietodirektiivin tarkoituksissa tai liittyen muihin kuin direktiivin soveltamisalaan kuuluviin rikoksiin ei kuulu direktiivin soveltamisalaan.

Rahanpesun selvittelykeskusten oikeudellinen ja hallinnollinen asema vaihtelee eri jäsenvaltioissa hallinnollisista keskuksista lainvalvontaa harjoittaviin keskuksiin tai niiden yhdistelmiin. Rahanpesun selvittelykeskusten toimivaltuuksiin kuuluu oikeus saada rahoitus-, lainvalvontaja hallinnollisia tietoja, joita ne tarvitsevat voidakseen estää, paljastaa ja torjua rahanpesua, siihen liittyviä esirikoksia ja terrorismin rahoitusta. Rahanpesun selvittelykeskusten pääsystä sääntelyn alaisiin tietokantoihin on eroja jäsenvaltioissa, mikä johtaa liian vähäiseen tietojenvaihtoon lainvalvonta- tai syyttäjäviranomaisten ja rahanpesun selvittelykeskusten välillä. Rahanpesun selvittelykeskusten olisi pyrittävä vaihtamaan rahoitustietoja ja rahoitusanalyyssejä nopeasti poikkeuksellisissa ja kiireellisissä tapauksissa, kun tällaiset tiedot tai analyysit liittyvät terrorismiin tai terrorismiin liittyvään järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

Direktiivin soveltamisalaan kuuluvat 11.5.2016 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/794, Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta (jäljempänä Europol-asetus) liitteessä I luetellut vakavat rikokset. Näitä ovat terrorismi, järjestäytynyt rikollisuus, laiton huumausainekauppa, rahanpesu, ydin- ja radioaktiivisiin aineisiin liittyvät rikokset, maahanmuuttajien salakuljetus, ihmiskauppa, varastettujen ajoneuvojen laittomaan kauppaan liittyvä rikollisuus, tahallinen henkirikos, pahoinpitely ja vakavan ruumiinvamman aiheuttaminen, ihmisen elinten ja kudosten laiton kauppa, ihmisryöstö, vapaudenriisto ja panttivangin ottaminen, rasismi ja muukalaisviha, ryöstö ja törkeä varkaus, kulttuuriomaisuuden, mukaan lukien antiikki- ja taide-esineiden, laiton kauppa, kavallus ja petos, unionin taloudellisia etuja vahingoittavat rikokset, sisäpiirikauppa ja finanssimarkkinoiden manipulointi, ryöstön tapainen kiristys sekä kiristys, tuotteiden luvaton väärentäminen ja jäljentäminen, hallinnollisten asiakirjojen väärentäminen ja kaupankäynti väärennöksillä, rahan ja maksuvälineiden väärentäminen, tietotekniikkarikollisuus, lahjonta, laiton ase-, ammus- ja räjähteiden kauppa, uhanalaisten eläinlajien laiton kauppa, uhanalaisten kasvilajien ja -lajikkeiden laiton kauppa, ympäristörikollisuus, mukaan lukien alusten aiheuttama meren pilaantuminen, hormonivalmisteiden ja muiden kasvuärsyttävien aineiden laiton kauppa, seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksuaalinen riisto, mukaan lukien lasten hyväksikäyttöön liittyvä materiaali ja lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin ja joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset. On huomattava, että verorikokset eivät kuulu Europol-asetuksen liitteessä lueteltuihin rikoksiin, direktiivin johdanto-osassa todetaan, että jos veroviranomaiset ja korruption torjunnasta vastaavat viranomaiset ovat kansallisen lainsäädännön mukaisesti toimivaltaisia rikosten ennalta estämisessä, paljastamisessa tai niihin liittyvissä syytetoimissa, heitä olisi myös pidettävä viranomaisina, jotka voidaan nimetä tämän direktiivin tarkoituksia varten. Jäsenvaltioille jätetään siis harkintavaltaa veroviranomaisten ja korruption torjunnasta vastaavien viranomaisten nimeämisen osalta direktiivin mukaisiksi toimivaltaisiksi viranomaisiksi. Samalla johdantokappaleessa 11 todetaan, että hallinnollisten tutkimusten, jotka eivät ole rahanpesun selvittelykeskusten rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämisen, paljastamisen ja tehokkaan torjumisen yhteydessä suorittamia tutkimuksia, ei olisi kuuluttava tämän direktiivin soveltamisalaan. Verojen välttäminen ja verorikos voivat sisältyä moneen muuhun rikokseen ja rikos voi paljastua myös verovalvonnan yhteydessä. Verohallinnon toimivallassa on käytännössä verotuksen toimittaminen ja verovalvonta ja nämä kattavat käytännössä hallinnolliset toimenpiteet. Suomessa Verohallinnolle ei ole säädetty toimivaltaa rikosten ennalta estämisen osalta.

Direktiivin I lukuun on sijoitettu yleiset säännökset. Direktiivin 1 artiklassa säädetään direktiivin kohteesta ja sen 1 kohdassa todetaan, että direktiivissä vahvistetaan toimenpiteet, jotka helpottavat toimivaltaisten viranomaisten pääsyä rahoitus- ja tilitietoihin ja tietojen käyttöä vakavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, tutkimiseksi ja niihin liittyviä syytetoimia varten. Lisäksi siinä säädetään toimenpiteistä, jotka helpottavat rahanpesun selvittelykeskusten pääsyä lainvalvontaan liittyviin tietoihin, kun kyseisiä tietoja tarvitaan rahanpesun, siihen liittyvien esirikosten ja terrorismin rahoituksen ennalta estämiseksi ja torjumiseksi, ja rahanpesun selvittelykeskusten välistä yhteistyötä. Direktiivin 1 artiklan 2 kohdassa luetellaan, että direktiivillä ei rajoiteta rahanpesudirektiivin ja siihen liittyvien kansallisen lainsäädännön säännösten soveltamista, mukaan lukien rahanpesun selvittelykeskuksille kansallisen lainsäädännön nojalla annettua organisatorista asemaa ja toimivaltaisten viranomaisten toiminnallista itsenäisyyttä ja riippumattomuutta, eikä kanavia, joita toimivaltaiset viranomaiset käyttävät keskinäiseen tietojenvaihtoon, tai niiden valtuuksia saada tietoja ilmoitusvelvollisilta unionin oikeuden tai jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti, Europol-asetuksen (EU) 2016/794 soveltamista eikä veloitteita, jotka johtuvat keskinäistä oikeusapua tai rikosasioissa annettujen päätösten vastavuoroista tunnustamista koskevista unionin oikeudellisista välineistä tehdystä puittepäätöksestä 2006/960/YOS.

Direktiivin 2 artikla koskee määritelmiä ja siinä määritellään keskitetyt pankkitilirekisterit, varallisuuden takaisin hankinnasta vastaavat toimistot, rahanpesun selvittelykeskukset, ilmoitusvelvolliset, rahoitustiedot, lainvalvontatiedot, tilitiedot, rahanpesu ja siihen liittyvät esirikokset, terrorismin rahoitus, rahoitusanalyysi ja vakavat rikokset. Keskitetyllä pankkitilirekisterillä tarkoitetaan keskitettyjä automatisoituja mekanismeja, kuten keskitettyjä rekistereitä tai keskitettyjä sähköisiä tiedonhakujärjestelmiä, jotka on otettu käyttöön rahanpesudirektiivin 32 a artiklan 1 kohdan mukaisesti.

Direktiivin 3 artikla koskee toimivaltaisten viranomaisten nimeämistä. Sen 1 kohdan mukaan jokaisen jäsenvaltion on nimettävä niiden viranomaistensa joukosta, joilla on toimivalta rikosten ennalta estämisessä, paljastamisessa, tutkimisessa ja niihin liittyvissä syytetoimissa, ne, joilla on valtuudet päästä jäsenvaltioiden perustamiin kansallisiin keskitettyihin pankkitilirekistereihin ja tehdä niissä hakuja. Näihin toimivaltaisiin viranomaisiin kuuluvat vähintään varallisuuden takaisin hankinnasta vastaavat toimistot. Direktiivin johdantokappaleessa 9 todetaan, että koska jokaisessa jäsenvaltiossa on useita toimivaltaisia viranomaisia tai elimiä, jotka vastaavat rikosten ennalta estämisestä, paljastamisesta, tutkimisesta tai niihin liittyvistä syytetoimista, ja jotta voitaisiin varmistaa oikeasuhteinen pääsy tässä direktiivissä tarkoitettuihin rahoitus- ja muihin tietoihin, jäsenvaltioilta olisi edellytettävä, että ne nimeävät viranomaiset ja elimet, joilla on valtuudet päästä keskitettyihin pankkitilirekistereihin ja jotka voivat pyytää rahanpesun selvittelykeskuksilta tietoja tämän direktiivin soveltamiseksi. Samassa kappaleessa todetaan, että jäsenvaltioiden olisi tätä direktiiviä täytäntöön pannaan otettava huomioon näiden viranomaisten ja elinten luonne, organisatorinen asema, tehtävät ja erioikeudet kansallisessa lainsäädännössä vahvistetun mukaisesti sekä olemassa olevat mekanismit rahoitusjärjestelmien suojelemiseksi rahanpesulta ja terrorismin rahoitukselta. Direktiivin johdantokappaleessa 10 todetaan, että toimivaltaisten viranomaisten joukosta olisi nimettävä varallisuuden takaisin hankinnasta vastaavat toimistot ja niillä olisi oltava suora pääsy keskitettyjen pankkitilirekisterien tietoihin niiden estäessä ennalta, paljastaessa tai tutkiessa tiettyjä vakavia rikoksia tai tukiessa tietynlaista rikostutkintaa, mukaan lukien varojen tunnistaminen, jäljittäminen ja jäädyttäminen.

Artiklan 2 kohdan mukaan jokaisen jäsenvaltion on nimitettävä niiden viranomaisten joukosta, joilla on toimivalta rikosten ennalta estämisessä, paljastamisessa, tutkimisessa ja niihin liittyvissä syytetoimissa, toimivaltaiset viranomaiset, jotka voivat pyytää ja saada rahoitustietoja ja -analyyskejä rahanpesun selvittelykeskuksilta. Artiklan 3 kohta koskee komissiolle tehtäviä ilmoituksia nimetyistä viranomaisista.

Toisessa luvussa säädetään toimivaltaisten viranomaisten pääsystä tilitietoihin. Direktiivin 4 artikla koskee toimivaltaisten viranomaisten pääsyä tilitietoihin ja mahdollisuutta tehdä niitä koskevia hakuja. Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että 3 artiklan mukaisesti nimetyillä kansallisilla toimivaltaisilla viranomaisilla on valtuudet päästä tilitietoihin ja tehdä niitä koskevia hakuja suoraan ja välittömästi aina, kun se on tarpeen heidän tehtäviensä suorittamiseksi voidakseen estää ennalta, paljastaa ja tutkia rikoksia tai niihin liittyviä syytetoimia varten tai tukea vakaviin rikoksiin liittyvää rikostutkintaa, mukaan lukien tutkintaan liittyvien varojen tunnistaminen, jäljittäminen ja jäädyttäminen. Samassa kohdassa todetaan, että tietoihin pääsy ja haut katsotaan suoriksi ja välittömiksi myös silloin, kun keskitettyjä pankkitilirekistereitä ylläpitävät kansalliset viranomaiset toimittavat tilitiedot toimivaltaisille viranomaisille nopeasti automaattisen mekanismin välityksellä edellyttäen, että mikään välittävä laitos ei voi puuttua pyydettyihin tai toimitettaviin tietoihin. Artiklan 2 kohdassa säädetään, että toimivaltaisilla viranomaisilla ei ole tämän direktiivin nojalla pääsyä niihin lisätietoihin, joita jäsenvaltiot voivat pitää tärkeinä ja viedä keskitettyihin pankkitilirekistereihin rahanpesudirektiivin 32 a artiklan 4 kohdan nojalla, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat harkita edellyttävänsä, että muiden tietojen, jotka katsotaan olennaisiksi, jotta rahanpesun selvittelykeskukset ja

toimivaltaiset viranomaiset voivat täyttää tämän direktiivin mukaiset velvoitteensa, on oltava saatavilla keskitettyjen mekanismien kautta siten, että niihin voidaan tehdä hakuja.

Direktiivin 5 artikla koskee toimivaltaisten viranomaisten pääsyä tietoihin ja niitä koskevien hakujen tekemistä koskevia edellytyksiä. Artiklan mukaan ainoastaan toimivaltaisten viranomaisten erikseen ja tapauskohtaisesti nimetty ja tehtäviä suorittamaan valtuutetulla henkilöstöllä on pääsy tilitietoihin ja mahdollisuus tehdä niitä koskevia hakuja. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että nimettyjen toimivaltaisten viranomaisten henkilöstö ylläpitää korkeaa ammatillista tasoa, luottamuksellisuutta ja tietosuojaa koskevat normit mukaan luettuina ja että se on erittäin luotettava ja että sillä on asianmukainen pätevyys. Direktiivin 5 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaisten viranomaisten pääsy tietoihin ja niitä koskevien hakujen tekemistä tuetaan korkeiden teknologisten standardien mukaisilla tietoturvan takaavilla teknisillä ja organisatorisilla toimenpiteillä 4 artiklan mukaisesti.

Direktiivin 6 artiklassa säädetään toimivaltaisten viranomaisten tietoihin pääsystä ja niitä koskevien hakujen valvonnasta. Artikla sisältää vaatimukset lokikirjan pitämisestä kaikista rekisterin käyttö- ja hakukerroista. Artiklan mukaan keskitetyistä pankkitilirekistereistä vastaavien tietosuojavastaavien tulee tarkistaa lokikirjat säännöllisesti. Artiklassa säädetään myös lokikirjan käytöstä ja tietosuojasääntöjä koskevistä jäsenvaltioiden toimista.

Direktiivin kolmannessa luvussa säädetään tietojenvaihdosta toimivaltaisten viranomaisten ja rahapesun selvittelykeskusten välillä a rahapesun selvittelykeskusten kesken. Artikla 7 koskee toimivaltaisten viranomaisten rahapesun selvittelykeskukselle esittämiä tietopyyntöjä. Kansalliset menettelytavat huomioon ottaen jokaisen jäsenvaltion on huolehdittava siitä, että sen kansalliselta rahapesun selvittelykeskukselta edellytetään, että se tekee yhteistyötä 3 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen nimettyjen toimivaltaisten viranomaistensa kanssa ja että se pystyy vastaamaan viipymättä näiden nimettyjen toimivaltaisten viranomaisten esittämiin, riittävällä tavalla perusteltuihin rahoitustietoja ja analyysejä koskeviin pyyntöihin. Artikla sisältää myös säännökset siitä, missä tapauksissa rahapesun selvittelykeskuksella ei ole velvollisuutta vastata tietopyyntöön. Artiklassa säädetään, että tietojen käyttö muihin kuin alun perin hyväksytyihin käyttötarkoituksiin edellyttää kyseisen selvittelykeskuksen ennakkolupaa.

Rahoitustietodirektiivin 8 artiklassa säädetään rahapesun selvittelykeskusten toimivaltaisille viranomaisille esittämistä tietopyynnöistä. Nimettyjen toimivaltaisten viranomaisten edellytetään vastaavan viipymättä kansallisen rahapesun selvittelykeskuksen esittämiin lainvalvontatietoja koskeviin pyyntöihin, kun kyseisiä tietoja tarvitaan rahapesun, siihen liittyvien esirikosten ja terrorismin rahoituksen ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja torjumiseksi.

Direktiivin 9 artiklassa säädetään eri jäsenvaltioiden rajanpesun selvittelykeskusten välisestä tietojenvaihdosta. Säännöksen mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että poikkeuksellisissa ja kiireellisissä tapauksissa niiden rahapesun selvittelykeskuksilla on oikeus vaihtaa rahoitustietoja tai -analyysijä, joilla voi olla merkitystä terrorismiin tai terrorismiin liittyvään järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien tietojen käsittelyssä tai analyysissä. Artiklassa edellytetään, että jäsenvaltiot varmistavat, että edellä mainituissa tapauksissa ja ottaen huomioon toiminnalliset rajoitukset, rahapesun selvittelykeskukset pyrkivät vaihtamaan tietoja nopeasti.

Artikla 10 koskee toimivaltaisten viranomaisten välistä tietojenvaihtoa eri jäsenvaltioissa. Sen mukaan kunkin jäsenvaltion on kansallisten menettelytakeiden mukaisesti varmistettava, että sen rahoitustietodirektiivin nojalla nimetyt toimivaltaisten viranomaiset voivat pyynnöstä ja tapauskohtaisesti vaihtaa kyseisen jäsenvaltion rahapesun selvittelykeskukselta ja toisen jäsenvaltion nimetyltä toimivaltaiselta viranomaiselta saatuja rahoitustietoja ja -analyysijä, jos kyseiset rahoitustiedot ja -analyysit ovat tarpeen rahapesun, siihen liittyvien esirikosten ja

terrorismin rahoituksen ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja torjumiseksi. Kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että sen nimetyt toimivaltaiset viranomaiset käyttävät vaihdettuja rahoitustietoja ja analyyskejä ainoastaan siihen tarkoitukseen, jota varten ne on pyydetty tai annettu. Tietojen käyttäminen muihin kuin alun perin hyväksytyihin tarkoituksiin edellyttää rahanpesun selvittelykeskuksen antamaa ennakkosuostumusta.

Rahoitustietodirektiivin IV luku koskee tietojen vaihtoa Europolin kanssa. Direktiivin 11 artiklan mukaan kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että sen toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus Europolin kansallisen yksikön välityksellä tai olemalla suoraan yhteydessä Europoliin, jos kyseinen jäsenvaltio sen sallii, vastata Europolin esittämiin tilitietoja koskeviin asianmukaisesti perusteltuihin pyyntöihin tapauskohtaisesti vastuunsa rajoissa ja tehtäviensä suorittamista varten. Artiklassa viitataan Europol-asetuksen 7 artiklan 6 ja 7 kohdan soveltamiseen, jotka koskevat Europolin kansallista yksikköä.

Direktiivin 12 artiklassa säädetään Europolin ja rahanpesun selvittelykeskusten välisestä tietojenvaihdosta. Sen mukaan kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että sen rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus vastata asianmukaisesti perusteltuihin pyyntöihin, joita Europol esittää Europolin kansallisen yksikön välityksellä tai rahanpesun selvittelykeskuksen ja Europolin suoran yhteydenpidon kautta, jos kyseinen jäsenvaltio sen sallii. Tällaisten pyyntöjen on koskettava rahoitustietoja ja -analyyskejä, ja ne on esitettävä tapauskohtaisesti Europolin vastuun rajoissa ja Europolin tehtävien suorittamista varten. Tietojenvaihtoon sovelletaan rahanpesudirektiivin 32 artiklan 5 kohtaa ja Europol-asetuksen 7 artiklan 6 ja 7 kohtaa. Pyyntöjen noudattamatta jättäminen tulee perustella asianmukaisesti.

Direktiivin 13 artiklassa on säännökset tietojenvaihtoa koskevista yksityiskohtaisista järjestelyistä. Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että direktiivin 11 ja 12 artiklan mukainen tietojenvaihto tapahtuu sähköisesti Europol-asetuksen mukaisesti ja SIENA-sovelluksen tai sitä seuraavan sovelluksen kautta SIENA-sovelluksessa käytettävällä kielellä tai tarvittaessa FIU.net-verkon tai sitä seuraavan verkon kautta. Lisäksi jäsenvaltioiden on varmistettava, että 12 artiklassa tarkoitettu tietojenvaihto toteutetaan viipymättä, ja tältä osin Europolin esittämät tietopyynnöt käsitellään samalla tavalla kuin jos ne olisivat peräisin toisesta rahanpesun selvittelykeskuksesta.

Tietosuojavaatimuksista säädetään 14 artiklassa, jonka mukaan direktiivin 11 ja 12 artiklassa tarkoitettuihin tilitietoihin, rahoitustietoihin ja rahoitusanalyysseihin liittyviä henkilötietoja on käsiteltävä Europol-asetuksen 18 artiklan mukaisesti ja niitä voivat käsitellä ainoastaan Europoliin kuuluvat henkilöt, jotka on erikseen nimetty ja valtuutettu. Europolin on ilmoitettava Europol-asetuksen mukaisesti nimetyille tietosuojavastaavalle kaikesta direktiivin 11, 12 ja 13 artiklan mukaisesti tietojenvaihdosta.

Direktiivin V lukuun on sijoitettu henkilötietojen käsittelyä koskevat lisäsäännökset. Artiklan 15 mukaan lukua sovelletaan ainoastaan nimettyihin toimivaltaisiin viranomaisiin ja rahanpesun selvittelykeskuksiin III luvun mukaisessa tietojenvaihdossa ja IV luvussa tarkoitettuun rahoitustietojen ja -analyysien vaihtoon, johon Europolin kansalliset yksiköt osallistuvat. Artiklassa 16 säädetään arkaluonteisten henkilötietojen käsittelystä ja sen mukaan sellaisten henkilötietojen käsittely, joista käy ilmi henkilön rotu tai etninen alkuperä, poliittiset mielipiteet, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus, ammattiliiton jäsenyys, henkilön terveyttä tai seksuaalista käyttäytymistä tai suuntautumista koskevia tietoja, sallitaan ainoastaan rekisteröidyn oikeuksia ja vapauksia koskevia asianmukaisia suojatoimia noudattaen sovellettavien tietosuojasääntöjen mukaisesti. Artiklan mukaan ainoastaan erikseen koulutetuilla ja rekisterinpitäjän erikseen valtuuttamalla henkilöstöllä on pääsy 1 kohdassa tarkoitettuihin tietoihin ja lupa käsitellä niitä tietosuojavastaavan johdolla.

Artiklassa 16 säädetään arkaluonteisten henkilötietojen käsittelystä. Sen mukaan sellaisten henkilötietojen käsittely, joista käy ilmi henkilön rotu tai etninen alkuperä, poliittiset mielipiteet, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus, ammattiliiton jäsenyys, henkilön terveyttä tai seksuaalista käyttäytymistä tai suuntautumista koskevia tietoja, sallitaan ainoastaan rekisteröidyn oikeuksia ja vapauksia koskevia asianmukaisia suojatoimia noudattaen sovellettavien tietosuojasääntöjen mukaisesti.

Lisäksi artiklan 2 kohdassa säädetään, että ainoastaan erikseen koulutetuilla ja rekisterinpitäjän erikseen valtuuttamilla henkilöstöllä on pääsy 1 kohdassa tarkoitettuihin tietoihin ja lupa käsitellä niitä tietosuojavastaavan johdolla.

Direktiivin 17 artikla koskee tietopyyntöjen kirjaamista. Sen mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että pyyntöjä esittävät ja niihin vastaavat viranomaiset pitävät kirjaa tämän direktiivin mukaisesti esitetystä tietopyynnöstä. Kirjaa on pidettävä vähintään seuraavista: a) tietopyynnön esittäneen organisaation ja henkilöstön jäsenen nimi ja yhteystiedot sekä mahdollisuusien mukaan tiedustelun tai haun tulosten vastaanottajan tiedot; b) tietopyyntöä koskevan tapauksen kansalliset viitetiedot, c) pyyntöjen kohde; ja d) tällaisten tietopyyntöjen täytäntöönpanotoimet.

Artiklan mukaan tietoja on säilytettävä viiden vuoden ajan niiden luomisesta, ja niitä saa käyttää ainoastaan henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuuden tarkistamiseen. Asianomaisten viranomaisten on asetettava kaikki tiedot kansallisen valvontaviranomaisen saataville sen pyynnöstä.

Direktiivin 18 artikla koskee rajoituksia rekisteröityjen oikeuksiin. Sen mukaan jäsenvaltiot voivat hyväksyä lainsäädäntötoimenpiteitä, joilla kokonaan tai osittain rajoitetaan rekisteröityjen oikeutta päästä tämän direktiivin nojalla käsiteltyihin heitä koskeviin henkilötietoihin, asetuksen (EU) 2016/679 23 artiklan 1 kohdan tai, tapauksen mukaan, direktiivin (EU) 2016/680 (jäljempänä *rikosasioiden tietosuojadirektiivi*) 15 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Suomi on käyttänyt asetukseen sisältyvää liikkumavaraa kansallisen tietosuojalain (1050/2018) 33 ja 34 §:ssä, jotka sisältävät rajoitukset rekisterinpitäjän velvollisuuteen toimittaa tietoja rekisteröidylle, ja rajoitukset rekisteröidyn oikeuteen tutustua hänestä kerättyihin tietoihin. Vastaavaa sääntelyä on käytetty myös laissa henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018, jäljempänä *rikosasioiden tietosuojalaki*) 4 luvussa sekä henkilötietojen käsittelyä koskevassa muussa erityissääntelyssä.

Direktiivin VI lukuun on sijoitettu loppusäännökset. Artiklassa 19 säädetään jäsenvaltioille velvollisuus tarkastella vakavien rikosten torjuntajärjestelmiensä tuloksellisuutta ylläpitämällä kattavia tilastoja. Komissio laatii yksityiskohtaisen ohjelman direktiivin vaikutusten seuraamiseksi viimeistään 1 päivänä helmikuuta 2020, artiklan mukaan seurantaohjelmassa esitetään keinot, joilla tiedot ja muu tarvittava näyttö kerätään ja kuinka usein. Jäsenvaltioiden on toimitettava komissiolle seurannassa tarvittavat tiedot ja muu näyttö. Artiklan mukaan tilastojen on joka tapauksessa sisällettävä seuraavat tiedot: a) nimettyjen toimivaltaisten viranomaisten 4 artiklan mukaisesti tekemien hakujen määrä; b) kaikkien tämän direktiivin soveltamisalaan kuuluvien viranomaisten esittämien tietopyyntöjen määrä, pyyntöjen johdosta toteutetut toimet, tutkittujen tapausten lukumäärä, syytteesen asetettujen henkilöiden lukumäärä ja vakavista rikoksista tuomittujen henkilöiden lukumäärä, jos kyseiset tiedot ovat saatavilla; c) tieto siitä, kuinka kauan viranomaiselta menee vastata tietopyyntöön sen saapumisen jälkeen; d) tiedot tämän direktiivin mukaisiin kotimaisiin ja rajatylittäviin pyyntöihin osoitettujen henkilöstö- tai tietotekniikkakursseiden kuluista, jos saatavilla.

Artikla velvoittaa jäsenvaltiot huolehtimaan tilastojen laatimisesta ja keräämisestä sekä toimittamaan artiklan 3 kohdassa tarkoitettut tilastot komissiolle vuosittain.

Direktiivin 20 artikla koskee suhdetta muihin välineisiin. Sen mukaan direktiivi ei estä jäsenvaltioita pitämästä voimassa tai tekemästä toimivaltaisten viranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevia kahden- tai monenvälisiä sopimuksia tai keskinäisiä järjestelyjä, edellyttäen, että tällaiset sopimukset tai järjestelyt eivät ole ristiriidassa unionin oikeuden ja erityisesti tämän direktiivin kanssa.

Artiklan 2 kohdan mukaan rahoitustiedodirektiivi ei vaikuta jäsenvaltioiden tai unionin velvoiteteisiin ja sitoumuksiin, jotka perustuvat kolmansien maiden kanssa voimassa oleviin kahden- tai monenvälisiin sopimuksiin.

Artiklan 3 kohta velvoittaa jäsenvaltiot ilmoittamaan komissiolle aikomuksestaan aloittaa neuvottelut jäsenvaltioiden ja sellaisten kolmansien maiden, jotka ovat Euroopan talousalueen sopimuspuolia, välisistä sopimuksista tai niiden tekemisestä asioissa, jotka kuuluvat tämän direktiivin II luvun soveltamisalaan, sanotun kuitenkin rajoittamatta unionin oikeuden mukaista toimivallan jakoa unionin ja jäsenvaltioiden välillä.

Jos kahden kuukauden kuluessa siitä, kun jäsenvaltiot ovat ilmoittaneet aikomuksestaan aloittaa ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetut neuvottelut, komissio toteaa, että neuvottelut todennäköisesti haittaavat asiaankuuluvia unionin politiikkoja tai johtavat sopimukseen, joka on ristiriidassa unionin oikeuden kanssa, se ilmoittaa asiasta jäsenvaltioille. Jäsenvaltioiden on annettava komissiolle säännöllisesti tietoja tällaisista neuvotteluista ja tarvittaessa kutsuttava komissio osallistumaan neuvotteluihin tarkkailijana.

Jäsenvaltioiden sallitaan soveltaa väliaikaisesti tai tehdä ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettuja sopimuksia, jos sopimukset ovat unionin oikeuden mukaisia eikä niistä ole haittaa unionin asiaankuuluvien politiikkojen tarkoitukselle ja päämäärille. Komissio hyväksyy tällaiset lupapäätökset täytäntöönpanosäädöksillä. Nämä täytäntöönpanosäädökset hyväksytään 22 artiklassa tarkoitettua neuvoo-antavaa menettelyä noudattaen.

Direktiivin 21 artikla koskee direktiivin täytäntöönpanon arviointia. Komission tulee laatia kertomus täytäntöönpanosta viimeistään 2.8.2024 ja arvioida rahanpesudirektiivin mukaisesti esteitä rahanpesun selvittelykeskusten välisen yhteistyön vahvistamiselle unionissa sekä mahdollisuuksia kyseisen yhteistyön vahvistamiseksi. Tähän sisältyy koordinointi- ja tukimekanismin perustamisen mahdollisuus ja tarkoituksenmukaisuus. Komission tulee arvioida kertomuksessa, onko rahoitustietojen määritelmää tarpeen ja missä määrin, laajentaa koskemaan kaikkia viranomaisten tai ilmoitusvelvollisten hallussa olevia tietoja, jotka ovat rahanpesun selvittelykeskusten saatavilla ilman, että niiden tarvitsee käyttää kansallisen lainsäädännön ja tarvittaessa rahoitustiedodirektiivin mukaisia pakkokeinoja, ja esittää tarvittaessa lainsäädäntöehdotuksen. Artiklan mukaan viimeistään 2 päivänä elokuuta 2024 komissio arvioi, mitä mahdollisuuksia tai haasteita liittyy siihen, että unionin rahanpesun selvittelykeskusten rahoitustietojen tai -analyysien vaihto laajennettaisiin koskemaan muita vakavia rikoksia kuin terrorismi tai terrorismiin liittyvä järjestäytynyt rikollisuus. Artiklan mukaan komissio arvioi direktiiviä aikaisintaan 2 päivänä elokuuta 2027.

Direktiivin 22 artiklassa säädetään komiteamenettelystä ja viitataan asetuksessa (EU) N:o 182/2011 tarkoitettuun komiteaan.

Artiklassa 23 säädetään saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä. Jäsenvaltioiden on implementoitava direktiivi viimeistään 1 päivänä elokuuta 2021 ja ilmoitettava tästä komissiolle viipymättä. Jäsenvaltioiden antamissa säädöksissä on viitattava direktiivin tai niihin on liitettävä tällainen viittaus, kun ne julkaistaan. Jäsenvaltioiden on toimitettava direktiivistä säännellyistä kysymyksistä antamansa keskeiset kansalliset säännökset kirjallisina komissiolle.

Direktiivin 24 artikla koskee päätöksen 2000/642/YOS kumoamista ja sen 25 artiklassa säädetään direktiivin voimaantulosta kahdentenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun se on julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä. Direktiivin 26 artiklassa säädetään direktiivin osoittamisesta jäsenvaltioille perussopimusten mukaisesti.

3 Nykytila ja sen arviointi

3.1 Lainsäädäntö

Laki luottolaitostoiminnasta

Luottolaitostoiminnasta annetun lain (610/2014) 15 luvun 14 §:ssä säädetään pankkisalaisuudesta. Pankkisalaisuudella tarkoitetaan sellaisen tiedon suojaamista, jonka perusteella luottolaitoksen asiakas voidaan yksilöidä. Pankkisalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja ovat ennen asiakassuhdetta ja sen aikana syntyneet tiedot, jotka luottolaitos on saanut. Asiakas voi itse antaa suostumuksensa suullisesti tai kirjallisesti pankkisalaisuuden piiriin kuuluvan tiedon luovuttamiseen, tai voi valtuuttaa valtakirjalla toisen henkilön saamaan tietoa pankkiasioistaan. Pykälän 1 momentin mukaan henkilön, joka luottolaitoksen tai sen kanssa samaan konsolidointiryhmään kuuluvan yrityksen, luottolaitosten yhteenliittymän taikka luottolaitoksen asiamiehen tai muun luottolaitoksen lukuun toimivan yrityksen toimituksen jäsenenä tai varajäsenenä tai niiden palveluksessa taikka niiden toimeksiannosta tehtävää suorittaessaan on saanut tietää luottolaitoksen tai sen kanssa samaan konsolidointiryhmään tai rahoitus- ja vakuutusryhmittymien valvonnasta annetussa laissa tarkoitettuun ryhmittymään kuuluvan yrityksen asiakkaan tai muun sen toimintaan liittyvän henkilön taloudellista asemaa tai yksityisen henkilökohtaisia oloja koskevan seikan taikka liike- tai ammattisalaisuuden, on velvollinen pitämään sen salassa, jollei se, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty, anna suostumustaan sen ilmaisemiseen. Salassa pidettäviä tietoja ei saa antaa myöskään yhtiökokoukselle, isäntien kokoukselle, osuuskunnan kokoukselle tai edustajistolle taikka hypoteekkiyhdistyksen kokoukselle eikä kokoukseen osallistuvalla osakkeenomistajalla tai jäsenellä.

Luottolaitoksella ja sen kanssa samaan konsolidointiryhmään kuuluvalla yrityksellä on velvollisuus antaa 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja syyttäjä- ja esitutkintaviranomaiselle rikoksen selvittämiseksi sekä muulle viranomaiselle, jolla on lain mukaan oikeus saada sellaisia tietoja.

Luvun 15 § koskee tietojen luovuttamista samaan konsolidointiryhmään, rahoitus- ja vakuutusryhmittymään tai yhteenliittymään kuuluvalla yritykselle. Luottolaitoksella ja sen kanssa samaan konsolidointiryhmään kuuluvalla yrityksellä on oikeus antaa 14 §:ssä tarkoitettuja tietoja samaan konserniin, konsolidointiryhmään tai rahoitus- ja vakuutusryhmittymien valvonnasta annetussa laissa tarkoitettuun rahoitus- ja vakuutusryhmittymään kuuluvalla yhteisöllä asiakaspalvelua ja muuta asiakassuhteen hoitamista, markkinointia sekä konsernin, konsolidointiryhmän tai rahoitus- ja vakuutusryhmittymän riskienhallintaa varten, jos tietojen vastaanottajaa koskee tässä laissa säädetty tai vastaava salassapitovelvollisuus. Luottolaitos ja luottolaitoksen kanssa samaan konsolidointiryhmään kuuluva yritys voivat luovuttaa asiakasrekisterissään olevia markkinointia sekä asiakaspalvelua ja muuta asiakassuhteen hoitamista varten tarpeellisia tietoja sellaiselle yhteisölle, joka kuuluu luottolaitoksen kanssa samaan taloudelliseen yhteenliittymään, jos tietojen vastaanottajaa koskee tässä laissa säädetty tai sitä vastaava salassapitovelvollisuus. Oikeus luovuttaa tietoja ei koske yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen erityisten henkilötietoryhmien ja 10 artiklassa tarkoitettujen rikostuomioihin ja rikkomuksiin liittyvien tietojen luovuttamista.

Luvun 15 §:n 3 momentin mukaan luottolaitoksella on oikeus luovuttaa 14 §:n 1 momentissa tarkoitettulle luottolaitosten yhteenliittymälle, jonka jäsen luottolaitos on, yhteenliittymän toiminnan kannalta tarpeellisia tietoja.

Lain 21 luvun 4 §:ssä säädetään salassapitovelvollisuuden rikkomisesta. Rangaistus salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain (39/1889) 38 luvun 1 ja 2 §:n mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Laki maksulaitoksista

Maksulaitoksen toiminnasta säädetään maksulaitoslaissa (297/2010) ja maksupalvelulaissa (290/2010). Maksulaitoslain 37 §:ssä säädetään tietojen salassapitovelvollisuudesta. Pykälän 1 momentin mukaan henkilön, joka maksulaitoksen tai sen kanssa samaan ryhmään kuuluvan yrityksen, maksulaitoksen asiamiehen tai muun maksulaitoksen lukuun toimivan yrityksen toimielimen jäsenenä tai varajäsenenä tai niiden palveluksessa taikka niiden toimeksiannosta tehtävää suorittaessaan on saanut tietää maksulaitoksen tai sen kanssa samaan ryhmään kuuluvan yrityksen asiakkaan tai muun sen toimintaan liittyvän henkilön taloudellista asemaa tai yksityisen henkilökohtaisia oloja koskevan seikan taikka liike- tai ammattisalaisuuden, on velvollinen pitämään sen salassa, ellei se, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty, anna suostumustaan sen ilmaisemiseen. Salassa pidettäviä tietoja ei saa antaa myöskään yhtiökokoukselle, osuuskunnan kokoukselle tai edustajistolle eikä kokoukseen osallistuvalla osakkeenomistajalle tai jäsenelle.

Maksulaitoksella ja sen kanssa samaan ryhmään kuuluvalla yrityksellä on sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta säädetään, velvollisuus antaa 37 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja syyttäjä- ja esitutkintaviranomaiselle rikoksen selvittämiseksi sekä muulle viranomaiselle, jolla on lain mukaan oikeus saada sellaisia tietoja.

Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä

Laissa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä säädetään pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä, joka muodostuu pankki- ja maksutilien tiedonhakupankkijärjestelmästä ja pankki- ja maksutilirekisteristä. Hallituksen esityksessä 167/2018 vp katsottiin, että tiedonhakupankkijärjestelmän ja pankki- ja maksutilirekisterin yhdistelmän etuna on, että sen avulla on mahdollista huomioida eri ilmoitusvelvollisryhmien toiminnan erityispiirteet ja rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit sekä vähentää rekisterin riskejä muun muassa siitä syystä, että rekisterin tietomassa on pienempi. Esityksessä ehdotettiin tästä syystä toteuttamisvaihtoehtoksi tiedonhakupankkijärjestelmän ja rekisterin yhdistelmää. Lain tarkoituksena on sen 1 §:n mukaan edistää viranomaisten sähköistä tiedonsaantia pankki- ja maksutileistä sekä tehostaa viranomaisten tiedustelujen oikeaa kohdentumista. Laissa määritellään ne tiedot, jotka tallennetaan pankki- ja maksutilien tiedonhakupankkijärjestelmään ja pankki- ja maksutilirekisteriin, sekä ne toimivaltaiset viranomaiset, joilla on pääsy tiedonhakupankkijärjestelmässä ja tilirekisterissä oleviin tietoihin.

Lakia pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä on muutettu muutoslailla 730/2020. Lainmuutokset tulivat voimaan 1.11.2020. Tässä yhteydessä korjattiin sellaisia lain määritelmiä, jotka ovat aiheuttaneet epäselvyyttä lain soveltamisessa. Lisäksi korjattiin ja tarkennettiin pankki- ja maksutilien tiedonhakupankkijärjestelmän kautta luovutettavia ja pankki- ja maksutilirekisteriin tallennettavia tietoja. Erityisesti lainmuutoksilla tarkennettiin tietoja luovuttavien eri toimijoiden osalta, mitä tietoja kukin toimija on lain mukaan velvollinen luovuttamaan pankki- ja maksutilien tiedonhakupankkijärjestelmän kautta tai antamaan Tullille pankki- ja maksutilirekisteriin tallennettavaksi.

Lain 3 §:ssä on määritelty ne viranomaiset ja käyttötarkoitukset, joita varten pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä voidaan luovuttaa tietoa. Oikeus käyttää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää on säädetty rahanpesulaissa tarkoitetuille valvontaviranomaisille ja asianajajayhdistykselle mainitussa laissa tarkoitetun valvontatehtävän suorittamiseen, rahanpesun selvittelykeskukseen rahanpesun selvittelykeskuksesta annetussa laissa tarkoitettujen eräiden tehtävien hoitamiseen ja Tulli-, rajavartiolaitos-, vero- ja ulosottoviranomaiseen sekä konkurssiasiamieheen rahanpesulain mukaisen huolehtimisvelvoitteen toteuttamiseksi. Edellytyksenä valvontajärjestelmän käyttämiselle on pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain mukaan lisäksi se, että se on välttämätöntä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Käytännössä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää käyttävät viranomaiset ja ne tehtävät, joihin valvontajärjestelmää voidaan käyttää, on voimassaolevassa laissa rajattu rahanpesudirektiivissä edellytettyyn minimiin.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaan luottolaitoksen on ylläpidettävä sähköistä pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmää, jonka avulla se välittää välittömästi ja salassapitosäännösten estämättä 2 momentissa tarkoitettuja tietoja asiakkaistaan toimivaltaiselle viranomaiselle. Jos se on luottolaitoksen koko sekä toiminnan luonne ja laajuus huomioon ottaen perusteltua, luottolaitos voi poiketa tiedonhakujärjestelmän ylläpitovelvoitteesta, jos Finanssivalvonta myöntää luvan. Lain 4 §:n 2 momentissa säädetään luovutettavista tiedoista. Nämä tiedot luovutetaan toimivaltaiselle viranomaiselle, jos toimivaltainen viranomainen on ne salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä oikeutettu muun lain nojalla saamaan. Tietoja ovat tilinhaltijan ja sen käyttöoikeudenhaltijan täydellinen nimi, syntymäaika ja suomalainen henkilötunnus tai sen puuttuessa kansalaisuus, tai jos tilinhaltija on oikeushenkilö, sen täydellinen nimi, rekisterinumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen sekä asiakkuuden alkamis- ja päättymispäivä sekä kaikki tilin käyttöoikeudenhaltijat ja näiden luonnollista henkilöä koskevat edellä mainitut tiedot rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 1 luvun 5–7 §:ssä tarkoitettujen tosiasiallisten edunsaajien täydellinen nimi, syntymäaika ja suomalainen henkilötunnus tai sen puuttuessa kansalaisuus, pankki- ja maksutilin IBAN-numero tai muu yksilöintitunnus sekä tilin avaamis- ja sulkemispäivä, tallelokeron vuokraajan ja sen käyttöoikeutetun täydellinen nimi, syntymäaika ja suomalainen henkilötunnus tai sen puuttuessa kansalaisuus, tai jos vuokraaja on oikeushenkilö, sen täydellinen nimi, rekisterinumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen sekä tallelokeron yksilöintitieto ja vuokra-ajan pituus. Lisäksi 4 §:ssä säädetään, että toimivaltaisen viranomaisen on yksilöitävä säännös, jonka nojalla se pyytää tietoa. Luottolaitoksen on toimitettava tieto toimivaltaiselle viranomaiselle maksutta. Asianajajan asiakasvaratilien yhteyteen on merkittävä nimenomainen tieto siitä, että pankki- tai maksutili on asianajajan asiakasvarojen tili, jota koskee asianajajan salassapitovelvollisuus. Tietoja asiakasvaratileistä ei saa luovuttaa tiedonhakujärjestelmän kautta.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 5 §:ssä säädetään pankki- ja maksutilirekisteristä, jonka rekisterinpitäjänä toimii Tulli ja 6 §:ssä säädetään pankki- ja maksutilirekisteriin tallennettavista tiedoista. Pankki- ja maksutilirekisteriin tallennetaan tiedot maksulaitoksen, sähkörahayhteisön ja virtuaalivaluutan tarjoajan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 3 luvun 2 §:ssä tunnistettavaksi säädetystä asiakkaasta. Tallennettavia tietoja ovat tilinhaltijan ja sen käyttöoikeudenhaltijan sekä virtuaalivaluutan tarjoajan asiakkaan täydellinen nimi, syntymäaika ja suomalainen henkilötunnus tai sen puuttuessa kansalaisuus, tai jos tilinhaltija tai virtuaalivaluutan tarjoajan asiakas on oikeushenkilö, sen täydellinen nimi, rekisterinumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen ja asiakkuuden alkamis- ja päättymispäivä ja maksutilin IBAN-numero tai muu yksilöintitunnus.

Pankki- ja maksutilirekisterin tiedot ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, jäljempänä *julkisuuslaki*) 24 §:n 1 momentin 23 kohdan nojalla salassa pidettäviä

tietoja. Kohdassa säädetään, että salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön vuosituloista tai kokonaisvarallisuudesta taikka tuen tai etuuden perusteena olevista tuloista ja varallisuudesta taikka jotka muutoin kuvaavat hänen taloudellista asemaansa, sekä ulosottoviranomaisen asia-kirjat siltä osin kuin ne sisältävät sellaisia tietoja, jotka ulosottorekisteriin merkittyinä olisivat ulosottokaaren mukaan salaisia, sekä tiedot luonnollisesta henkilöstä ulosottovelallisena ja ulos-ottoselvitys. Ilmoitusvelvollisia koskevat tietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetut erillislakien säännökset.

Pankki- ja maksutilirekisteriin sovelletaan julkisuuslain 11 §:ää asianosaisen oikeudesta tietojensaantiin, 12 §:ää oikeudesta saada tietoa itseään koskevasta asiakirjasta, 26 §:n 3 momenttia salassa pidettävästä asiakirjasta annettavaa tietoa virka-aputehtävän suorittamiseksi sekä toimeksiannosta tai muuten viranomaisen lukuun suoritettavaa tehtävää varten, ja 29 §:ää salassa pidettävien tietojen antamisesta toiselle viranomaiselle.

Jos luottolaitos on saanut Finanssivalvonnalta lain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun luvan poiketa tiedonhakupöytäkirjan ylläpitovelvoitteesta, pankki- ja maksutilirekisteriin tallennetaan tilinhaltijan ja sen käyttöoikeudenhaltijan täydellinen nimi, syntymäaika ja suomalainen henkilötunnus tai sen puuttuessa kansalaisuus, tai jos tilinhaltija on oikeushenkilö, sen täydellinen nimi, rekisterinumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen asiakkuuden alkamis- ja päättymispäivä sekä kaikki tilin käyttöoikeudenhaltijat ja näiden luonnollista henkilöä koskevat edellä mainitut tiedot, rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 1 luvun 5–7 §:ssä tarkoitettujen tosiasiallisten edunsaajien täydellinen nimi, syntymäaika ja suomalainen henkilötunnus tai sen puuttuessa kansalaisuus, pankki- ja maksutilin IBAN-numero tai muu yksilöintitunnus sekä tilin avaamis- ja sulkemispäivä, tallelokero vuokraajan ja sen käyttöoikeutetun täydellinen nimi, syntymäaika ja suomalainen henkilötunnus tai sen puuttuessa kansalaisuus, tai jos vuokraaja on oikeushenkilö, sen täydellinen nimi, rekisterinumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen sekä tallelokero yksilöintitieto ja vuokra-ajan pituus.

Tiedot on annettava sähköisesti. Tulli voi antaa tarkempia määräyksiä siitä, mitä sähköistä menettelyä käyttäen ja millä tavoin varmennettuina tietoja voidaan toimittaa. Laissa edellytetään, että asianajajan asiakasvaratiliin yhteyteen on merkittävä nimenomainen tieto siitä, että pankki- tai maksutili on asianajajan asiakasvarojen tili, jota koskee asianajajan salassapitovelvollisuus. Tietoja asiakasvaratileistä ei saa luovuttaa rekisteriin.

Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta

Laissa rahanpesun selvittelykeskuksesta säädetään rahanpesun selvittelykeskuksesta sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä, paljastamista ja selvittämistä koskevasta rekisteristä. Rahanpesun selvittelykeskuksen tehtäviin kuuluvat lain 2 §:n mukaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen, paljastaminen ja selvittäminen sekä tutkintaan saattaminen, rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten vastaanottaminen ja analysointi sekä palautteen antaminen niiden vaikutuksista, yhteistyö viranomaisten kanssa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa, yhteistyö ja tietojenvaihto rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä huolehtivien vieraan valtion viranomaisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa, yhteistyö ilmoitusvelvollisten kanssa, tilaston pitäminen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten ja mainitun luvun 5 §:ssä säädettyjen liiketoimien keskeytysten lukumäärästä, tutkintaan saatettujen epäilyttäviä liiketoimia koskevien ilmoitusten lukumäärästä sekä tehdyistä, vastaanotetuista, evätyistä ja vastatuista tietopyynnöistä ja varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain (325/2013) 3 §:n 2 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten vastaanotto ja käsittely, mainitun lain 4 §:ssä tarkoitettujen jäädyttämissäätösten edellytysten selvittäminen ja jäädyttämissäätöksiä koskevien esitysten tekeminen.

Lain 4 §:n mukaan rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä sekä ilmoitusvelvollisilta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen kannalta välttämättömät tiedot ja asiakirjat maksutta sen estämättä, mitä liike- ja ammattisalaisuutta tai yksilön, yhteisön tai säätiön taloudellisia olosuhteita, taloudellista asemaa tai verotustietoja koskevien tietojen salassapidosta säädetään. Päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta tekee selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystään kuuluva poliisimies.

Rahanpesun selvittelykeskuksella on 4 §:n 2 momentin nojalla oikeus saada maksutta yksityiseltä yhteisöltä, säätiöltä ja henkilöltä selvittelykeskuksessa työskentelevän päällystään kuuluvan poliisimiehen kirjallisesta pyynnöstä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen kannalta välttämättömät tiedot yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toiminnantarkastajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan salassapitovelvollisuuden estämättä. Tietoja saa luovuttaa rahanpesun selvittelykeskukselle tietojoukkona tai sähköisesti.

3.2 Viranomaisten pääsy pankki- ja maksutilitietoihin ja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään

Finanssivalvonta

Finanssivalvonta valvoo rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 1–8 ja 8 a kohdassa tarkoitettuja ilmoitusvelvollisia mainitun lain, ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten, noudattamista. Finanssivalvonta valvoo lisäksi Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 596/2014, annettu 16 päivänä huhtikuuta 2014, markkinoiden väärinkäytöstä (markkinoiden väärinkäyttöasetus) sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/6/EY ja komission direktiivien 2003/124/EY, 2003/125/EY ja 2004/72/EY kumoamisesta maksajan tiedot -asetuksen noudattamista sen valvottaviksi kuuluvien ilmoitusvelvollisten osalta siltä osin kuin ne lähettävät tai vastaanottavat asetuksessa tarkoitettuja varainsiirtoja.

Finanssivalvonnasta (878/2008) annetun lain 18 §:ssä säädetään oikeudesta saada tietoja valvottavalta ja muulta finanssimarkkinoilla toimivalta. Valvottavan ja muun finanssimarkkinoilla toimivan on salassapitosäännösten estämättä ilman aiheutonta viivytystä toimitettava Finanssivalvonnalle sen pyytämät tiedot ja selvitykset, jotka ovat tarpeen Finanssivalvonnalle laissa säädetyn tehtävän hoitamiseksi. Vastaava velvollisuus on sillä, jolla on kirjanpitolain (1336/1997) 1 luvun 5 §:ssä tarkoitettu määräysvalta valvottavassa tai muussa finanssimarkkinoilla toimivassa tai joka on valvottavan tai muun finanssimarkkinoilla toimivan määräysvallassa. Kyseiset tiedot ovat olleet välttämättömiä silloin, kun niille on ollut tarvetta. Tiedoille on ollut tarvetta mm. tutkintapyyntöjen laatimisen sekä virka-avun tarjoamisen yhteydessä.

Finanssivalvontaan on keväällä 2019 perustettu erillinen rahanpesun estämisen toimisto, jonka tehtävänä on nimenomaisesti rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen valvonta. Organisaatiomuutoksen johdosta Finanssivalvontaan on rekrytoitu uusia virkamiehiä rahanpesun estämisen valvontaan. Virkamiesten valvontatehtävien suorittamisessa pankki- ja maksutilitietojen käyttäminen on keskeisessä asemassa, ja eräissä valvontatehtävissä se on hyvinkin laajamittaista. Valvontatehtävien laadukkaan suorittamisen vuoksi pankki- ja maksutilitietojen käyttäminen onkin tänä päivänä välttämätöntä.

Finanssivalvonta valvoo Finanssivalvonnasta annetun lain 3 §:n perusteella rahoitusvälineiden liikkeeseenlaskua ja niillä tapahtuvaa kaupankäyntiä. Lain 50 h §:n nojalla Finanssivalvonta toimii markkinoiden väärinkäyttöasetuksen (MAR) 22 artiklassa tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena. MAR sääntelee markkinoiden väärinkäyttöä eli sisäpiirikauppoja,

sisäpiiritiedon laitonta ilmaisemista, markkinoiden manipulointia ja sisäpiiritiedon julkistamista. Lisäksi MAR asettaa velvoitteita muun muassa liikkeeseenlaskijoiden johtohenkilöille ja heidän lähipiiriinsä kuuluville sekä markkinoiden ylläpitäjille ja sijoituspalveluyrityksille. Finanssivalvonnan yhtenä keskeisenä tehtävänä on valvoa MAR:n säännösten noudattamista. Finanssivalvonta selvittää ja tutkii muun muassa epäilyjä liittyen sisäpiiritiedon väärinkäyttöön ja markkinoiden manipuloitiin. Osana tutkintaa voi olla tarpeellista selvittää tutkinnan kohteena olevien tahojen pankki- ja maksutilitietoja. Näin esimerkiksi tilanteissa, joissa epäillään bulvaanien käyttöä, useampien tahojen toimintaa yhteistyössä (esim. sisäpiiriringit) tai omistuksen piilottamista. Tähän mennessä Finanssivalvonta on pyytänyt näitä tietoja erillisin tietopyynnöin Finanssivalvonnasta annetun lain 18 tai 20 §:n nojalla. Käyttöoikeus pankki- ja maksutilirekisteriin tehostaisi Finanssivalvonnan tutkintatoimintaa.

Finanssivalvonnan rikosepäilyihin liittyvät tutkinnat voivat liittyä myös muihinkin kuin markkinoiden väärinkäyttöasetuksen mukaisiin sisäpiirikauppoihin ja markkinoiden manipulointiin (jotka on mainittu Europol-asetuksen liitteessä vakavina rikoksina). Finanssivalvonta valvoo myös esimerkiksi arvopaperimarkkinalain (746/2012) noudattamista. Arvopaperimarkkinalaissa säädetään muun muassa huomattavien ääni- ja omistusosuuksien ilmoittamisesta, julkisista ostotarjouksista ja tarjousvelvollisuudesta. Näiden velvollisuuksien noudattamisen valvomiseksi ja niihin liittyvien mahdollisten rikosepäilyjen tutkimiseksi Finanssivalvonnalla voi olla tarvetta selvittää pankki- ja maksutilitietoja tilanteissa, jossa syntyy epäily esimerkiksi omistuksen piilottamisesta tai bulvaanien käytöstä. Tällöin kyse voi olla rikoslain 51 luvun 5 §:n tarkoittamasta arvopaperimarkkinoita koskevasta tiedottamisrikoksesta. Teot voivat täyttää joissain tilanteissa myös esimerkiksi petoksen tunnusmerkistön. Vastaavaa tarvetta pankki- ja maksutilitietojen saamiseen voi liittyä myös muihin Finanssivalvonnasta annetun lain 3 §:n mukaisia tehtäviä suorittaessa ilmenneisiin rikosepäilyihin.

Tällä hetkellä Finanssivalvonta tekee pankkitiedusteluja sähköpostilla, sekä omien taikka käytössään olevien järjestelmiensä avulla. Finanssivalvonta käyttää salattua sähköpostiliikennettä finanssilaitosten kanssa käymässään sähköpostiviestinnässä. Finanssivalvonnan omat järjestelmät toteutetaan ja tietoturva arvioidaan Euroopan Keskuspankkijärjestelmän tietoturvaatiimusten mukaisesti. Lisäksi järjestelmiin teetetään ulkopuolisten tekemiä tietoturvatestauksia. Järjestelmissä on myös huomioitu luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 (yleinen tietosuojasetus), jäljempänä *tietosuojasetus*.

Kun tiedusteluun saadaan vastaus, käsitellään sitä tehdyn tiedusteluasiakirjan tavoin Suomen Pankin ja Finanssivalvonnan sisäisen Asiakirjan luokittelu- ja käsittelysäännön mukaisesti. Käsittelysääntö on laadittu julkisuuslain ja julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019, jäljempänä *tiedonhallintalaki*) pohjalta, ja se sisältää velvoittavaa ohjeistusta asiakirjan käsittelystä, asiakirjojen käsittelytavoista sekä käsittelytapojen vaikutuksesta käsittelyyn.

Pankkitili- ja henkilötietojen käsittelyä koskeva valvonta on toteutettu tällä hetkellä siten, että valvonta jakautuu esimiesten suorittamaan yleiseen valvontaan, sekä jälkikäteiseen laillisuusvalvontaan. Lisäksi asiakirjojen käsittelystä jää lokimerkintä, joka mahdollistaa jälkikäteisen valvonnan. Valvontakeinoja ovat myös työtehtävien mukaisesti määritellyt käyttöoikeudet asiakirjoihin ja työkansioihin.

Myös pankki- ja maksutilitietojen valvontajärjestelmästä saatavien tietojen kohdalla Finanssivalvonnan tarkoituksena on menetellä asiakirjojen käsittelyn sekä sitä koskevan valvonnan osalta edellä kuvatun kaltaisesti.

Poliisihallituksen arpajaishallinto

Poliisihallituksen arpajaishallinto valvoo rahanpesulain 7 luvun 1 § 2 kohdan perusteella lain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 9 kohdassa tarkoitettua rahapeliyhteisöä (Veikkaus Oy) sekä 1 luvun 2 §:n 2 momentissa tarkoitettua elinkeinonharjoittajaa ja yhteisöä, joka välittää osallistumismaksuja ja -ilmoituksia 1 luvun 2 §:n 1 momentin 9 kohdassa tarkoitettua rahapeliyhtiön tarjoamiin rahapeleihin.

Rahanpesulain mukainen valvontavastuu Ahvenanmaan osalta on siirretty Poliisihallitukselta Tasavallan presidentin asetuksella eräiden rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain mukaisten tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaalla 500/2018 (jäljempänä sopimusasetus) 1.7.2018 lähtien Ahvenanmaan viranomaisille.

Arpajaisten toimeenpanon valvonnasta on säädetty arpajaislain (2047/2001) 8 luvussa: Arpajaisten toimeenpanoa valvotaan arpajaisiin osallistuvien oikeusturvan takaamiseksi, väärinkäytösten ja rikosten estämiseksi sekä arpajaisista aiheutuvien sosiaalisten ja terveydellisten haittojen vähentämiseksi.

Poliisihallitus vastaa arpajaisten toimeenpanon valtakunnallisesta valvonnasta ja arpajaistoininnan tilastoimisesta. Poliisihallitus voi antaa arpajaisten toimeenpanoa ja toimeenpanon valvontaa koskevia lausuntoja ja ohjeita. Poliisilaitos valvoo alueellaan toimeenpantavia arpajaisia. Rahapeliin toimeenpanon valvonnassa on käytettävä tarvittaessa sähköisiä valvontajärjestelmiä. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä rahapeliin sähköisistä valvontajärjestelmistä.

Arpajaislain 44§:n mukaan valvontaviranomaisilla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada Veikkaus Oy:ltä, arpajaisten toimeenpanoon luvan saaneelta yhteisöltä tai säätiöltä sekä tavara-arpajaisten käytännön toimeenpanijalta valvontatehtävän suorittamiseksi tarpeellisia tietoja ja asiakirjoja. Rahanpesulain 7 luvun 2§:n 1 kohdan mukaan sen lisäksi mitä muualla laissa säädetään, ilmoitusvelvollisen on salassapitosäännösten estämättä ilman aiheutonta viivytystä toimitettava valvontaviranomaiselle ja asianajajayhdistykselle maksutta sen pyytämät tiedot ja selvitykset, jotka ovat välttämättömiä tässä laissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä tai määräyksissä tarkoitettua tehtävän hoitamiseksi.

Rahanpesulain 1 luvun 2 §:n 2 momentissa tarkoitettua elinkeinonharjoittajan ja yhteisön on Poliisihallituksen pyynnöstä annettava tälle valvontaa varten välttämättömät tiedot maksutta. Poliisihallituksen arpajaishallinto ei tee tällä hetkellä rahapesulain mukaisen valvonnan yhteydessä pankkitiedusteluja.

Patentti- ja rekisterihallitus

Patentti- ja rekisterihallitus (jäljempänä PRH) v rahanpesulain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 11 kohdassa tarkoitettuja ilmoitusvelvollisia mainitun lain, ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten, noudattamista.

Valvonta kohdentuu tilintarkastuslaissa (1141/2015) tarkoitettuun tilintarkastajaan, kun hän suorittaa mainitun lain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua lakisäätteistä tilintarkastusta.

Pankkitiedot tulevat PRH:n tilintarkastusvalvonnalle ja säätiövalvonnalle välillisesti. Tilintarkastusvalvonnassa suoritetaan tilintarkastajien valvontaa, joka kohdistuu esimerkiksi tilintarkastajan tarkastuskohteen kuten yhteisön, säätiön tai julkishallinnon ja -talouden

tarkastuskohteen rahoihin ja pankkisaamisiin, mutta tällöinkin tarkastus suoritetaan hyödyntämällä tilintarkastajan tai tarkastuskohteen hallussa olevia tilitietoja.

PRH:n tilintarkastusvalvonta valvoo, että tilintarkastajat ja tilintarkastusyhteisöt toimivat tilintarkastuslain ja hyvän tilintarkastustavan mukaisesti ja että tilintarkastajat noudattavat rahanpesulain mukaisia velvollisuuksia. PRH:n tilintarkastusvalvonnassa toimiva ratkaisutoiminnaltaan itsenäinen tilintarkastuslautakunta määrää tilintarkastajille tilintarkastuslain mukaiset seuraamukset ja rikemaksun rahanpesulain rikkomisesta.

PRH:n säätiövalvonta valvoo, että säätiön toiminnassa noudatetaan säätiölakia ja säätiön sääntöjen määräyksiä. Myös säätiövalvonnalle pankkitietoja tulee vain välillisesti. Pankkitietoja on saatu pyynnöstä säätiöltä sekä muilta viranomaisilta.

PRH:n tilintarkastusvalvonnalla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada tilintarkastuslain 8 luvun 1 § perusteella valvottavalta ilman aiheutonta viivästystä tilintarkastusvalvonnan pyytämät valvonnan kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset avoimesti ja totuudenmukaisesti. Valvottavan on muutoinkin avustettava valvonta-asian selvittämisessä. Tilintarkastusvalvonnalla on oikeus saada tilintarkastajalta valvonnan kannalta tarkoituksenmukaisessa muodossa kaikki valvonnan kannalta tarpeelliseksi katsomansa asiakirjat ja muut tallenteet sekä saada maksutta tarpeelliset jäljennökset näistä. Tietojensaantioikeus koskee myös emoyrityksenä olevan yhteisön tai säätiön tilintarkastajaa, ellei konsernin tilintarkastusta koskevien tietojen antamiselle ole muun valtioneuvoston lainsäädännöstä johtuvaa tai muuta tilintarkastajasta riippumatonta estettä. Tilintarkastajan on osoitettava esteen olemassaolo.

Tilintarkastusvalvonnalla on oikeus saada tietoa myös muilta henkilöiltä. Tilintarkastuslain 8 luvun 2 §:n perusteella tilintarkastusvalvonnalla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada tilintarkastuksen kohteelta, sen emoyhtiöltä tai tilintarkastuskohteen määräysvallassa olevalta kaikki niiden hallussa olevat tilintarkastajaa tai tilintarkastusta koskevat sellaiset tiedot, jotka ovat tarpeen tilintarkastusvalvonnalle laissa säädetyn valvontatehtävän hoitamiseksi. Tilintarkastuslain 8 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan tilintarkastusvalvonnalla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada yksilöityä valvontatointia varten valvonnan kannalta välttämättömiä tietoja muulta kuin edellä tarkoitulta, jolla voidaan perustellusta syystä olettaa olevan tällaisia tietoja.

Tilintarkastusvalvonta ja tilintarkastuslautakunta voivat määrätä seuraamuksia riippumatta siitä, onko niiden käytössä ollut suorien pankkitiedustelujen perusteella saatuja pankkitietoja.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Etelä-Suomen aluehallintovirasto valvoo rahanpesulain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 13–24 kohdassa tarkoitettuja ilmoitusvelvollisia siltä osin kuin ne eivät ole 1 kohdan nojalla Finanssivalvonnan valvomia ilmoitusvelvollisia mainitun lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston elinkeinovalvonta valvoo, että rahanpesulaissa sen valvottavaksi asetetut ilmoitusvelvolliset noudattavat rahanpesulain mukaisia velvollisuuksia.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto määrää sen valvomille ilmoitusvelvollisille sekä asianajajaliiton esityksestä sen jäsenille hallinnolliset seuraamukset rahanpesulain rikkomisesta.

Tällä hetkellä Etelä-Suomen aluehallintovirasto ei tee pankkitiedusteluja pankkisalaisuuden alaisista tili- ja maksuliikennetiedoista, vaan se saa pankkitilitiedot välillisesti eli valvottavilta.

Pääasiallisena käyttötarkoituksena tilitiedoille on valvonnan kohdentaminen sen perusteella, keillä aluehallintoviraston valvottavista on käytössään asiakasvaratili. Kyselytarve voi tulla myös muun normaalin valvonnan kautta. Volyymi on pieni, eikä tietoa ole tarpeen analysoida kovinkaan perusteellisesti.

Aluehallintoviraston asianhallintajärjestelmään arkistoidaan kaikki siihen kirjatut asiat ja sieltä pystyy tarkistamaan, kenellä on oikeus päästä katsomaan kyseessä olevia tietoja. Salassa pidettäviä tietoja pääsevät katsomaan ainoastaan siihen oikeutetut henkilöt. Aluehallintovirasto tulisi toteuttamaan pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää koskevan tietojen käsittelyn siten, että mahdolliselle tietopyynnölle luotaisiin uusi asiadiaari aluehallintovirastoon asianhallintajärjestelmään Uspaan.

Suomen Asianajajaliitto

Asianajajayhdistys (Suomen Asianajajaliitto) valvoo rahanpesulain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 12 kohdassa tarkoitettuja ilmoitusvelvollisia.

Asianajajien ammatillinen valvontajärjestelmä perustuu asianajajalakiin. Asianajajaliiton valvonta ulottuu asianajajien lisäksi julkisiin oikeusavustajiin sekä luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin. Asianajajan asiakas, vastapuoli, viranomainen tai muu tyytymätön henkilö voi ottaa yhteyttä liiton yhteydessä toimivaan valvontalautakuntaan ja kannella asianajajasta, julkisesta oikeusavustajasta tai luvan saaneesta oikeudenkäyntiavustajasta.

Valvontalautakunnan tehtäviin kuuluu ensisijaisesti selvittää, onko asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja noudattanut Hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita (koskevat asianajajia ja julkisia oikeusavustajia) tai laissa säädettyjä hyvää asianajajatapaa vastaavia ammattieettisiä velvollisuuksia (koskevat luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia). Valvontalautakunta voi määrätä mahdollisesta rikkeestä kurinpidollisen seuraamuksen.

Lisäksi Asianajajaliiton hallitus valvoo asianajajia tekemällä vuosittain toimistotarkastuksia, rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevassa laissa tarkoitettuja tarkastuksia sekä velkaantumisselvityksiä. Velkaantumisselvitysten yhteydessä Asianajajaliiton hallitus voi määrätä asianajotoimistossa suoritettavaksi tarkastuksen, missä yhteydessä tarvittaessa käydään läpi myös asianajajan asiakasvaratilit ja niitä koskeva kirjanpito.

Asianajajan asiakasvaratilit ovat asianajosalaisuuden piiriin kuuluvia ja niiden tapahtumatietoja ei saa luovuttaa teknisen käyttöyhteyden kautta eikä myöskään manuaalisesti kukaan muu kuin asianajaja itse. Sen sijaan tieto siitä, että asianajajalla on asiakasvaratili ja ko. tilin yksilöintitieto kuten IBAN-numero, eivät ole salassa pidettäviä tietoja sen enempää kuin muutoinkaan ihmisten pankkitilien tiedot. Eli siis tilitapahtumia, joissa näkyy asianajajan päämiehen tai vastapuolen tietoja (nimitiedot ja maksun aihe), ei saa kukaan muu kuin asianajaja luovuttaa edelleen. Asianajajan asiakasvaratilit on ”korvamerkittävä” siten, että ne voidaan teknisesti erottaa esim. asianajajan henkilökohtaisista tileistä, jotka eivät ole asianajosalaisuuden piiriin kuuluvia. Tämä vaatii pankin päässä teknisiä toimia.

Asianajajista annetun lain (496/1958) 6 §:n mukaan Asianajajaliiton hallituksen on valvottava, että asianajajat esiintyessään tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona sekä muussakin toiminnassaan täyttävät velvollisuutensa.

Rahanpesulain 7 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan Asianajajaliitto valvoo asianajajien osalta rahanpesulain säännösten ja määräysten noudattamista. Asianajajan on voitava osoittaa

Asianajajaliitolle, että sen asiakkaan tuntemista ja jatkuvaa seurantaa koskevat menetelmät ovat riittävät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskeihin nähden.

Asianajajat ovat velvollisia noudattamaan rahanpesulain säännöksiä hoitaessaan rahanpesulain 1 luvun 2 §:n 12 kohdassa tarkoitettuja toimeksiantoja.

Asianajaja on velvollinen antamaan hallitukselle tiedot, joita tätä valvontaa varten tarvitaan. Asianajajan on myös sallittava hallituksen määräämän henkilön suorittaa tarkastus toimistonsaan, jos hallitus katsoo sen valvontaa varten tarpeelliseksi, sekä tällöin esitettävä ne asiakirjat, joiden tutkimista tarkastuksen toimittaminen edellyttää.

Asianajajaliitto on ilmoittanut, ettei tässä vaiheessa ota käyttöön rekisterikyselyä, vaan saa tiedot tarvittaessa suoraan asianajajalta.

Rahanpesun selvittelykeskus

Rahanpesun selvittelykeskus saa tietoja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 2 §:n 1 momentin 1—4 ja 7 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseen. Pankki- ja maksutilitietojen käyttäminen on välttämätöntä, jotta rahanpesun selvittelykeskus voi suorittaa laissa säädetty, edellä esitetyt tehtävänsä.

Rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 4 §:n mukaan rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä sekä ilmoitusvelvollisilta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen kannalta välttämättömät tiedot ja asiakirjat maksutta sen estämättä, mitä liikesalaisuutta tai yksilön, yhteisön tai säätiön taloudellisia olosuhteita, taloudellista asemaa tai verotustietoja koskevien tietojen salassapidosta säädetään. Päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta tekee selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystön kuuluva poliisimies.

Selvittelykeskuksella on oikeus saada maksutta yksityiseltä yhteisöltä, säätiöltä ja henkilöltä selvittelykeskuksessa työskentelevän päällystön kuuluvan poliisimiehen kirjallisesta pyynnöstä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen kannalta välttämättömät tiedot yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toiminnantarkastajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan salassapitovelvollisuuden estämättä.

Keskitetyn rekisterikyselyn kautta rahanpesun selvittelykeskuksen tekemien pankkitiedustelujen määrä tulee kasvamaan. Kasvua puoltaa se, että tiedustelujen aikaisempaa parempi kohdentaminen sekä saatavan tiedon parempi laatu ja analysoitavuus korostaisivat entisestään pankkitiedustelun tärkeyttä ja toiminnan oikea-aikaisuutta. Rikoshyödyn jäljittäminen ja poisottaminen ovat olennainen osa rikosvastuun toteutumista. Rahanpesun selvittelykeskus toimittaa tekemänsä ensivaiheen analyysin ja selvittelyn jälkeen asian mahdollista rikostutkintaa varten poliisiyksikköön tai muulle esitutkintaviranomaiselle.

Rahanpesun selvittelykeskus vastaanottaa vuositasolla noin 60 000 rahanpesuilmoitusta. Vuosittaiset ilmoitusmäärät ovat olleet kasvussa ilmoitusvelvollisten määrän lisäännyttyä. Näistä ilmoituksista valitaan jatkoselvittelyn kohteeksi osa ilmoituksista ja avataan vuodessa noin 1 800 selvittelykokonaisuutta. Yhdessä selvittelykokonaisuudessa voi olla osallisena useampia henkilöitä ja yhtiöitä ja ne voivat liittyä kukin tyypillisesti noin 1–5 eri rahanpesuilmoitukseen. Kyselyt pankki- ja maksutietojen valvontajärjestelmään tehtäisiin näissä kaikissa tapauksissa.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käytön laillisuusvalvonta tullaan toteuttamaan vastaavalla tavalla kuin rahanpesun selvittelykeskuksen muiden järjestelmien käytön valvonta.

Järjestelmien käyttöä valvotaan osana keskusrikospoliisin oikeusyksikön ja tiedusteluosaston laillisuusvalvontaa. Lisäksi Poliisihallitus ja tietosuojavaltuutettu valvovat rekistereiden käyttöä. Laillisuusvalvontaa varten rahanpesun selvittelykeskus ja poliisin yksiköt, eli Poliisihallitus, keskusrikospoliisi voivat pyytää Tullilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 7 §:n mukaisesti lokitietoja, jotka liittyvät sen oman toiminnan seurantaan ja valvontaan. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käytön laillisuusvalvonta tullaan toteuttamaan muun muassa käyttöoikeushallinnalla, eli jokaisella käyttöoikeutetulla on oma käyttäjätunnus, jolla kyselijä voidaan yksilöidä. Lisäksi kyselyjä voi tehdä vain sisäasiainhallinnon käytössä olevassa Turvallisuusverkossa (TUVE) olevilla työasemilla, joihin kirjautumiseksi vaaditaan henkilökohtainen toimikortti ja pin-koodi.

Normaalin käyttöoikeusvalvonnan lisäksi laissa rahanpesun selvittelykeskuksesta on säädetty tietojen hankkimisesta ja luovuttamisesta nimenomaisesti lain 4 §:ssä. Päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta tekee selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies. Päätöksentekoon oikeutettuja esimiestason henkilöitä on tällä hetkellä neljä, kun koko henkilöstömäärä on noin 40 henkilöä ja nämä henkilöt ovat vastuussa lähtevien tietopyyntöjen laillisuudesta.

Kunkin sellaisen tiedonluovutuksen osalta, joihin voi sisältyä haettua tietoa, tehdään vastaavasti erillispäätös. Vastaavalla tavalla kuin tietojen kyselyt, päätöksen tietojen luovuttamisesta edelleen tekee rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies. Keskusrikospoliisin oikeusyksiköllä sekä tiedusteluosastolla on laillisuusvalvontasuunnitelma, jonka mukaisesti tietojärjestelmien käytön laillisuutta valvotaan. Tästä vastaa erikseen osaston laillisuusvalvoja sekä Keskusrikospoliisin yleinen rekistereiden käytön laillisuusvalvonta, sekä tietosuojavaltuutetun toteuttaman rekisteröidyn välillinen tarkastusoikeus rahanpesurekisteriin, jonne myös tehdyt tietopyynnot ja tiedonluovutukset tallennetaan.

Tulli

Tullin tehtävänä on Tullin hallinnosta annetun lain (960/2012) 2 §:n 1 momentin mukaan huolehtia tulliselvityksestä ja -verotuksesta, maahan tuotavien ja maasta vietävien tavaroiden ja ulkomaanliikenteen tullivalvonnasta, tullirikosten estämisestä ja paljastamisesta sekä muista tullilitoimenpiteistä ja sen mukaan kuin erikseen säädetään toimittaa valmisteverotusta, arvonlisäverotusta ja muuta verotusta, suorittaa verovalvontaa ja tullirikosten esitutkintaa.

Tullilla ei ole toimivaltaa käyttää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää nykyisen lainsäädännön perusteella, sillä Tullilla ei ole erityistä tiedonsaantioikeutta rahanpesulain 9 luvun 5 §:n mukaisen huolehtimisvelvoitteen täyttämiseksi.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttöoikeus on siitä annetun lain (571/2019) 3 §:n 1 momentin 3 –kohdassa tarkoitetuilla viranomaisilla rajattu sanamuodon mukaan yksinomaan huolehtimisvelvoitteen toteuttamiseen. Momentissa tarkoitetuilla viranomaisilla, joihin myös Tulli lukeutuu, on oikeus käyttää valvontajärjestelmää tämän huolehtimisvelvoitteen toteuttamiseen, jos se on välttämätöntä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Tällaista erillistä tiedonsaantiin oikeuttavaa säännöstä huolehtimisvelvoitteen täyttämiseksi ei ole rahanpesulaissa, koska huolehtimisvelvoitteessa on kyse huomion kiinnittämisestä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaan ja viranomaiselle sen toiminnan yhteydessä kertyneen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen kannalta merkityksellisen tiedon välittämisestä rahanpesun selvittelykeskukselle. Yksinomaan pelkkään huolehtimisvelvoitteeseen

viittaamalla viranomaisilla ei ole tarkoitussidonnaisuuden periaatteen vuoksi tiedonsaantioikeutta muuhun lainsäädäntöön perustuvien valtuuksien nojalla.

Tulli toimii rahanpesurikosten esitutkintaviranomaisena, kun kyse on tullirikoksista. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää koskevassa laissa ei ole säädetty rahanpesun esitutkintaviranomaisille oikeutta käyttää valvontajärjestelmää.

Tulli kantaa EU:n ulkopuolelta saapuvista tavaroista tulliveron sekä muut tullin kaltaiset verot ja maksut. Kyse on siis ns. EU:n perinteisistä omista varoista, jotka jäsenmaiden tulliviranomaiset kantavat ja tilittävät sitten EU:lle. Tulli kantaa tavaroiden maahantuonnin yhteydessä myös maahantuonnin arvonnäisäveron yksityisiltä maahantuojilta sekä valmisteverot esimerkiksi silloin, kun tullivelka syntyy tuontisäännösten noudattamatta jättämisestä.

Tullilla on verotus- ja verovalvontatehtävissä oikeus pyytää tilitietoja suoraan pankeilta ja muilta vastaavilta luottolaitoksilta tullilain (304/2016) 102 §:n 2 momentin nojalla, jonka mukaan henkilön, jolla on hallussaan toisen tulliverotusta tai siitä johtuvaa muutoksenhakua koskevaa asiaa varten tarpeellisia tietoja, on annettava ne Tullille sen kehotuksesta määräajassa.

Tullin verovalvonnassa tilitietokyselyjä tehdään lähinnä Tullin yritystarkastuksen suorittamassa tarkastustoiminnassa. Tilitietokyselyt tehdään suoraan pankeille ja määrät vaihtelevat tarkastettavien juttujen laadun mukaan. Tilitapahtumakyselyt liittyvät tulliverotuksen oikeellisuuden tarkastamiseen ja tilitapahtumat pyydetään yleensä koko tarkastusajanjaksolta tai tietyltä osalta siitä. Tilitietokyselyissä saaduista tiliotteista pyritään selvittämään esimerkiksi tullausarvon oikeellisuus eli tavarasta tosiasiallisesti maksettu hinta sekä maksajan ja maksunsaajan tiedot. Lisäksi tilitietokyselyillä voidaan pyrkiä selvittämään yrityksen muita tilejä, joissa voi olla tilitapahtumia ns. piilokaupoista. Tilitapahtumien avulla voidaan myös vertailla kirjanpidon sekä tulli-ilmoitusten oikeellisuutta.

Verotuspäätöksiä laadittaessa tilitietokyselyitä tehdään vähemmän, sillä Tullin verovalvonnasta vastaava yritystarkastus yleensä tekee tarvittavat selvitykset, ennen kuin asia siirretään Tullin verotustoiminnoille esimerkiksi jälkikantopäätösten laatimista varten. Toisaalta verotus voi perustua myös rikostutkinnassa saatuun selvitykseen, jolloin esimerkiksi Tullin rikostutkinta on jo tutkinut asian ja asia on tämän jälkeen siirretty hallinnolliseen verotusprosessiin. Näin on usein esimerkiksi savukkeiden, alkoholin tai nuuskan laajamittaisessa salakuljetuksessa ja näihin liittyvässä veropetosasiassa. Verotusasia voi tulla Tullissa vireille myös siten, että Euroopan petostentorjuntavirasto (OLAF) on tutkimuksissaan havainnut tavaroiden maahantuontiin liittyviä väärinilmoittamisia ja toimittaa Suomen tullille määräyksen suorittaa jälkiverotus tietyistä aikaisemmin jo tehdyistä tullauksista tai maahantuonneista, joista on jäänyt kantamatta esimerkiksi polkumyöntitulleja.

Tilitietojen pyytäminen pankeilta voi olla tarpeellista myös silloin, kun käsitellään verotukseen liittyvää muutoshakemusta, kuten esimerkiksi oikaisuvaatimusta. Tällöin voi olla tarpeellista tarkistaa esimerkiksi tavaroista tosiasiallisesti maksettu kauppahinta tilitietojen perusteella.

Tullin verotustoiminnoilla on merkittävä rooli varojen takaisin hankkimisessa erityisesti EU:n perinteisten omien varojen osalta. Tullin verotustoiminnot myös turvaavat unionin taloudellisia etuja.

Tulli on esitutkintalain (805/2011) tarkoitettu esitutkintaviranomainen ja Tulli vastaa tullirikostorjunnasta siten kuin siitä rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015) sekä muualla lainsäädännössä säädetään. Tullirikos on määritelty rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 1 luvun 2 §:n 1 kohdassa.

Tullirikoksella tarkoitetaan:

- a) rikosta, jolla rikotaan sellaista tullilain tai muun lain säännöstä, jonka noudattamisen valvonta tai täytäntöönpano on Tullin tehtävänä;
- b) tullimieheen kohdistuvaa rikoslain (39/1889) 16 luvun 3 §:ssä tarkoitettua haitantekoa virkamiehelle sekä 4 b §:ssä tarkoitettua niskoittelua tullimestä vastaan;
- c) rikoslain 46 luvun 6 ja 6 a §:ssä tarkoitettua laitonta tuontitavaraan ryhtymistä;
- d) sellaista rikosta, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista.

Tullilla on rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:n 1 momentin nojalla oikeus saada yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen tai hallintoneuvoston jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäätöön estämättä tarvittavat tiedot tullirikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Tilitietoja pyydetään Tullin rikostutkinnassa usein esimerkiksi talousrikosten ja huumausainerikosten tutkinnassa sekä rikosshyödyn jäljittämisessä.

Tullin tutkinnan toimintayksikkö tutkii muun muassa huumausainerikoksia, lääkerikoksia, veropetoksia, salakuljetusrikoksia sekä muita maahantuonnin yhteydessä tehtyjä rikoksia. Veropetosrikokset liittyvät usein EU:n taloudellisia intressejä vahingoittaviin rikoksiin, kuten esimerkiksi tullien tai polkumyyntitullien välttämiseen, mutta Tulli tutkii myös valmisteverotukseen kohdistuvat rikokset.

Tullin suorittamassa esitutkinnassa tehdään esimerkiksi huumausainerikosten sekä talousrikosten tutkinnan yhteydessä usein tilitietokyselyitä pankeille. Tilitietoja pyydetään yleensä vakio-muotoisella lomakkeella, johon merkitään kaikki tarpeelliset tiedot pyydetävistä tiedoista ja tutkittavasta rikoksesta. Kyselyitä tehtiin vuonna 2017 ainakin 987 kpl ja vuonna 2018 vähintään 1038 kpl.

Tullin valvontaosaston sisäinen laillisuusvalvonta perustuu vuotuisen laillisuustarkastussuunnitelmaan. Suunnitelmaan otetaan noin viisi tarkastuskohdetta, jotka voivat olla esimerkiksi Tullin rekisterien käytön tai sakkojen kirjoittamisen oikeellisuuden tarkastusta taikka tietojärjestelmien käytön tai vaikkapa pankkitiedustelujen lainmukaisuuden valvontaa. Tarkastuksissa kiinnitetään aina erityistä huomiota henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuuteen.

Tämän lisäksi Tullissa tehdään myös niin sanottuja ad hoc –tarkastuksia, joissa impulssi tarkastukseen tulee jostain ulkoisesta tekijästä. Tällainen voi olla esimerkiksi tilanne, jossa jotakuta julkisuuden henkilöä epäillään rikoksesta ja laillisuusvalvonnalla pyritään selvittämään, onko Tullin rekistereistä käyty katsomassa tietoja kyseisestä tapauksesta ilman asiallista käyttötarkoitusta.

Vuotuisen laillisuusvalvontasuunnitelman tarkastustuloksista laaditaan loppuraportti ja tulokset käydään Tullin valvontaosaston johdon kanssa läpi. Jos tarkastuksissa havaitaan epäkohtia, niihin laaditaan toimenpidesuosituksen ja itse toimenpiteistä vastaa aina se taho, jonka toimintaan tarkastuskohde kuuluu. Loppuraportti toimitetaan erikseen pyydettyä tiedoksi myös eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Rajavartiolaitos

Rajavartiolaitos ilmoittaa tehtäviensä hoidon yhteydessä ilmi tulleet epäilyttävät liiketoimet tai terrorismin rahoittamisen epäilyt rahanpesun selvittelykeskukselle.

Rahanpesurikokset eivät lähtökohtaisesti kuulu Rajavartiolaitoksen tutkintatoimivaltaan. Rajavartiolaitos voi poikkeuksellisesti tutkia rahanpesurikoksia ainoastaan Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 5 §:n mukaisesti toisen esitutkintaviranomaisen pyynnöstä, jos rahanpesurikos liittyyisi Rajavartiolaitoksen aloittamaan esitutkintaan ja sitä koskeva syyte voitaisiin käsitellä tuomioistuimessa yhdessä Rajavartiolaitoksen tutkittavana olevaa rikosta koskevan syytteen kanssa.

Rahanpesurikoksen esirikoksena saattaisi olla esimerkiksi törkeä laittoman maahantulon järjestäminen tai ihmiskauppa. Käytännössä Rajavartiolaitos on tällä perusteella tutkinut vain muuttaman yksittäisen ja vähäisen rahanpesurikoksen. Mikäli Rajavartiolaitoksen toiminnassa havaittaisiin viitteitä epäilystä rahanpesurikoksesta, niin asiasta ilmoitetaan rahanpesun selvittelykeskukselle ja asia siirretään poliisin tutkittavaksi.

Laissa henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa (639/2019) säädetään Rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeudesta 20 §:ssä, joka koskee tietojen saantia yksityiseltä yhteisöltä ja henkilöltä. Rajavartiolaitoksella on oikeus saada pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä Rajavartiolaitoksen tutkittavan rikoksen ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä.

Rajavartiolaitoksella on sama oikeus saada rajavartiolain 27 §:ssä tarkoitettua tutkintaa varten tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

Verohallinto

Verohallinnon oikeus käsitellä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain mukaisia tietoja perustuu lain 3 §:ään, jonka mukaisesti käsiteltävän tiedon tulee olla välttämätön Verohallinnon hoitaessa sille rahanpesulain 9 luvun 5 §:ssä säädettyä huolenpitovelvoitetta.

Verohallinnon Verohallinnosta annetun lain (503/2010, jäljempänä *verohallintolaki*) 2 §:ssä säädettyinä tehtävänä on verotuksen toimittaminen, verovalvonta, verojen ja maksujen kanto, perintä ja tilitys sekä veronsaajien oikeudenvalvonta. Verohallinnolle ei ole rahanpesulaissa säädetty nimenomaista valvontatehtävää. Verohallinnolla on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 9 luvun 5 §:ssä säädetty huolenpitovelvoite, jonka mukaisesti sen toiminnassa kiinnitetään huomiota rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen ja paljastamiseen sekä tehtäviensä hoidon yhteydessä ilmi tulneiden epäilyttävien liiketoimien tai terrorismin rahoittamisen epäilyn ilmoittamiseen rahanpesun selvittelykeskukselle. Verohallinnolla on verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999) 18 §:n 1 momentin mukaisesti oikeus ilmoittaa rahanpesun selvittelykeskukselle verovalvonnan yhteydessä havaituista epäilyttävistä liiketoimista tai kun voidaan epäillä liiketoimeen sisältyviä varoja käytettävän terrorismin rahoittamiseen tai sen rangaistavaan yritykseen. Verotusmenettelystä annetun lain (1558/1995) 23 a §:ssä säädetään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 1 luvun 2 §:n mukaisten ilmoitusvelvollisten velvollisuudesta esittää tarkastettavaksi hallussaan olevat tiedot siitä miten suomalaiset finanssilaitokset ovat suorittaneet verotusmenettelystä annetun lain 17 a - 17 d §:ssä säädettyt velvoitteet ja huolellisuusmenettelyt

lainkohtien mukaan raportoitavien tilien tunnistamisessa. Verohallinnolla on verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 18 § 1 mom. 12 kohdan nojalla oikeus antaa Finanssivalvonnalle ja Patentti- ja rekisterihallitukselle verovalvonnassa havaittuja tietoja, joilla saatetaan olla merkitystä niiden valvoessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annettussa laissa säädettyjä velvoitteita asiakkaan tuntemista.

Tällä hetkellä on tulkinnanvaraista se, miten pankki- ja maksutilijärjestelmästä annetun lain 3 §:n mukaisia edellytyksiä sovellettaisiin suhteessa niihin tehtäviin, jotka Verohallinnossa liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 9 luvun 5 §:n huolenpitovelvoitteeseen. Pankki- ja maksutilijärjestelmän 3 §:ssä on säädetty tietojen käytön edellytyksenä olevan, että ne ovat välttämättömiä huolenpitovelvoitteen toteuttamisessa. Käytännössä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän tiedot ovat tarpeellisia Verohallinnon tehtävissä ja rahanpesun estämiseen liittyvä huolenpitovelvoitteen täyttäminen tapahtuu Verohallinnon tehtävien yhteydessä. Verohallinto ei ole toistaiseksi pitänyt tarpeellisina pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttöä vaan tilitietoihin liittyvä tiedonantovelvollisuus on toteutettu verotusmenettelyä koskevan sääntelyn nojalla.

Verohallinto saa tällä hetkellä pankki- ja maksutilien tietoja verotusmenettelystä annetun lain 19 §:n mukaisen sivullisen tiedonantovelvollisuuden nojalla. Lisäksi Verohallinto voi tarkastaa asiakkaan tuntemistietojen menettelyt lain 23 a §:n nojalla. Verotusmenettelystä annetun lain 19 § mukaisesti jokaisen on annettava Verohallinnon kehotuksesta nimen, pankkitilin numeron, tilitapahtuman tai muun vastaavan yksilöinnin perusteella tietoja, jotka saattavat olla tarpeen muun verovelvollisen verotusta tai muutoksenhakua koskevan asian käsittelyä varten ja jotka selviävät hänen hallussaan olevista asiakirjoista tai muutoin ovat hänen tiedossaan, jollei hänellä lain mukaan ole oikeutta kieltäytyä todistamasta asiasta. Verotukseen vaikuttavia, taloudellista asemaa koskevia tietoja ei kuitenkaan saa kieltäytyä antamasta. Verohallinto voi tämän nojalla lähettää pankkeihin ja maksulaitoksiin tilitietoja koskevia kyselyitä. Edellytyksenä on, että tilitiedot saattavat olla tarpeen verotusta koskevan asian käsittelyä varten. Tiedot tulee antaa lain 22 §:n 4 momentin mukaisesti salassapitosäännösten ja muiden tietojen saantia koskevien rajoitusten estämättä. Verohallinto voi myös lainkohdan 5 §:n nojalla määrätä, että tiedot annetaan sähköistä tiedonsiirtomenetelmää käyttäen

Tilitiedon tarpeellisuus arvioidaan ja harkitaan Verohallinnossa aina tapauskohtaisesti virkavastuulla. Käytännössä tarve tilitiedusteluille on harmaan talouden torjunnassa selvitettyä veropetoksia, jotka usein ovat nivoutuneet muihin talousrikoksiin. Verohallinnossa erityisesti harmaan talouden torjuntaan erikoistuneella henkilöstöllä on kyvykkyys havaita verovalvonnan yhteydessä myös muita talousrikoksia, kuten korruptiota, rahanpesua tai sosiaaliturvien väärinkäytöksiä. Näistä havainnoista annetaan tiedot valvovalle viranomaiselle.

Verohallinto tekee tällä hetkellä n. 25.000 tilitietokyselyä vuodessa koskien luonnollisia henkilöitä ja yhteisöjä). Verohallinnolla ei ole lähtökohtaisesti tiedossa verovelvollista koskevia pankkiyhteystietoja, joten kysely lähetetään yleensä kaikkiin pankkeihin. Siten käyttöoikeus pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään tehostaisi ja nopeuttaisi nykyistä menettelyä, kun turhia tiedusteluja ei enää lähetettäisi. Valvontajärjestelmän käyttöoikeuden antamisessa Verohallinnon osalta ehdotettu muutos ei lisäisi tai laajentaisi oikeutta saada pankkitiliä koskevia tietoja vaan ehdotettu muutos vähentäisi hallinnollista taakkaa tehostamalla ja sujuvoittamalla nykyistä toimintaa. Tiedustelujen määrä voi tulevaisuudessa lisääntyä, jos uusia toimijoita tulee Suomen rahoitusmarkkinoille.

Verotusta varten käsitellyt tilitiedot ovat Verohallinnossa verotustietoina salassa pidettäviä siten kuin verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 1 ja 4 §:ssä säädetään. Tällä hetkellä näillä tiedoilla tarkoitetaan Verohallinnon verotusmenettelystä annetun lain) 19 §:n

nojalla suoraan pankilta saamia tietoja. Luonnolliseen henkilöön yhdistettävät tiedot ovat myös yleisessä tietosuojasetuksessa (EU) 2016/679 tarkoitettuja henkilötietoja. Verohallinnossa tietoja käsitellään Verohallinnosta annetun lain) 2 §:n mukaisissa tehtävissä. Tietoja käsittelevät virkailijat toimivat virkavastuulla. Rahoitustietodirektiivi edellyttää tietojärjestelmältä muun muassa sellaista lokinpitoa, että tiedonhaun toimivaltaperuste on jälkikäteen luotettavasti selvitettävissä. Verohallinnon toiminnassa tapahtuvan henkilötietojen käsittelyn lain- ja asianmukaisuuden valvonta on tarkkaa. Tilitiedusteluiden tulee aina liittyä nimettyihin toimenpiteisiin ja kaikki käsittely on todettavissa jälkikäteen. Verohallinto valvoo tietojen käsittelyä muun muassa lokitietojen valvontamenettelyillä.

Verotusta varten käsitellyt pankki- ja maksutilitiedot suojataan samoilla suojausmenettelyillä kuin muutkin verotustiedot. Verohallinnolla on tiedonhallintalain 4 luvussa ja yleisen tietosuojasetuksen 2 jaksossa säädetyt velvoitteet huolehtia käsittelemiensä tietojen tietoturvasuudesta.

Verohallinnossa pankki- ja maksutilitietoja käsittelevät vain ne virkailijat, joiden työtehtäviin tietojen käsittely kuuluu. Tältä osin tietojen käsittelyä ohjataan ja valvotaan käyttövaltuushallinnan periaatteiden mukaisesti (VH/5995/00.01.02/2019). Periaatteissa on kuvattu linjaukset ja periaatteet; käyttövaltuuksien hallinta; valvonta, jäljitettävyys ja raportointi sekä tietojen säilyttäminen.

Tietojen käsittelyn jälkikäteinen valvonta perustuu Verohallinnon periaateisiin teknisestä valvonnasta ja lokien hallinnasta (VH/799/09.09.00/2019). Periaatteissa on kuvattu teknisen valvonnan ja lokienhallinnan roolit ja vastuut; periaatteet ja tavoitteet; lokitietojen kerääminen ja säilytys; lokienhallinta ja valvonta; tietojen luovutus sekä väärinkäytösten käsittely ja seuraukset.

Käytännössä pankki- ja maksutilitietoja koskevat kyselyt tehdään tällä hetkellä verotuksen tietojärjestelmässä. Kyselyn tekemisen edellytyksenä on, että verotusta koskeva asia on vireillä eikä kyselyitä saa tehdä muutoin. Työmääräyksissä on määritelty ne virkailijat, joilla on oikeus tehdä kyselyitä.

Ulosottolaitos

Ulosottomiehen tiedonsaantioikeuksia koskevat säännökset löytyvät ulosottokaaresta ja ulosottomenettelyä koskevasta asetuksesta. Säädöksissä ei ole erityistä tiedonsaantioikeutta rahanpesulain 9 luvun 5 §:n mukaiseen huolehtimisvelvoitteen täyttämiseen. Ulosottoviranomaiset eivät voi tällä hetkellä käyttää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää laissa säädettyyn tarkoitukseen, koska heillä ei ole järjestelmän käyttöön oikeuttavia tiedonsaantioikeuksia erityislainsäädännössä.

Ulosottoviranomaisilla on kuitenkin ulosottokaaren säännösten mukaisesti oikeus saada muuta kautta täysin samat tiedot kuin mitä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän kautta on saatavilla. Ulosottomiehillä on ulosottokaaren säännösten mukaisesti laajat tiedonsaantioikeudet. Kuitenkin jokainen pankkitiedustelu tai muu velallista koskeva tiedustelu tehdään vastaavan ulosottomiehen harkinnan perusteella, mikäli tieto arvioidaan välttämättömäksi täytäntönpäannon kannalta. Uljas-tietojärjestelmässä käsitellään tällä hetkellä ulosottoviranomaisille rajapintojen kautta tulevat pankkitiedustelujen vastaukset ja myös pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä saatavia tietoja tultaisiin käsittelemään tässä samassa järjestelmässä. Ainoastaan velallisen vastaava ulosottomies ja tämän esimies sekä harmaan talouden torjuntaa tekevät erikoisperinnän virkamiehet näkevät tietojärjestelmään tulleiden pankkitiedusteluvastausten sisällön.

Pääosin laillisuusvalvontaa toteuttaa Ulosottolaitoksen keskushallinnon oikeudellinen yksikkö kanteluiden käsittelyn puitteissa. Lisäksi ulosottolaitoksessa suoritetaan toiminnan sisäistä laillisuusvalvontaa suunnitelmallisesti. Tällä hetkellä lokitietojen valvonta on pääosin tietosuojavastaavan tehtävänä. Myös sisäisessä tarkastuksessa voidaan lokitietoja tarkastaa pistokoemaisesti. Lokitietojen tarkastusprosessia ollaan kehittämässä edelleen tehokkaammaksi.

Ulosottolaitoksessa sovelletaan kaikessa henkilötietojen käsittelyssä EU:n yleistä tietosuojasetusta ja sitä täydentävää kansallista lainsäädäntöä. Ulosottolaitoksessa käsitellään henkilötietoja huolellisesti ja rekisteröidyn oikeudet huomioiden. Henkilötietoja käsitellään ulosottoviranomaisille kuuluvien lakisääteisten tehtävien suorittamiseksi.

Konkurssiasiamies

Konkurssiasiamiehen tehtävänä on huolehtia tarvittaessa velallisen tilien ja toiminnan tarkastamisesta ja ryhtyä tarpeellisiin toimiin tietoonsa tulleiden laiminlyöntien tai väärinkäytösten tai muiden oikaisua vaativien seikkojen vuoksi.

Konkurssiasiamiehellä ei ole erityistä tiedonsaantioikeutta rahanpesulain 9 luvun 5 §:n mukaisen huolehtimisvelvoitteen täyttämiseksi. Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä ei ilman suunniteltua laajentamista mahdollista konkurssiasiamiehelle valvontajärjestelmän käyttämistä.

Konkurssipesien hallinnon valvonnasta annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaan konkurssiasiamiehellä on oikeus tarkastaa tehtävänsä suorittamisen kannalta tarpeellisiksi katsomansa, konkurssipesälle kuuluvat velallista tai konkurssipesää koskevat asiakirjat ja muut tallenteet.

Lain 4 §:n 2 momentin mukaan konkurssiasiamiehellä on salassapitosäännösten estämättä samanlainen oikeus kuin velallisella tai konkurssipesällä saada velallisen tai konkurssipesän toimintaa ja taloudellista asemaa koskevat tiedot sekä tiedot velallisen tai konkurssipesän pankkileleistä ja maksuliikenteestä sekä rahoitusta koskevista sopimuksista ja sitoumuksista. Tiedot on annettava maksutta.

Lain 5 §:n mukaan konkurssiasiamies voi määrätä yhden tai useamman tarkastajan suorittamaan velallisen tai konkurssipesän hallinnon, tilien ja toiminnan erityistarkastuksen. Tarkastajilla on 4 §:n 1 momentin mukaiset oikeudet.

Konkurssiin asetettua velallista tai konkurssipesää koskevat pankki- ja maksutilitiedot ovat välttämättömiä konkurssiasiamiehen lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi.

Puolustusvoimat

Puolustusvoimien osalta toimivaltuuksista pankki- ja maksutilitietoihin pääsystä on säädetty laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimista (255/2014) sekä laissa sotilastiedustelusta (590/2019).

Laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa säädetään puolustusvoimien rikostorjunnasta, joka käsittää rikosten ennalta estämisen, paljastamisen ja sotilaskurinpitomenettelyyn kuuluvan rikosten selvittämisen. Laissa säädetään lisäksi menettelystä sotilaskurinpi-toasiassa, siinä määrättävistä seuraamuksista sekä sotilasoikeudenkäyntimenettelyn aloittamisesta.

Puolustusvoimien rikostorjuntaan sovelletaan poliisilain, esitutkintalain ja pakkokeinolain (806/2011) sekä muun lainsäädännön säännöksiä rikosten ennalta estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä, jollei jäljempänä säädetystä muuta johdu. Pankkitiedustelua on käytetty omaisuus- ja petosrikosten selvittämisessä nojautuen poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentissa säädettyyn oikeuteen.

Sotilastiedustelun tarkoituksena on hankkia ja käsitellä tietoa ylimmän valtiojohdon päätöksen-
teon tukemiseksi Suomeen kohdistuvasta tai Suomen turvallisuusympäristön kannalta merki-
tyksellisestä sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta vieraan valtion toiminnasta tai muusta
sellaisesta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa Suomen maanpuolustusta tai vaarantaa yhteiskun-
nan elintärkeitä toimintoja. Sotilastiedustelulain 104 §:ssä säädetään, että sotilastiedusteluviran-
omaisella on oikeus saada yksityiseltä yhteisöltä yritys-, pankki- tai vakuutusosalaisuuden estä-
mättä sellaisia tietoja, joiden yksittäistapauksessa voidaan olettaa olevan tarpeen esim. tiedus-
telun kohteen (henkilö/oikeushenkilö) taloudellisen toiminnan selvittämisessä. Pykälä vastaa
tarkoitukseltaan pitkälti poliisilain 4 luvun 3 §:ssä säädettyä toimivaltuutta, mutta tietopyynnön
tarkoituksena ei kuitenkaan ole rikoksen estäminen tai selvittäminen vaan se liittyy sotilastie-
dustelun kohteeseen.

Puolustusvoimien rikostorjuntaan liittyen pankkitiedusteluja on tehty noin 10 vuodessa, kesä-
kuussa 2019 voimaan tulleen sotilastiedustelulain nojalla tehtyjen pankkitiedustelujen osalta ei
ole tietoa lukumääristä.

Poliisi

Poliisilain 4 luvun 3 §:än mukaan poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä
oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilin-
tarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai
vakuutusosalaisuuden estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada 6 luvussa tarkoitettussa poliisi-
tutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii. Poliisin tiedon-
saantioikeudet on poliisilain kautta rajattu ja käytännössä päätöksen kyseisten tietojen hankki-
misesta tekisi päällystöön kuuluva poliisimies kussakin yksittäistapauksessa erikseen, jolloin
myös päätöksentekotasoa on riittävän korkealla. Tietojen hankinnasta tehdään käytännössä eril-
linen päätös ja pyyntö.

On huomioitava, että poliisin toimivalta ei ole rajattu rahanpesulain mukaisiin tilanteisiin vaan
tarve tietojen saamiseen ja käyttöön kattaa kaikki rikoslajit.

Uudessa rahankeräyslaissa, joka tuli voimaan 1.3.2020, säädetään rahankeräyslain soveltumi-
sesta myös sellaisiin rahankeräyksiin, joiden tarkoituksena on joko osittain tai kokonaan virtua-
alivaluutan kerääminen. Rahankeräyslakia koskevassa hallituksen esityksessä ehdotettiin, että
Poliisihallituksella ja sen alaisella poliisiyksiköllä olisi oikeus saada pankki- ja maksutilien val-
vontajärjestelmästä tieto esimerkiksi sitä, onko rahankeräyksen järjestäjä ylipäänsä käyttänyt
virtuaalivaluutan vaihtopalvelua. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä olisi voinut luo-
vuttaa viranomaiselle rahankeräyksen myös järjestäjän käyttämän pankkitilin numeron, jonne
rahankeräyksen järjestäjän omistama virtuaalivaluutta olisi vaihtopalvelun kautta siirretty.
Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annettavaan lakiin olisi ollut tärkeää sisällyttää
hallituksen esityksen mukaiset tiedonhaku koskevat säännökset rahankeräyslaissa tarkoitettun
keräysten valvontatehtävän suorittamista varten, koska virtuaalivaluuttakeräysten valvonta pe-
rustuisi pääasiallisesti edellä mainittuihin, järjestelmästä saataviin tietoihin. Ilman tiedonhaun
mahdollistavia säännöksiä virtuaalivaluuttakeräysten valvonta on käytännössä lähes mahdo-
ntonta.

Rahankeräyslain uudistukseen liittyen, on tärkeää huomata, että, voittoa tavoittelemattomia organisaatioita ei ole huomioitu rahanpesulaissa eikä niiden osalta siten ei ole nimettyä valvontaviranomaista rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen osalta. Näissä asioissa valvonta voittoa tavoittelemattoman sektorin osalta tapahtuu mahdollisesti erinäisten toimijoiden muun valvonnan ohessa.

Rahanpesulaissa on lueteltu kyseessä olevan lain valvontaviranomaiset. Poliisihallituksen ja sen alaisten poliisiyksiköiden oikeus käyttää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää olisi yksi keino lisätä rahanpesua ja terrorismin rahoittamista koskevaa valvontaa.

Suojelupoliisi

Suojelupoliisin tehtävistä säädetään poliisin hallinnosta annetussa laissa (110/1992). Lain 10 §:n mukaan suojelupoliisin tehtävänä on sisäministeriön ohjauksen mukaisesti hankkia tietoa kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi sekä havaita, estää ja paljastaa sellaisia toimintoja, hankkeita ja rikoksia, jotka voivat uhata valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta. Sen tulee myös ylläpitää ja kehittää yleistä valmiutta yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavan toiminnan havaitsemiseksi ja estämiseksi.

Suojelupoliisin tehtävät jakautuvat kahteen osaan. Ensinnäkin suojelupoliisin tehtävänä on estää ja paljastaa rikoslain 12, 13 ja 34 a luvuissa rangaistavaksi säädettyjä rikoksia. 12 luku koskee maanpetosrikoksia, 13 luku valtiopetosrikoksia ja 34 a luku terrorismirikoksia. Siten esimerkiksi terrorismin rahoittamisen estäminen kuuluu suojelupoliisin toimivaltaan.

Toiseksi suojelupoliisin tehtävänä on kansallisen turvallisuuden suojaaminen eli siviilitiedustelun suorittaminen. Niistä uhkista, jotka voivat olla siviilitiedustelun kohteena, säädetään poliisilain 5 a luvun 3 §:ssä. Siviilitiedustelun kohteina voi olla mm. terrorismi, ulkomainen tiedustelutoiminta, joukkotuhoaseet, yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja uhkaava toiminta ja sellainen vieraan valtion toiminta, joka voi aiheuttaa vahinkoa Suomen tärkeille eduille. Terrorismin rahoittamista koskeva tiedonhankinta kuuluu näin ollen suojelupoliisin tehtäviin myös sen suorittaessa siviilitiedustelua.

Suojelupoliisin oikeudesta saada tietoa yksityisiltä tahoilta salassapidon estämättä rikoksen estämiseksi säädetään poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentissa, jonka mukaan poliisilla on päällystön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Säännöksen tarkoittama tiedonsaantioikeus koskee siten mm. pankkialaisuuden alaisia ja muita finanssilaitosten asiakkuussuhteisiin liittyviä tietoja. Suojelupoliisin siviilitiedustelutehtävissä sovellettavasta oikeudesta saada tietoja yksityiseltä yhteisöltä säädetään poliisilain 5 a luvun 50 §:ssä. Myös poliisilain 5 a luvun 50 §:ä kattaa nimenomaisen mainintansa perusteella pankkialaisuuden alaiset ja muuhun finanssitoimintaan liittyvät asiakastiedot. Se, sovelletaanko poliisilain 4 luvun 3 §:ssä vai poliisilain 5 a luvun 50 §:ssä tarkoitettua tiedonsaantioikeutta, määräytyy yksinomaan sen perusteella, tarvitaanko tiedot rikoksen estämistä vai siviilitiedustelutehtävän suorittamista varten.

Poliisin pankkietiedustelun sähköistäminen

Poliisin pankkietiedustelun sähköistämistä koskevan projektin tavoitteena on toteuttaa poliisille yhtenäisen sähköinen ja tietosuojan kannalta turvallinen pankkietiedustelujen kyselyalusta. Osana tätä projektia on toteutettu rahanpesun selvittelykeskuksen pääsy pankki- ja maksutilirekisteriin. Jälkimmäisessä käytetään hyväksi poliisin sähköisen pankkietiedustelujärjestelmän

yhtä järjestelmää. Poliisin oman sähköisen pankkitiedustelun tiimoilta on rakennettu kolme eri järjestelmää, joista ensimmäisessä tehdään itse pankkitiedustelut ja kahden jälkimmäisen kautta pankit lähettävät vastauksia loppukäyttäjille. Näiden kahden tavan lisäksi pankit voivat valita mahdolliseksi vastaanotto- tai toimitustavaksi myös sähköpostin. Poliisin järjestelmät ovat tällä hetkellä käyttöönottoaiheessa. On tarkoituksena, että käyttö laajenisi poliisin osalta valtakunnalliseksi.

Pankki- ja maksutilirekisterin osalta poliisin sähköisen pankkitiedustelun järjestelmien hyväksikäyttämiseen on määritelty ja rakennettu rajapintaa rahanpesun selvittelykeskuksen omasta järjestelmästä poliisin järjestelmään. Rahanpesun selvittelykeskuksen kyselyt ohjataan poliisin sähköisen tiedonhakupoliisin kautta tilirekisterille tai suoraan luottolaitokseen. Pankki- ja maksutilirekisterin ja pankkien tuottamat vastaukset toimitetaan tiedonhakupoliisin kautta rahanpesun selvittelykeskuksen järjestelmään.

3.3 Rikosten ennalta estämisestä, selvittämisestä ja syyteharkintaan asettamisesta vastaavat viranomaiset

Rikosten ennalta estämisen, selvittämisen ja syyteharkintaan saattamisen osalta toimivaltaisia viranomaisia Suomessa ovat poliisi mukaan lukien suojelupoliisi, Tulli, Rajavartiolaitos, syyttäjät ja tietyissä tapauksissa Puolustusvoimat ja Rikosseuraamuslaitos.

Rikoksen estämisen määritelmä lisättiin poliisilain 5 luvun 1 §:n 2 momenttiin vuoden 2014 alussa voimaan tullessa kokonaisuudistuksessa. Rikoksen estämisellä tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. Rikoksen estämisestä on kysymys silloin, kun teko kyettäisiin estämään ennen kuin tunnusmerkistön mukaiseen täytäntöönpanotoimeen on ryhdytty (HE 224/2010 vp, s. 89).

Poliisilain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettu rikosten ennalta estäminen on kuitenkin käsitteenä laajalaisempi kuin rikoksen estäminen. Myös rikosten ennalta estäminen liittyy rikostorjunnan yläkäsitteeseen, joka kattaa rikosten paljastamisen, selvittämisen ja syyteharkintaan saattamisen, mutta myös sellaiset määreet kuten turvallisuus ja turvallisuuden tunne. Poliisilain esitöissä todetaan yleisesti, että rikoksiin liittyvien toimenpiteiden katsotaan kuuluvan oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamisen yläkäsitteen piiriin (HE 224/2010, s. 70). Rikosten ennalta estäminen on osa poliisin ennalta estävää toimintaa, joka pyritään toteuttamaan kokonaisvaltaisesti kaikessa poliisitoiminnassa. Näin ollen käsite kytkeytyy läheisesti myös yleiseen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen.

Vuonna 1995 voimaan tulleen silloisen poliisilain perusteluiden mukaan rikostorjunta on poliisille kuuluva tehtäväkokonaisuus, jossa rikosten ennalta estämiseen ja selvittämiseen kuuluvia toimenpiteitä ei ole mahdollista erottaa toisistaan (HE 57/1994 vp, s. 59). Maininnassa korostuu poliisin tehtäväkentän monimutkaisuus ja laaja-alaisuus. Rikosten ennalta estämisellä tavoitellaan ensisijaisesti preventiivisyyttä, jossa potentiaalisiiin rikoksentehtäjiin vaikutetaan jo ennen kuin rikosta on tapahtunut. Poliisin moniviranomaisyhteistyönä nykyisin toteuttama Ankkuri-toimintamalli on esimerkki tällaisesta varhaisen vaiheen turvallisuustyöstä.

Rikostorjuntaneuvosto jaottelee rikostorjunnan viitekehykseen liittyen rikosten ennalta estämisen kahteen kategoriaan; sosiaaliseen ehkäisemiseen ja rikosten tilannetorjuntaan. Sosiaalisessa ehkäisemisessä pyritään vaikuttamaan ihmisten itsekontrolliin ja sitoutumiseen normaaliin yhteiskuntaan, muun muassa kohdentamalla toimenpiteitä syrjäytymisvaarassa oleviin

nuoriin tai rikoksenuusijoihin. Rikollisuuden tilannetorjuntaan liittyy rikoksenteon vaikeuttaminen, rikoksenteon riskien lisääminen ja rikoksesta saatavan hyödyn vähentäminen. (Rikossentorjuntaneuvosto, 2013). Molemmissa ulottuvuuksissa poliisilla on oma roolinsa yhdessä muiden viranomaisten kanssa. Rikosten ennalta estämiseksi suoritettava rikosanalyysi edellyttää pohjakeen tietoa. Erilaisten uhkien tunnistamisen jo hiljaisista signaaleista ja mahdollisesti eri lähteistä tulleiden tietojen yhdistämisen kautta parantaa poliisitoiminnan tehokkuutta sekä poliisin mahdollisuuksia torjua rikoksia ja rikollisuutta mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Ennen rikoksen estämistä tarkka tunnusmerkistö tai rikosnimike ei aina ole tiedossa. Kyse voi olla esimerkiksi siitä, että poliisille tulleen tiedon mukaan henkilö on velkaantunut ja suunnittelee omaisuusrikoksen tekemistä. Toisena esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa henkilö on vapautunut vankilasta suorittuaan pitkän tuomion väkivaltarikoksista. Poliisin saamien rikostiedustelutietojen mukaan henkilön käyttäytyminen on edelleen väkivaltaista erityisesti päihdeiden käytön yhteydessä. On syytä olettaa, että henkilö tulee syyllistymään tulevaisuudessa väkivaltarikokseen, jonka tarkempi rikosnimike ei ole tiedossa. Tällaisen tiedon käsittely mahdollistaa arvioinnin oletettavissa olevan uhkan tasosta sekä mahdollisten toimenpiteiden käynnistämisestä. Toimenpiteet voivat pitää sisällään mm. pyrkimyksen päihdekierteen katkaisemiseen ja erilaiset tukitoimenpiteet yhteistyössä muiden viranomaisten ja toimijoiden, kuten järjestöjen, kanssa.

Poliisilain 1 luvun 1 §:n mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä. Poliisi suorittaa lisäksi lupahallintoon liittyvät ja muut sille laissa erikseen säädetty tehtävät sekä antaa jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi. Rikosten esitutkinnasta säädetään esitutkintalaissa ja rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista pakkokeinolaissa.

Rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 1 §:n mukaisesti lakia sovelletaan Tullin tehtävänä oleviin toimiin tullirikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja tullirikoksista epäiltyjen syyteeseen saattamiseksi. Siltä osin kuin laissa ei toisin säädetä, tullirikosasian tutkinnassa noudatetaan, mitä esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa sekä muualla laissa esitutkinnasta ja pakkokeinoista säädetään.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 1 §:n mukaisesti lakia sovelletaan Rajavartiolaitoksen tehtävänä oleviin toimiin rikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi. Siltä osin kuin laissa ei toisin säädetä, Rajavartiolaitoksen tehtävänä olevassa rikosasian esitutkinnassa noudatetaan, mitä esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa sekä muualla laissa säädetään esitutkinnasta ja pakkokeinoista.

Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on vankilaturvallisuuden ylläpito ja vankeusaikaisen rikollisuuden estäminen. Rikosseuraamuslaitokselle on säädetty voimassaolevassa vankeuslaissa (765/2005) toimivaltaa rikosten estämisen osalta. Laitosturvallisuuden takaamiseksi Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa on selvítettävä vankilassa havaitun tai muutoin tietoon saadun, vankilaturvallisuutta vaarantavan tapahtuman tai mahdollisen rikollisen toiminnan arvioimiseksi se, mitä asiassa on katsottava tapahtuneen, kenen toimesta ja miten asiassa on syytä edetä.

Rikoksen selvittämisellä tarkoitetaan toimenpiteitä, joihin ryhdytään sen jälkeen, kun esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu esitutkinnan kynnys on ylitetty. Esitutkintalain 2

luvun 1 §:n mukaan esitutkinnan toimittaa poliisi. Poliisin lisäksi esitutkintaviranomaisia ovat rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaiset. Tiedustelulakien voimaantulon myötä Suojelupoliisin esitutkintatoimivaltuudet poistettiin, Niiden esitutkintatoimivallasta säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa ja sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa. Esitutkintaviranomaisten lisäksi esitutkintaan osallistuu syyttävä. Tullin ja Rajavartiolaitoksen lainsäädännössä rikoksen selvittäminen on määritelty esitutkinnaksi, puolustusvoimien lainsäädännössä viitataan esitutkintalakiin. Rikoksen selvittäminen on siten lainsäädännössä määritetty osaksi rikoksen esitutkintaa.

Rikosseuraamuslaitokselle on säädetty toimivalta käyttää eräitä toimivaltuuksia myös rikosten selvittämiseen. Näitä ovat vankien ja tutkintavankien kirjeenvaihtoa, puheluja ja sähköistä viestintää sekä niiden valvontaa koskevat säännökset, jotka ovat vankeuslain 12 luvussa sekä tutkintavankeuslain (768/2005) 8 luvussa. Tapaamistiloja ja niiden valvontaa koskevat säännökset ovat vankeuslain 13 luvun 2 §:ssä sekä tutkintavankeuslain 9 luvun 1 §:ssä. Vankeuslain 16 luvun 6 §:ssä ja tutkintavankeuslain 11 luvun 6 §:ssä säädetty henkilönkatsastus voidaan myös tehdä rikoksen selvittämiseksi. Rikosseuraamuslaitoksen osalta eduskunnassa on käsiteltävänä hallituksen esitys 6/2020 vp vankeusaikaisen rikollisuuden estämisen ja laitosturvallisuuden ylläpitämisen tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi, jonka yhteydessä Rikosseuraamuslaitoksen rikosten selvittämistä koskevaa toimivaltaa esitetään poistettavaksi, koska rikosten selvittäminen kuuluu yksinomaan esitutkintaviranomaisille. Rikosten estämiseen liittyvä toimivalta jäisi Rikosseuraamuslaitokselle edelleen.

Puolustusvoimien rikostorjunta käsittää sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain mukaan rikosten ennalta estämisen, paljastamisen ja sotilaskurinpitomenetelyyn kuuluvan rikosten selvittämisen. Puolustusvoimien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa huolehditaan sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten ennalta estämisestä ja paljastamisesta.

3.4 Johtopäätökset nykytilasta

Viranomaisten oikeudet saada tietoja pankki- ja maksutileistä sekä muusta varallisuudesta ovat Suomessa riittävällä tasolla. Sen sijaan käytännöt tietojen kyselyyn ovat manuaalisia ja tehottomia. Viranomaisten toiminnan digitalisointi ja viranomaistoiminnan resurssien tarkoituksenmukainen kohdentaminen puoltavat sitä, että pääsy sähköiseen pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään olisi niillä viranomaisilla, joilla jo on voimassa olevan lainsäädännön nojalla toimivaltuuksiensa puitteissa oikeus saada ja käsitellä näitä tietoja. Myös toimialalle syntyisi kustannussäästöjä kyselyiden vastausten automatisoinnista ja kyselymäärien kohdentumisesta johtuvasta kyselymäärien vähenemisestä.

Yksittäiset viranomaiset, kuten poliisi, Verohallinto ja Ulosottolaitos, ovat perustaneet sähköisiä rajapintoja joidenkin luottolaitosten kanssa. Järjestely perustuu osapuolten keskinäiseen sopimukseen. Viranomaisille aiheutuneet kustannukset ovat olleet ilman henkilökuluja esimerkiksi poliisissa noin 300 000 euroa ja luottolaitoksille henkilökuluineen noin 400 000—500 000 euroa. Kun järjestelmä on luotu, sen kopioiminen muiden toimijoiden kanssa perustettaviin sähköisiin yhteyksiin on huomattavasti edullisempaa.

Kaikilla viranomaisilla ei ole tarvetta erillisen sähköisen rajapinnan luomiseen, koska ne tekevät vähän kyselyitä. Tällaisia viranomaisia ovat esimerkiksi Patentti- ja rekisterihallitus, Ahvenanmaan maakunnan hallitus, Finanssivalvonta ja syyttäjät. Näiden viranomaisten toimintaa tehostaisi mahdollisuus hyödyntää toisen viranomaisen sähköistä järjestelmää. Valmiuksien luominen tiedon välittämiseen viranomaisten välillä ei kuitenkaan välttämättä ole perusteltua, jos kyse

on yksittäisistä kyselyistä vuodessa ottaen huomioon tiedonvälittäjänä toimivalle viranomaiselle aiheutuva hallinnollinen taakka ja kustannukset.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään pääsevien viranomaisten joukko ja järjestelmän käyttötarkoitukset ovat voimassaolevan lainsäädännön mukaan suppeat, jolloin järjestelmästä saatava hyöty on myös vähäisempää, kuin mitä järjestelmää suunniteltaessa oli tarkoituksena. Voimassaolevan lainsäädännön mukaisessa hajautetussa mallissa syntyy tiedonhakujärjestelmän keskitetyn mekanismin sijaan useita erilaisia tiedonhakujärjestelmiä, ja hajautettujen tiedonhakujärjestelmien käyttö tulee lisäksi olemaan hyvin vähäistä tietoa hyödyntävien viranomaisten lukuisten integraatioiden ja niiden aiheuttamien kustannusten tähden ja suppean tietosisällön vuoksi.

Tulli on saanut valtiovarainministeriöstä 3 940 000 € erillisrahoituksen pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän mukaisen pankki- ja maksutilirekisterin kehittämiseen. Sen lisäksi pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmä aiheuttaa luottolaitoksille, maksulaitoksille, sähkörahayhteisöille ja virtuaalivaluutan toimijoille merkittävät kustannukset. Hallituksen esitykseen 167/2018 vp sisältyvässä arvioissa oli esitetty, että suuren luottolaitoksen tilitietojen sähköistämisen toteutukset maksavat 300 000 – 1 000 000 euroa luottolaitosta kohti. Tilirekisterihankkeen saamien arvioiden mukaan pankki- ja maksutilirekisteriin liittymisen kustannukset ovat noin 100 000 euroa tiedonluovuttajaa kohti, eli luottolaitos, maksulaitos, sähkörahayhteisö tai virtuaalivaluutan tarjoaja ja tiedonhakujärjestelmän toteuttamisen kustannukset ovat arvioiden mukaan noin 300 000 euroa tiedonluovuttajaa kohti. Varovaisen arvion mukaan yksityisen sektorin kustannukset ovat vähintään 3 000 000 euroa. Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksen arvion mukaan neljän rajapinnan toteutuksen kustannukset ovat noin 300 000 euroa. Edellä esitetyt kustannusarviot eivät sisällä käyttöönoton ja ylläpidon kustannuksia. Tullin tilirekisterihankkeen arvion mukaan viranomaisten rajapintojen kustannukset ovat jatkossa pienempiä, koska tekninen toteutus tehostuu tiedon ja kokemuksen lisääntyessä.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että rahoitustietodirektiivin 3 ja 4 artiklan edellyttämällä tavalla niiksi toimivaltaisiksi viranomaisiksi, jotka voivat saada tietoja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten estämistä, selvittämistä ja syytteesen asettamista varten, nimetään laissa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä seuraavat viranomaiset: poliisi, Tulli, Rajavartiolaitos ja syyttäjät, joille on säädetty kansallisesti toimivaltaa liittyen rikosten estämiseen ja ennalta estämiseen, selvittämiseen ja syyteharkintaan saattamiseen liittyen Europol-asetuksen liitteen I mukaisiin rikoksiin.

Lisäksi direktiivin soveltamisalaan kuulumattomana kansallisena laajennuksena esityksessä ehdotetaan, että Verohallinnolla, Tullilla, Ulosottolaitoksella, rahanpesulain mukaisilla valvontaviranomaisilla, rahanpesun selvittelykeskuksella, poliisilla ja Rajavartiolaitoksella, Puolustusvoimilla, Finanssivalvonnalla, konkurssiasiamiehellä ja syyttäjällä olisi pääsy pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään liittyen voimassaolevassa lainsäädännössä edellä mainituille viranomaisille säädettyihin toimivaltuuksiin. Esityksessä ei ehdoteta edellä mainituille viranomaisille uusia toimivaltuuksia pankki- ja maksutilitietoihin pääsyn osalta, vaan tarkoituksena on, että viranomaiset, jotka jo nykyisellään pääsevät pankki- ja maksutilitietoihin voimassaolevan lainsäädännön mukaisesti, voisivat käyttää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää.

Osan edellä mainituista viranomaisista ei ole tarkoituksenmukaista rakentaa rajapintaa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään kustannussyistä johtuen, minkä vuoksi esityksessä

ehdotetaan, että nämä viranomaiset voisivat saada tiedot Tullilta, joka toimii pankki- ja maksutilirekisterin rekisterinpitäjänä. Tämän mahdollistamiseksi Tullin esitetään rakentavan koostavan sovelluksen, jonka avulla Tulli tarjoaisi keskitetysti palveluna sekä Tullin ylläpitämän pankki- ja maksutilirekisterin että rahanpesulain mukaisten ilmoitusvelvollisten ylläpitämien pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirjojen tiedot niille viranomaisille, jotka eivät rakenna omaa yhteyttä edellä mainittuihin tietojärjestelmiin. Koostavan sovelluksen voidaan katsoa olevan viidennen rahanpesudirektiivin kansalliseen liikkumavaraan kuuluva laajennus.

Esityksessä ehdotetaan, että Tulli vastaisi pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirjoja koskevien lain mukaisten tietojen välittämiseen liittyvien velvoitteiden valvonnasta. Tullin valvontavastuu ulottuu voimassaolevan lain mukaan ainoastaan pankki- ja maksutilirekisterin valvontaan. Pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirjojen kohdistuva viranomaisvalvonta kattaisi järjestelmän ylläpidon sekä myös tiedonantovelvollisuuden noudattamisen valvonnan. Tullille säädettäisiin oikeus asettaa uhkasakko voimassa olevan lain mukaisen pankki- ja maksutilirekisteriä koskevan tiedonantovelvollisuuden lisäksi myös tiedonhakupöytäkirjojen ylläpitovelvoitteen ja tiedonhakupöytäkirjojen kautta tapahtuvan tietojen luovuttamisen tehosteeksi. Lisäksi Tullille säädettäisiin oikeus määrätä rikemaksu myös sille, joka tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö tai rikkoo 4 §:n 1 ja 2 momentissa säädetyt velvollisuudet ylläpitää tiedonhakupöytäkirjoja tai luovuttaa toimivaltaiselle viranomaiselle tiedonhakupöytäkirjojen kautta 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuja tietoja.

Esityksessä ehdotetaan tiettyjä muutoksia liittyen lokitietojen tallentamiseen, jotka liittyvät sekä rahoitustietodirektiivin 6 artiklan implementointiin, että koostavaa sovellusta koskevaan ehdotukseen. Esitetyt muutokset tarkentaisivat voimassaolevan pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 10 §:ssä säädettyjä lokitietojen tallentamisvelvoitteita.

Rahoitustietodirektiivin täytäntöönpano edellyttää rahanpesun selvittelykeskuksen toimivallan laajennettamista koskemaan Europol-asetuksen liitteessä I tarkoitettuja rikoksia. Tämä edellyttää muutosta rahanpesun selvittelykeskuksen toimivaltuuksiin, jotta rahanpesun selvittelykeskus voi estää, paljastaa ja selvittää myös Europol-asetuksen liitteen I mukaisia rikoksia sekä tehdä yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa ja luovuttaa tietoja edellä mainittuihin rikoksiin liittyen. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi, että rahanpesun selvittelykeskus voi luovuttaa rahanpesurekisterin tietoja Europolille direktiivin 12 artiklan mukaisesti.

4.1.1 Direktiivin säännökset, jotka eivät edellytä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön

Rahoitustietodirektiivin kohdetta koskeva 1 artikla ja määritelmiä koskeva 2 artikla eivät edellytä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön.

Direktiivin toimivaltaisten viranomaisten pääsyä tietoihin ja niitä koskevien hakujen tekemistä koskevia edellytyksiä koskeva 5 artiklan 2 ja 3 kohta eivät edellytä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön, sillä niitä koskien sovelletaan tiedonhallintalain sääntelyä, joka kattaa direktiivin vaatimukset.

Artikla 8, jossa säädetään rahanpesun selvittelykeskusten toimivaltaisille viranomaisille esittämistä tietopyynnöistä, ei edellytä muutoksia voimassaolevaan lainsäädäntöön, sillä rahanpesun selvittelykeskuksella on jo rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 4 §:n nojalla oikeus saada kattavasti tiedot toimivaltaisilta viranomaisilta.

Artiklassa 9 säädetään eri jäsenvaltioiden rahanpesun selvittelykeskusten välisestä tietojenvaihdosta, sen mukaan on varmistettava, että poikkeuksellisissa ja kiireellisissä tapauksissa rahanpesun selvittelykeskuksilla on oikeus vaihtaa rahoitustietoja tai -analyysijä, joilla voi olla

merkitystä terrorismiin tai terrorismiin liittyvään järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien tietojen käsittelyssä tai analyysissä. Rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 5 §:stä säädetään muun muassa rahanpesun selvittelykeskusten välisestä tiedonvaihdosta, eikä säännöksen täytäntöönpano edellytä kansallisen sääntelyn antamista.

Artiklassa 10 säädetään toimivaltaisten viranomaisten välisestä tietojenvaihdosta eri jäsenvaltioissa. Artiklan mukaisesti on varmistettava, että direktiivin mukaisesti nimetyt toimivaltaiset viranomaiset voivat pyynnöstä ja tapauskohtaisesti vaihtaa rahoitustietoja ja analyysejä, jos kyseiset tiedot ja analyysit ovat tarpeen rahanpesun, siihen liittyvien esirikosten ja terrorismin rahoituksen ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja torjumiseksi. Lisäksi artiklassa säädetään rahanpesun selvittelykeskusten ennakkosuostumuksesta ja tietoturvasta. Rahanpesun selvittelykeskuksen osalta tiedonvaihdosta säädetään rahanpesun selvittelykeskusta koskevan lain 5 §:ssä ja rahanpesulain 9 luvun 3 §:ssä säädetään rahanpesulain mukaisten valvontaviranomaisten ja asianajajayhdistyksen kansainvälisestä yhteistyöstä ja tietojenvaihdosta. Edellä mainitun säännöksen mukaan valvontaviranomaisten ja asianajajayhdistyksen on toimittava yhteistyössä sellaisten toisten ETA-valtioiden ja Euroopan talousalueen ulkopuolisten valtioiden valvontaviranomaisten ja muiden tahojen kanssa, jotka hoitavat tätä lakia vastaavia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen valvontatehtäviä. Valvontaviranomaisten ja asianajajayhdistyksen on sen estämättä, mitä tietojen salassapidosta muualla säädetään, viipymättä annettava ulkomaiselle valvontaviranomaiselle ja muulle taholle, joka hoitaa tätä lakia vastaavia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen valvontatehtäviä, hallussaan olevat tiedot asioista, jotka ovat välttämättömiä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi ja paljastamiseksi. Artiklan täytäntöönpano ei edellytä kansallisen sääntelyn antamista.

Rahoitustietodirektiivin 11 artiklassa säädetään tilitietojen toimittamisesta Europolille. Artiklan mukaan kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että sen toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus Europolin kansallisen yksikön välityksellä tai olemalla suoraan yhteydessä Europoliin, vastata Europolin esittämiin tilitietoja koskeviin pyyntöihin. Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta annetun lain (214/2017) 3 §:ssä säädetään toimivaltaisten viranomaisten ja Europolin välisistä yhteyksistä. Suomessa keskusrikospoliisi on Europol-asetuksessa tarkoitettu kansallinen yksikkö. Yhteistyöstä ja tiedonvaihdosta Europolin kanssa säädetään myös lainvalvontaviranomaisia koskevissa erityislaeissa. Direktiivin 11 artikla ei edellytä kansallisen sääntelyn antamista.

Direktiivin 14 artiklassa säädetään tietosuojavaatimuksista ja ne kohdistuvat Europoliin. Artikla ei edellytä kansallisen sääntelyn antamista.

Artiklassa 15 säädetään soveltamisalasta liittyen henkilötietojen käsittelyyn ja 16 artiklassa arkaluonteisten henkilötietojen käsittelystä. Artiklan 16 mukaan sellaisten henkilötietojen käsittely, joista käy ilmi henkilön rotu tai etninen alkuperä, poliittiset mielipiteet, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus, ammattiliiton jäsenyys, henkilön terveyttä tai seksuaalista käyttäytymistä tai suuntautumista koskevia tietoja, sallitaan ainoastaan rekisteröidyn oikeuksia ja vapauksia koskevia asianmukaisia suojatoimia noudattaen sovellettavien tietosuojasääntöjen mukaisesti. Artiklat eivät edellytä kansallisen sääntelyn antamista, sillä yleisessä tietosuoja-asetuksessa, rikosasioiden tietosuojalaissa, tiedonhallintalaissa ja toimivaltaisissa viranomaisissa koskevissa erityislaeissa säädetään erityisiä henkilötietoryhmiä ja arkaluonteisia tietoja koskien tietosuojasta ja henkilötietojen käsittelystä.

Artikla 17 koskee tietopyyntöjen kirjaamista liittyen direktiivin III luvun ja IV luvun mukaiseen tietojenvaihtoon sekä IV luvussa tarkoitettuun rahoitustietojen ja analyysien vaihtoon. Sen mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että pyyntöjä esittävät ja niihin vastaavat viranomaiset pitävät kirjaa direktiivin mukaisesti esitetyistä tietopyynnöistä. Pankki- ja maksutilien

valvontajärjestelmää koskevan lain 10 §:ssä säädetään lokitietojen kirjaamisesta. Lisäksi toimivaltaiset viranomaiset toimivat rekisterinpitäjinä omiin järjestelmiinsä välitettyjen tietojen osalta ja pitävät kirjaa omista tietopyynnöistään ja seuraavat käsittelemiensä ja ratkaisemiensa asioiden käsittelyä esimerkiksi tuomioistuimissa. Artikla ei edellytä kansallisen lisäsääntelyn antamista.

Direktiivin 19 artiklassa säädetään seurannasta ja se velvoittaa jäsenvaltiot ylläpitämään kattavia tilastoja. Rahanpesulain 2 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään, että sisäministeriön, valtiovarainministeriön ja oikeusministeriön on varmistettava, että riskiarvion tueksi laaditaan tilastoja rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnan tehokkuuden arvioimiseksi. Sisäministeriön ja valtiovarainministeriön on julkistettava niistä vuosittain yhteenveto. Artikla ei edellytä kansallisen sääntelyn antamista.

Artikla 20 koskee suhdetta muihin välineisiin, sen mukaan direktiivi ei estä jäsenvaltioita pitämästä voimassa tai tekemästä toimivaltaiten viranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevia kahden- tai monenvälisiä sopimuksia tai keskinäisiä järjestelyjä, lisäksi artiklassa säädetään kolmansien maiden kanssa voimassa olevista kahden- tai monenvälisistä sopimuksista ja niitä koskevista neuvotteluista. Artikla ei vaadi kansallisen sääntelyn antamista.

Direktiivin muut loppusäännökset artikloissa 21 – 25 eivät edellytä kansallisen sääntelyn antamista.

4.1.2 Arviointi suhteessa EU:n yleiseen tietosuojasetukseen ja rikosasioiden tietosuojadirektiiviin

Rekisterinpitäjä ja tietojen välittäminen toimivaltaisille viranomaisille

Esityksen mukaan Tulli toimisi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä tiedot välittävän koostavan sovelluksen osalta rekisterinpitäjänä. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 3 §:ssä yksilöitäisiin viranomaiset, joilla on oikeus saada tietoja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän kautta. Luovutusperusteesta säädetään toimivaltaiten viranomaisten toimintaa koskevissa erillislaeissa, joihin 3 §:ää koskevassa ehdotuksessa viitataan.

EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 9 kohdan mukaan vastaanottajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä, jolle luovutetaan henkilötietoja, oli kyseessä kolmas osapuoli tai ei. Viranomaisia, jotka mahdollisesti saavat henkilötietoja tietyn tutkimuksen puitteissa unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti ei kuitenkaan pidetä vastaanottajina; näiden viranomaisten on käsiteltävä kyseisiä tietoja sovellettavia tietosuojasääntöjä noudattaen käsittelyn tarkoitusten mukaisesti.

Asetuksen johdanto-osan 31 kappaleen mukaan viranomaisia, kuten vero- ja tulliviranomaisia, talousrikosten tutkintayksiköitä, riippumattomia hallintoviranomaisia tai rahoitusmarkkinaviranomaisia, joille luovutetaan henkilötietoja lakisääteisen veloitteen mukaisesti niiden julkisen tehtävän suorittamiseksi ja jotka vastaavat arvopaperimarkkinoiden sääntelystä ja valvonnasta, ei olisi pidettävä tietojen vastaanottajina niiden vastaanottaessa tietoja, jotka ovat tarpeen jonkin tietyn yleisen edun vuoksi tehtävän tutkimuksen toteuttamiseksi unionin tai jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti. Viranomaisten lähettämien luovutuspyyntöjen olisi aina oltava kirjallisia, perusteltuja ja satunnaisia, eikä niiden pitäisi koskea kokonaista rekisteriä tai johtaa rekisterien yhteenliittämiseen. Näiden viranomaisten olisi käsiteltävä henkilötietoja sovellettavien tietosuojasääntöjen ja tietojenkäsittelyn tarkoitusten mukaisesti.

Voimassaolevassa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää koskevassa laissa säädetään pankki- ja maksutilirekisteriin merkittävistä ja pankki- ja maksutilien tiedonhakuprosessien kautta luovutettavista tiedoista. Lisäksi laissa säädetään tietopyyntöihin liittyvistä lokitietojärjestelmän vaatimuksista ja säännöstä ehdotetaan esityksessä tarkennettavaksi.

Tietojen käsittelyn lainmukaisuus ja tarkoitus

Esityksen koostavaan sovellukseen liittyvä ehdotus kuuluu EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen sekä rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalaan. EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdassa luetellaan perusteet, joiden nojalla käsittely on lainmukaista. Vähintään yhden kohdassa tarkoitettujen edellytysten on täyttyvä. Käsittely on lainmukaista EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c ja e alakohdan mukaan, kun se on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi tai yleisen edun vuoksi toteutettavan tehtävän tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi. Esityksessä Tullin lakisääteinen tehtävä koostavan sovelluksen rekisterinpitäjänä vastaa 6 artiklan 1 kohdan c alakohtaa ja koostavan sovelluksen käyttötarkoitus, joka ilmenee esityksen 3 §:ssä lueteltujen toimivaltaisia viranomaisia koskevista erityislainsäädännöistä vastaa 6 artiklan 1 kohdan e alakohtaa.

Ehdotuksessa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää hyödynnetään myös rahoitustietodirektiivin tarkoituksen mukaisesti, eli helpotetaan toimivaltainen viranomaisten pääsyä rahoitus- ja tilitietoihin ja tietojen käyttöä vakavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, tutkimiseksi ja niihin liittyviä syytetoimia varten. Tältä osin sovellettavaksi tulee rikosasioiden tietosuojadirektiivi ja sen kansallinen täytäntöönpanolainsäädäntö, koska EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 2 artiklan mukaan asetusta ei sovelleta henkilötietojen käsittelyyn, jota toimivaltaiset viranomaiset suorittavat rikosten ennalta estämistä, tutkintaa, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia varten tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten, mukaan lukien yleiseen turvallisuuteen kohdistuvilta uhkilta suojelua ja tällaisten uhkien ehkäisyä varten.

Asetuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaan 1 kohdan c ja e alakohdassa tarkoitettujen käsittelyn perustasta on säädettävä joko a) unionin oikeudessa; tai b) rekisterinpitäjään sovellettavassa jäsenvaltion lainsäädännössä.

Käsittelyn tarkoitus määritellään kyseisessä käsittelyn oikeusperusteessa tai, 1 kohdan e alakohdassa tarkoitettussa käsittelyssä, sen on oltava tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi. Kyseinen käsittelyn oikeusperuste voi sisältää erityisiä säännöksiä, joilla mukautetaan EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen sääntöjen soveltamista, muun muassa: yleisiä edellytyksiä, jotka koskevat rekisterinpitäjän suorittaman tietojenkäsittelyn lainmukaisuutta; käsiteltävien tietojen tyyppiä; asianomaisia rekisteröityjä, yhteisöjä joille ja tarkoituksia joihin henkilötietoja voidaan luovuttaa; käyttötarkoitussidonnaisuutta; säilytysaikoja; sekä käsittelytoimia ja -menettelyjä, mukaan lukien laillisen ja asianmukaisen tietojenkäsittelyn varmistamiseen tarkoitettujen toimenpiteet, kuten toimenpiteet muita IX luvussa esitettyjä erityisiä tietojenkäsittelytilanteita varten. Unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön on täytettävä yleisen edun mukainen tavoite ja oltava oikeasuhteinen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden.

EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa säädetään erityisiä henkilötietoryhmiä koskevien tietojen käsittelystä. Artiklan 1 kohdan mukaan sellaisten henkilötietojen käsittely, joista ilmenee rotu tai etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus tai ammattiliiton jäsenyys sekä geneettisten tai biometrinen tietojen käsittely henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten tai terveyttä koskevien tietojen taikka luonnollisen henkilön seksuaalista käyttäytymistä ja suuntautumista koskevien tietojen käsittely on kiellettyä.

Artiklan 2 kohdassa säädetään poikkeuksesta 1 kohdan kieltoon. Artiklan 2 kohdan g alakohdan mukaan 1 kohtaa ei sovelleta, jos käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, edellyttäen että se on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi.

Viidennen rahanpesudirektiivin 43 artiklassa säädetään, että direktiivin mukaista henkilötietojen käsittelyä 1 artiklassa tarkoitetun rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjumiseksi pidetään EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisena yleistä etua koskevana asiana. Direktiivin 32 a artiklassa säädetään jäsenvaltioiden velvollisuudesta ottaa käyttöön keskitettyjä automatisoituja mekanismeja, kuten keskitettyjä rekistereitä tai keskitettyjä sähköisiä tietojenhakujärjestelmiä, joiden avulla voidaan ajallaan tunnistaa mikä tahansa luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka on niiden alueella toimivassa luottolaitoksessa olevan IBAN-tunnisteisen maksutilin ja pankkitilin sekä tallelokeron haltija tai jolla on määräysvalta tällaiseen tiliin tai tallelokeron.

Direktiivin johdanto-osan 20 kappaleessa todetaan, että jos rahanpesun selvittelykeskukset ja muut toimivaltaiset viranomaiset saavat tiedot erityisesti anonyymien pankki- ja maksutilien ja tallelokeroiden haltijoiden henkilöllisyydestä liian myöhään, terrorismiin liittyvien varainsiirtojen paljastaminen vaikeutuu. Jäsenvaltioiden tiedot, joiden avulla voidaan selvittää samalle henkilölle kuuluvat pankki- ja maksutilit sekä tallelokerot, ovat hajanaisia eivätkä ne sen vuoksi ole ajallaan rahanpesun selvittelykeskusten ja muiden toimivaltaisten viranomaisten saatavilla. Sen vuoksi on olennaisen tärkeää ottaa käyttöön keskitettyjä automatisoituja mekanismeja, kuten kaikissa jäsenvaltioissa toimiva rekisteri tai tietojenhakujärjestelmä, jotka ovat tehokas keino saada ajallaan pääsy pankki- ja maksutilien sekä tallelokeroiden haltijoiden henkilöllisyyttä ja heidän asiamiehiään ja näiden tilien tosiasiallisia omistajia ja edunsaajia koskeviin tietoihin.

Tietoihin pääsyä koskevia säännöksiä sovellettaessa on aiheellista käyttää jo olemassa olevia mekanismeja edellyttäen, että tiedot, joista kansalliset rahanpesun selvittelykeskukset tekevät selvityksiä, ovat niiden saatavilla välittömästi ja suodattamattomina. Jäsenvaltioiden olisi harkittava muiden tarpeelliseksi ja oikeasuhteisiksi katsottujen tietojen syöttämistä tällaiseen mekanismiin, jotta voidaan tehostaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen liittyvien riskien vähentämistä. Tällaisten rahanpesun selvittelykeskusten ja muiden toimivaltaisten viranomaisten kuin syyttäväviranomaisten tekemien tiedustelujen ja niihin liittyvien tietojen täysi luottamuksellisuus olisi varmistettava.

Edelleen johdanto-osan 21 kappaleessa todetaan, että yksityisyyden ja henkilötietojen suojan kunnioittamiseksi ainoastaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa koskevien tutkimusten suorittamisen kannalta tarpeelliset vähimmäistiedot olisi säilytettävä pankki- ja maksutilien automatisoiduissa mekanismeissa, kuten rekistereissä tai tietojenhakujärjestelmissä. Jäsenvaltioiden olisi voitava määrittää, mitä tietoja on hyödyllistä ja oikeasuhteista kerätä, kun otetaan huomioon käytössä olevat järjestelmät ja vallitsevat oikeusperinteet, jotta tosiasiallisten omistajien ja edunsaajien merkityksellinen tunnistaminen olisi mahdollista. Kun jäsenvaltiot saattavat näitä mekanismeja koskevat säännökset osaksi kansallista lainsäädäntöään, niiden olisi säädettävä säilyttämisaikasta, joka vastaa niiden asiakirjojen ja tietojen säilyttämisaikaa, jotka on hankittu asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskevia toimenpiteitä sovellettaessa. Jäsenvaltioilla olisi oltava mahdollisuus jatkaa säilyttämisaikaa yleisesti lain nojalla edellyttämättä tapauskohtaisia päätöksiä. Säilyttämisaikaa olisi voitava jatkaa enintään viidellä vuodella. Tämä säilyttämisaika ei saisi rajoittaa sellaisen kansallisen lainsäädännön soveltamista, jossa säädetään muista tietojen säilyttämisestä koskevista vaatimuksista, jotka mahdollistavat tapauskohtaiset

päätökset rikosoikeudellisten tai hallintomenettelyjen helpottamiseksi. Pääsy näihin mekanismeihin olisi rajoitettava tiedonsaantitarpeen perusteella.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään kerättävien ja ehdotuksen mukaisesti koostavan sovelluksen kautta välitettävien tietojen käsittelytarkoitus on perusteltua EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohdan mukaisesti yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi. Asetuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaisesti viidennessä rahanpesudirektiivissä on säädetty käsittelyn perustasta ja koska pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttöalaa ehdotetaan laajennettavaksi direktiivin edellyttämästä käyttöalasta, käsittelyn perustasta säädetään kansallisesti. Esitys ja voimassa oleva laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä sisältää erityisiä säännöksiä koskien käsiteltävien tietoja, rekisteröitäviä tahoja, toimivaltaisia viranomaisia, joille henkilötietoja voidaan luovuttaa ja välittää, sekä tietojen säilytysajoista. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään ja ehdotuksen mukaisesti koostavan sovelluksen kautta välitettäviin tietoihin sovelletaan lähtökohtaisesti tietosuojalakia.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän henkilötietojen käsittely laajenee rahoitustietodirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä koskemaan joiltain osin myös rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalaa. Direktiivi on pantu kansallisesti täytäntöön rikosasioiden tietosuojalain 1 §:ssä säädetään lakia sovellettavan toimivaltaisten viranomaisten (poliisin, syyttäjien, yleisten tuomioistuinten, Rikosseuraamuslaitoksen, Tullin, Rajavartiolaitoksen ja muiden toimivaltaisten viranomaisten, kuten eduskunnan oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin, HE 31/2018 vp) käsitellessä henkilötietoja, kun kyse on 1) rikosten ennalta estämisestä, paljastamisesta, selvittämisestä tai syyteharkintaan saattamisesta; 2) syyteharkinnasta ja muusta rikokseen liittyvästä syyttäjän toiminnasta; 3) rikosasian käsittelemisestä tuomioistuimessa; 4) rikosoikeudellisen seuraamuksen täytäntöönpanemisesta; 5) yleiseen turvallisuuteen kohdistuvilta uhkilta suojelemisesta tai tällaisten uhkien ehkäisemisestä 1–4 kohdassa tarkoitetun toiminnan yhteydessä.

Huomioiden sen, että rikosasioiden tietosuojalaki kattaa vain osan niistä viranomaisista, joiden tiedonsaantia ehdotetaan tässä esityksessä helpotettavan, pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän ja ehdotetun koostavan sovelluksen osalta mainitun lain soveltaminen voisi tulla kysymykseen esimerkiksi tilanteissa, joissa käsiteltäisiin rikosasioiden tietosuojalain mukaisten toimivaltaisten viranomaisten tekemiä tietopyyntöjä vakavien rikosten ennalta estämiseksi, tutkimiseksi ja paljastamiseksi, vaikka edellä mainitun tietopyynnön alaiset tiedot on alkujaan talletettu yleisen tietosuoja-asetuksen käyttötarkoituksiin. Sovellettava tietosuojalainsäädäntö määräytyisi siis käsittelevän viranomaisen ja käyttötarkoituksen mukaan.

EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 23 artiklassa säädetään, että rekisterinpitäjään tai henkilötietojen käsittelijään sovellettavassa unionin oikeudessa tai jäsenvaltion lainsäädännössä voidaan lainsäädäntötoimenpiteellä rajoittaa 12–22 artiklassa ja 34 artiklassa sekä 5 artiklassa, siltä osin kuin sen säännökset vastaavat 12–22 artiklassa säädettyjä oikeuksia ja velvollisuuksia, säädettyjen velvollisuuksien ja oikeuksien soveltamisalaa. Artiklassa on asetettu edellytykseksi, että kyseisessä rajoituksessa noudatetaan keskeisiltä osin perusoikeuksia ja -vapauksia ja että se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätön ja oikeasuhteinen toimenpide, jotta voidaan taata esimerkiksi d kohdan mukaan rikosten ennalta estäminen, tutkinta, paljastaminen tai rikoksiin liittyvät syytetoimet taikka rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano, mukaan lukien yleiseen turvallisuuteen kohdistuvilta uhkilta suojeleminen tai tällaisten uhkien ehkäisy. Artiklan e kohdassa edellytykseksi on asetettu muut unionin tai jäsenvaltion yleiseen julkiseen etuun liittyvät tärkeät tavoitteet, erityisesti unionille tai jäsenvaltiolle tärkeä taloudellinen tai rahoituksellinen etu, mukaan lukien rahan, talousarvion ja verotukseen liittyvät asiat sekä kansanterveys ja sosiaaliturva.

EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 15 artiklan mukaan rekisteröidyillä on oikeus saada rekisterinpitäjältä vahvistus siitä, että häntä koskevia henkilötietoja käsitellään tai että niitä ei käsitellä, ja jos näitä henkilötietoja käsitellään, rekisteröidyillä on oikeus saada pääsy henkilötietoihin sekä artiklassa tarkemmin yksilöidyt tiedot. Rahoitustietodirektiivin 18 artikla käsittelee rajoituksia rekisteröityjen oikeuksiin. Sen mukaan jäsenvaltiot voivat hyväksyä lainsäädäntötoimenpiteitä, joilla kokonaan tai osittain rajoitetaan rekisteröityjen oikeutta päästä tämän direktiivin nojalla käsitelyihin heitä koskeviin henkilötietoihin, yleisen tietosuoja-asetuksen artiklan 1 kohdan tai, tapauksen mukaan, rikosasioiden tietosuojadirektiivin 15 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Suomi on käyttänyt asetukseen sisältyvää liikkumavaraa kansallisen tietosuojalain 33 ja 34 §:ssä, jotka sisältävät rajoitukset rekisterinpitäjän velvollisuuteen toimittaa tietoja rekisteröidylle, eli rajoitukset rekisteröidyn oikeuteen tutustua hänestä kerättyihin tietoihin. Vastaavaa sääntelyä on käytetty myös rikosasioiden tietosuojalain 4 luvussa, jonka 28 §:ssä säädetään rekisteröiden oikeuksien rajoittamisesta, mikäli se on oikeasuhtaista ja välttämätöntä 1) rikosten ennalta estämiselle, paljastamiselle, selvittämiseksi tai rikoksiin liittyville syytetoimille taikka rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanolle aiheutuvan haitan välttämiseksi; 2) viranomaisen muun tutkinnan, selvityksen tai vastaavan menettelyn turvaamiseksi; 3) yleisen turvallisuuden suojelemiseksi; 4) kansallisen turvallisuuden suojelemiseksi; tai 5) muiden henkilöiden oikeuksien suojelemiseksi. Ehdotetun mukaisessa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän ja koostavan sovelluksen tapauksessa rikosasioiden tietosuojalain 28 §:n mukainen rekisteröidyn oikeuksien rajoittaminen tulisi kyseeseen silloin, kun käsiteltäisiin toimivaltaisten viranomaisten tekemiä tietopyyntöjä vakavien rikosten ennalta estämiseksi, tutkimiseksi ja paljastamiseksi.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Koostavan sovelluksen toteutus

Tullin Tilirekisterihanke on tehnyt alustavan laskelman keskitetyn ratkaisun kustannussäästöistä. Tilirekisterihankkeen tiedossa on, että toimivaltaisia viranomaisia on yhteensä 13, joista Tullin tiedon mukaan keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskus, Poliisihallinnon arpaishallinto ja Rajavartiolaitos käyttävät turvaväylän kautta samaa rajapintaa. Koostavan sovelluksen mallissa jokainen viranomainen toteuttaa yli 12 rajapinnan sijaan koostavassa sovelluksessa yhden rajapinnan Tullin palveluun. Mahdollinen viranomaisten kustannussäästö on varovaisestikin arvioiden noin 3 000 000 euroa. Mikäli oletuksena käytetään Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksen hankkeelle raportoimaa summaa rajapintojen rakentamisesta, voi säästö olla jopa tätä merkittävästi suurempi. Tämän lisäksi kustannussäästöjä syntyy myös luottolaitoksille, maksulaitoksille, sähkörahayhteisöille sekä virtuaalivaluutan tarjoajille, kun heidän tulee rakentaa rajapinta vain yhteen viranomaiseen eli Tulliin. Yksityisen sektorin kustannussäästön suuruus on samaa luokkaa kuin viranomaisten säästö eli vajaa 3 000 000 €. Arvio perustuu toimivaltaisten viranomaisten rajapintojen, asianajajayhdistyksen ja suunnitteilla olevien tiedonhakujärjestelmien määrään.

Arvio keskitetyn tiedonhakujärjestelmän koostava sovellus -vaihtoehdon kustannuksista on tämän hetken alustavan arvion mukaan noin 700 000 – 800 000 euroa. Koostavan sovelluksen kustannukset tarkentuvat esiselvitykseen. Esiselvityksen lähtökohtana on, että sovelluksen toteutus käyttää jo nyt määriteltyjä rajapintoja ja kokonaisarkkitehtuuria sekä minimivaatimusten määrittelemistä vähintään yhden viranomaisen kanssa. Esimerkiksi koostavan sovelluksen hakutoimintojen vaatimukset vaativat määritellyn tarkennusta tarkemmin. Myös lokitietojen

tallentamisen vaatimuksia on tarkennettava, jotta ne täyttävät laillisuusvalvonnan ja rahoitustiedodirektiivin vaatimukset.

Rahoitustiedodirektiivin aiheuttama lisäkustannukset

Rahoitustiedodirektiivin aiheuttamien lisäkustannusten osalta Tullin vastuut ovat vielä epäselvät. Raportoinnin lisäksi Tulli on esittänyt vastuulleen tiedonhakuprosessin valvontaan liittyvää työtä; toimialojen ja toimijoiden seuranta, ohjaaminen ja ohjeistus. Valvontaan ja raportointiin Tulli esittää alustavana arviona 2 lisähenkilötyövuoden lisäpanostusta, jonka kustannus on 140 000 euroa vuotta kohden.

4.2.2 Luotto- ja maksulaitokset

Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyiden tekeminen pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän kautta vähentäisi luotto- ja maksulaitosten hallinnollista taakkaa siltä osin kuin viranomaiset ovat kohdistaneet kyselyitä sellaiseen henkilöön tai yritykseen, jolla ei ole tiliä kyseessä olevassa luotto- ja maksulaitoksessa. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain mukaisia tiedonhakuprosesseja ylläpitävien toimijoiden osalta olisi selkeintä, että kyselyt tulevat keskitetyksi ja tähän liittyy ehdotus siitä, että Tulli voisi luovuttaa tietoja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä niille toimivaltaisille viranomaisille, jotka eivät rakenna omaa rajapintaa järjestelmään.

4.2.3 Julkisen hallinnon tiedonhallinnan keskittäminen

Esitettyjen lainmuutosten myötä nykyistä useampi viranomainen pääsisi hyödyntämään pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään tallennettavia tietoja. Tullin tiedonluovutusosoikeutta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä koskevan ehdotuksen myötä pankki- ja maksutilitietojen saamiseen oikeutettujen viranomaisten tarve rakentaa omia rajapintojaan järjestelmään vähenisi, mikä toteuttaisi tavoitetta keskittää valtionhallinnon tietojärjestelmiä ja vähentäisi päällekkäisten tietojärjestelmien tarvetta.

4.2.4 Henkilötietojen käsittely ja laillisuusvalvonta

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käytön myötä yksityiskohtaiset tietopyynnöt voidaan kohdentaa aikaisempaa paremmin niihin toimijoihin, joiden asiakkaana tutkinnan kohteena olevat henkilöt ovat. Kun tietoja käsitellään nimenomaan tätä tarkoitusta varten rakennetuissa suojatuissa järjestelmissä, se parantaa myös tiedustelujen kohteiden henkilötietojen suojaa. Myös poliisin pian käyttöön otettava sähköinen pankkitiedustelujärjestelmä, jonka kautta myös valvontajärjestelmää tullaan käyttämään, parantaa lokitietoineen olennaisesti pankkitiedusteluja koskevan laillisuusvalvonnan toteutumista.

Esityksen mukainen automatisoitu koostava sovellus minimoisi toimivaltaisten viranomaisten tietopyyntöjen muodostamaa luonnollisen henkilön oikeuksien ja vapauksien kannalta tiedostettua korkeaa riskiä. Nykylainsäädännön mukaisessa hajautetussa mallissa luottolaitokset, maksulaitokset, sähkörahayhteisöt ja virtuaalivaluutan tarjoajat saavat tiedon kohteesta, kyselevästä viranomaisesta ja lakiperustasta. Myös koostavan sovelluksen mallissa tieto lakiperustasta siirtyisi tiedon luovuttajalle. Rahoitustiedodirektiivissä on artiklassa 6, 17 ja 19 määritelty lokien ylläpitoon vaatimuksia kuten tapauksen kansalliset viitetiedot, tiedustelun tai haun päivämäärä ja kellonaika, tiedustelussa tai haussa käytettyjen tietojen tyyppi, tulosten yksilölliset tunnistetiedot, rekisteriä käyttäneen nimetyn toimivaltaisen viranomaisen nimi sekä tiedustelun tai haun suorittaneen henkilön ja tarvittaessa tiedustelun tai haun määränneen henkilön tunnistetiedot ja mahdollisuuksien mukaan tiedustelun tai haun tulosten vastaanottajan tunnistetiedot.

Tulli on pyrkinyt jo nykyisessä pankki- ja maksutilirekisterin toteutuksessa huomioimaan nämä vaatimukset. Tiedonhakujärjestelmien osalta Tulli ei kuitenkaan pysty voimassaolevan lainsäädännön puitteissa tekemään tyhjentävää raportointia, koska se voi antaa vain määräyksen teknisestä toteutuksesta ja sillä ei ole valvontavastuuta tiedonhakujärjestelmien osalta. Ehdotuksen mukaan Tullista ei tulisi luottolaitosten ylläpitämien pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmien osalta rekisterinpitäjää, vaan rekisterinpitäjänä toimisivat edelleen luottolaitokset kukin oman tiedonhakujärjestelmänsä osalta. Sen sijaan Tullilla olisi rekisterinpitäjän rooli koostavan sovelluksen osalta, koska koostava sovellus käsittelisi ja välittäisi henkilötietoja ja myös tallentaisi niitä lokitietojen muodossa. Lokitiedot, joiden sisällöstä on säädetty pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 10 §:ssä ja joihin esitetään hallituksen esityksessä tiettyjä muutoksia, tallentuisivat koostavaan sovellukseen. Sovellukseen ei tallentuisi lokitietojen lisäksi muita tietoja. Tullin rekisterinpitäjän tehtävät liittyisivät siten tietosuojasta ja tietoturvallisuudesta huolehtimiseen, osoitusvelvollisuuden toteuttamiseen, rekisteröityjen oikeuksista informoimiseen ja muihin vastaaviin rekisterinpitäjän tehtäviin.

Toimivaltaiset viranomaiset toimisivat rekisterinpitäjänä koostavan sovelluksen kautta välitettyjen, vastaanottamiensa tietojen osalta ja niitä koskisivat vastaavasti tietosuoja-asetuksen ja sitä täydentävän kansallisen sääntelyn mukaiset sekä viranomaisia koskevissa erityislaeissa säädetty rekisterinpitäjää ja henkilötietojen käsittelyä koskevat velvoitteet. Toimivaltaiset viranomaiset tekisivät itse laillisuusvalvontaa tekemistään kyselyistä ja Tulli välittäisi tarvittaessa lokitietoja toimivaltaisille viranomaisille tätä tarkoitusta varten. Tehdyistä pankkitileihin liittyvistä tiedusteluista jää tieto myös toimivaltaisten viranomaisten omiin järjestelmiin mahdollistaen jälkikäteisen valvonnan.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 35 artiklassa säädetään tietosuoja koskevasta vaikutustenarvioinnista. Artiklan mukaan, jos tietyn tyyppinen käsittely etenkin uutta teknologiaa käytettäessä todennäköisesti aiheuttaa – käsittelyn luonne, laajuus, asiayhteys ja tarkoitukset huomioon ottaen – luonnollisen henkilön oikeuksien ja vapauksien kannalta korkean riskin, rekisterinpitäjän on ennen käsittelyä toteutettava arviointi suunniteltujen käsittelytoimien vaikutuksista henkilötietojen suojalle. Kukin esityksen mukainen toimivaltainen viranomainen vastaa tietosuoja-asetuksen 35 artiklan mukaisen tietosuoja koskevan vaikutustenarvioinnin laatimisesta.

Jos riskiä ei ole mahdollista minimoida, tulee asiassa tehdä tietosuojavaltuutetulle EU:n tietosuoja-asetuksen 36 artiklan mukainen ennakkokysely. Tietosuojavaltuutetun tulee enintään kahdeksan viikon kuluessa kuulemispyynnöstä antaa kirjallisesti ohjeet rekisterinpitäjälle tai tapauksen mukaan henkilötietojen käsittelijälle ja se voi käyttää 58 artiklassa tarkoitettuja valtuuksiaan, kuten asettaa väliaikainen tai pysyvä rajoitus käsittelylle, mukaan lukien käsittelykielto.

4.2.5 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Rahoitustietodirektiivin tarkoituksiin pääsyä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään esitetään poliisille, mukaan lukien suojelupoliisille, Tullille, Rajavartiolaitokselle ja syyttäjille.

Tämän lisäksi kansallisena laajenuksena pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttämiseen oikeutettujen viranomaisten joukkoa esitetään laajennettavaksi rahanpesulain mukaisten viranomaisten ulkopuolelle. Muihin kuin rahoitusdirektiivin käyttötarkoituksiin, jotka on määritelty kyseisiä viranomaisia koskevassa voimassaolevassa lainsäädännössä, pääsyä esitetään Verohallinnolle, Tullille, Ulosottolaitokselle, rahanpesulaissa määritellyille valvontaviranomaisille, rahanpesun selvittelykeskukselle, poliisille, rajavartiolaitokselle, puolustusvoimille, konkurssiasiamiehelle ja syyttäjälle. Kyseessä ei olisi toimivaltuuksien lisääminen viranomaisille, vaan muutos tiedonsaannin tekniseen toteuttamistapaan.

Viidennen rahanpesudirektiivin kansalliseen liikkumavaraan kuuluvana laajenuksena ja .edellä kuvatus kansallisen laajenuksen täytäntöönpanon sujuvoittamiseksi esitetään, että Tulli rakentaisi koostavan sovelluksen, jonka kautta Tulli tarjoaisi keskitetysti palveluna sekä Tullin ylläpitämän pankki- ja maksutililirekisterin että rahanpesulain mukaisten ilmoitusvelvollisten ylläpitämien pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmien tiedot niille viranomaisille, joiden ei ole tarkoituksenmukaista rakentaa omaa yhteyttä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään.

Euroopan komissio on ilmoittanut suunnittelevansa eurooppalaisten pankkitiedustelujen toteuttamiseksi kansallisten pankkitilirekistereiden ja keskitettyjen järjestelmien yhteen liittämistä. Esityksen sisältämä ehdotus koskien Tullin toimintaa tiedonluovuttajana pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä ja tätä varten toteutettava koostava sovellus mahdollistaisi myös tämänkaltaisen jatkokehittämisen.

Finanssivalvonta arvioi, ettei esitetyillä muutoksilla ole merkittävää vaikutusta sen toimintaan. Mikäli Tullin kautta saadaan mahdollisuus koostavan sovelluksen avulla yhdellä pyynnöllä/kyselyllä useampien rahalaitosten tietojen saamiseen, tämä voisi auttaa toiminnan tehostamiseen.

Pidemmällä aikavälillä esityksessä luonnostelluista muutoksista voidaan arvioida saatavan taloudellista hyötyä, joka saavutetaan tehtävän manuaalisen työn määrän vähentymisessä. Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että viranomaisresursseja voidaan kohdentaa kustannustehokkaammin muuhun viranomaistyöhön

Myös Verohallinnon osalta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä edistää tilitiedustelujen sähköistä käsittelyä ja kohdentaa kyselyt tehokkaammin sekä vähentää tarpeettomien tietojen käsittelyä. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttö tehostaa laissa säädettyjen valvontamenetelmien käyttöä, kun Verohallinto voi selvittää nopeasti ja tehokkaasti valvonnan kohteena olevan henkilön tai yrityksen pankki- ja maksutiliä koskevat tiedot.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttö tehostaisi Verohallinnon laissa säädettyjen valvontamenetelmien käyttöä edelleen, mikäli tulevaisuudessa markkinoille tulee lisää luottolaitosten ohella erilaisia maksulaitoksia, maksujärjestelmiä, sähkörahayhteisöjä ja virtuaalivaluutan tarjoajia.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttö suojaa myös verovalvonnan toteutumista ja asiakkaiden yksityisyyttä, kun yksityiskohtainen tiedustelu kohdistetaan siihen toimijaan, jossa tili tosiasiallisesti on. Nykyisessä tilanteessa tiedustelu voidaan kohdentaa myös sellaiseen toimijaan, jossa tiliä ei ole ja tällöin annetaan tarpeettomasti tietoa verovalvonnan kohteena olevasta henkilöstä tai yrityksestä.

Ulosottolaitos tekee vuosittain noin 10 miljoonaa pankkitiedustelua. Suurin osa tiedusteluista tehdään Ulosottolaitoksen tietojärjestelmän kautta. Osa tiedusteluista tehdään kuitenkin yhä manuaalisesti, sillä ulosoton tietojärjestelmään on rakennettu rajapinnat vain tiettyjen pankkien kanssa. Ulosottoviranomaisella ei ole tietoa siitä, missä pankeissa velallisilla tai vastaajilla on pankkitilit ja tiedustelut tehdään tästä syystä lähes poikkeuksetta kaikkiin suurimpiin pankkeihin. Pankkitiedustelujen laajuus riippuu muun muassa velan määrästä ja siitä, löytyvätkö riittävät tiedot jo esimerkiksi järjestelmän kautta tehtävistä pankkitiedusteluista.

Käyttöoikeus pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään mahdollistaisi Ulosottolaitokselle sen, että lopulliset pankkitiedustelut voitaisiin kohdentaa vain niihin pankkeihin, joissa velallisella tai vastaajalla on pankkitilit. Tällä vähennettäisiin hallinnollista taakkaa pankki- ja rahoituslaitoksissa sekä säästettäisiin ulosottolaitoksen resursseja. Kohdennetut tiedustelut

parantaisivat tietosuojaa. Ulosottolaitoksessa tilitietojen käsittely on järjestetty tarkasti. Vain velallisen vastaava ulosottomies ja asiaa hoitava kihlakunnanvouti pystyvät tarkastelemaan tietojärjestelmän kautta tilattuja tietoja. Näiden lisäksi harmaan talouden torjuntaa tekevät erikois-perinnän virkamiehet näkevät oman alueensa velallisten tai vastaajien tilitiedot.

Ulosottomiehet panevat täytäntöön tavallisten velkomusasioiden lisäksi muitakin yksityisoikeudellisia velvoitteita sekä pakkokeinolain mukaisia vakuustakavarikkoja ja väliaikaisia vakuustakavarikkoja. Myös oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaiset turvaamistoimet täytäntöönpannaan ulosottoaaren säännösten mukaisesti.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään siirtyminen näkyisi Ulosottolaitoksessa erityisesti siten, että kyselyt pankkeihin mahdollisen asiakkuuden selvittämiseksi jäisivät pois. Samalla manuaalisesti lähetettävien pankkitiedustelujen, joiden vastaukset saattavat tulla viikkojenkin viiveellä, lähettämisen voidaan olettaa vähenevän. Uuden järjestelmän rakentaminen ja käyttöönotto aiheuttavat alkuvaiheessa kuluja, mutta toisaalta koostavan sovelluksen myötä pitkällä aikajänteellä voidaan arvioida saavutettavan jonkin verran säästöjä, turhien asiakkuuden selvittämiseksi tehtävien pankkitiedustelujen jäädessä pois.

4.2.6 Rikoshyödyn jäljittämisen tehostuminen

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän yhtenä tavoitteena on nopeuttaa ja tehostaa rikoshyödyn jäljittämistä sekä rikostutkintaa. Järjestelmään liittyminen on kaikille pankeille pakollista. Esitetyt muutokset toisivat poliisille lisäarvoa ja työajan säästöä siltä osin, että tilien ja tallelokeroiden omistaja- ja haltijatiedot sekä eräiden finanssialan toimijoiden asiakkuustiedot saataisiin tiettyjen rikosten osalta helposti ja nopeasti, vaikka tiedot toimittava taho ei olisikaan liittynyt vapaaehtoiseen poliisin sähköisiä pankkitiedusteluja koskevaan järjestelmään. Näillä tiedoilla voitaisiin suunnata manuaalisia jatkotiedusteluja ja välttää tekemästä niitä tahoille, joilla tietoja ja asiakkuutta ei ole.

4.2.7 Tiedonhallinnan muutosvaikutukset

Lainvalmistelussa on arvioitava tiedonhallinnan muutosvaikutukset tiedonhallintalain mukaisesti, kun valmisteltavat säännökset vaikuttavat tietoaineistoihin ja tietojärjestelmiin. Tiedonhallintalain 3 luvun 8 §:n mukaan toimialasta vastaavan ministeriön on laadittava 5 §:n 3 momentin mukainen arviointi, kun valmisteltavat säännökset vaikuttavat tietoaineistoihin ja tietojärjestelmiin. Lisäksi ministeriön on arvioitava suunniteltujen säännösten vaikutukset asiakirjojen julkisuuteen ja salassapitoon. Valtiovarainministeriön yhteydessä toimii julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunta. Tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnista on annettu valtiovarainministeriön tiedonhallintalautakunnan suositus (valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:53).

Esityksessä ehdotetaan, että Tulli rakentaisi koostavan sovelluksen, jonka kautta se välittäisi toimivaltaisille viranomaisille pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä pankki- ja maksutilirekisterin ja pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmien tiedot, joten esityksellä on vaikutuksia tietoaineistoihin ja tietojärjestelmiin.

Tiedonhallintayksikön on tiedonhallinnan muutosten arvioinnissaan otettava huomioon tietovarantojen yhteentoimivuus sekä niiden hyödynnettävyys tietoaineistoja muodostettaessa ja käytettäessä. Arvioinnin perusteella tiedonhallintayksikön on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin tiedonhallintamallin muuttamiseksi ja muutosten toimeenpanemiseksi. Nykyisessä

hajautetussa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain mukaisessa mallissa syntyy tiedonhakujärjestelmän keskitetyn mekanismin sijaan useita erilaisia tiedonhakujärjestelmiä ja hajautettujen tiedonhakujärjestelmien käyttö tulee lisäksi olemaan hyvin vähäistä muun muassa tietoa hyödyntävien viranomaisten lukuisten integraatioiden ja niiden aiheuttamien kustannusten ja suppean tietosisällön vuoksi.

Tulli on antanut 21.10.2019 määräyksen luottolaitoksen tiedonhakujärjestelmän kyselyrajapinnasta sekä ohjeistuksen sen toteuttamiseen liittyen. Kukin tiedonhakujärjestelmän toteuttava luottolaitos tai muu tiedonluovuttaja kuten maksulaitos, sähkörahayhteisö tai virtuaalivaluutan tarjoaja tulkitsee määräystä rajapinnasta ja rajapintakuvauksesta, sekä toteuttaa määräyksen mukaan sellaisen tiedonhakujärjestelmän, joka sopii sen omiin järjestelmiin ja arkkitehtuuriin. Tilirekisterihankkeen saamien tietojen mukaan luottolaitosten, maksulaitosten ja virtuaalivaluutatotoimijoiden ylläpitämiä tiedonhakujärjestelmiä olisi tulossa 17 kappaletta, joissa on yli 95 prosenttia tili- ja asiakastiedoista. Hajautetussa järjestelmässä jokainen tiedonhyödyntäjä rakentaisi oman liittymänsä kyselyrajapintoihin käyttäen pohjana Tullin teknisiä vaatimuksia. Toimivaltaiset viranomaiset joutuisivat koostamaan vastauksia useista eri tiedonhakujärjestelmistä sekä edellisten lisäksi Tullin ylläpitämästä pankki- ja maksutilirekisteristä. Näin ollen jokaisen viranomaisen tulisi rakentaa lukuisia rajapintoja saadakseen kattavat tiedot pankki- ja maksutileistä ja asiakastiedoista. Esityksen mukaan Tullin koostava sovellus välittäisi tiedot tiedonhakujärjestelmistä ja tilirekisteristä toimivaltaisille viranomaisille. Sovellus koostaisi kyselyyn liittyvät vastaukset ja palauttaisi vastaukset sekä tilirekisteristä että tiedonhakujärjestelmästä viranomaisen määrittelemään rajapintaan. Esitys vähentäisi merkittävästi viranomaisten tarvetta rakentaa erillisiä rajapintoja luottolaitosten rakentamiin tiedonhakujärjestelmiin ja edistäisi tiedonhakujärjestelmissä olevien tietojen käyttöä.

Tiedonhallintalain mukaan säädösvalmistelun yhteydessä on arvioitava riittävätkö tiedonhallintalaissa säädetyt tietoturvaluottolaitosten suojainten suunnittelua ja toteuttamista koskevat säännökset erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tai muiden arkaluonteisten tietojen suojaan. Esimerkiksi tilanteissa, joissa tietoja käsitellään useissa organisaatioissa, voi olla tarpeen arvioida, tulisiko laissa säätää tarkemmin tietoturvaluottolaitosten suojainten toteuttamisesta yhtenäisen tietoturvaluottolaitosten suojainten saavuttamiseksi. Voimassaolevan pankki- ja maksutilien valvonnasta annetun lain mukaisessa hajautetussa mallissa vastuu laillisuusvalvonnasta, kuten lokituksesta ja järjestelmän käytöstä, on hajautettu viranomaisille, asianajajayhdistykselle ja tiedonluovuttajille, eli luottolaitoksille, maksulaitoksille, sähkörahayhteisölle tai virtuaalivaluutan tarjoajalle. Jokainen tiedonluovuttaja ja tiedonhyödyntäjä toteuttaa laissa säädetyt lokijärjestelmän, joka seuraa rajapintojen kyselyitä. Tiedonluovuttajat saavat myös tiedon siitä, mikä viranomainen tai asianajajayhdistys tietoa kysyy ja millä toimivaltuudella kysely on tehty. Esityksen suhdetta EU:n yleiseen tietosuoja-asetukseen on arvioitu tarkemmin edellä osiossa 4.1.3 Arviointi suhteessa EU:n yleiseen tietosuoja-asetukseen ja rikosasioiden tietosuojadirektiiviin.

Muutosvaikutusarvioinnissa on otettava huomioon suunniteltujen säännösten vaikutukset asiakirjojen julkisuuteen ja salassapitoon. Valmisteltaessa uutta lainsäädäntöä tulisi arvioida, min-kälaisia asiakirjoja viranomaiselle muodostuu lainsäädäntöä sovellettaessa ja mikä on niiden tietosisältö. Tullin koostava sovellus välittäisi toimivaltaisille viranomaisille luottolaitosten tiedonhakujärjestelmissä ja Tullin tilirekisterissä olevia tietoja. Välitettävät tiedot pankkitileistä eivät tallentuisi koostavaan sovellukseen, vaan koostavaan sovellukseen tallentuvat tiedot olisivat lokitietoja, joita käytettäisiin ainoastaan laillisuusvalvontaan. Toimivaltaiset viranomaiset toimisivat koostavan sovelluksen kautta omiin tietojärjestelmiinsä välittyvien tietojen osalta rekisterinpitäjinä ja vastaisivat käsittelemiensä ja tallentamiensa tietojen osalta salassapidosta, henkilötietojen suojasta ja käsittelyn laillisuudesta.

Vaikutusarvioinnissa tulee arvioida tiedonhallintaan vaikuttavien muutosten taloudelliset vaikutukset. Koostavaa sovellusta koskevan ehdotuksen osalta arviota taloudellisista vaikutuksista on käsitelty tarkemmin edellä taloudelliset vaikutukset -osiossa.

Tiedonhallintalain 3 luvun 9 §:ssä säädetään lausuntomenettelystä. Sen mukaan valtion virastojen ja laitosten on toimitettava valtiovarainministeriölle 5 §:n 3 momentin ja 8 §:n 1 momentin perusteella tehty arviointi tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämistä, yhteentoimivuutta ja tietoturvallisuutta koskevaa lausuntoa varten, kun arvioidulla muutoksella on merkittäviä taloudellisia tai toiminnallisia vaikutuksia tiedonhallintaan tai toimintaan taikka muutos koskee julkisen hallinnon yhteisten tietovarantojen rajapintojen tietorakenteiden olennaisia muutoksia. Valtiovarainministeriöllä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä välttämättömät tiedot valtion viranomaiselta lausunnon antamista varten. Lausuntomenettelystä annetaan tarkemmat säännökset valtioneuvoston asetuksessa lausuntomenettelystä tiedonhallinnan muutosta koskevissa asioissa (1301/2019) 2 §:ssä. Sen mukaan valtion viraston tai laitoksen on pyydettävä valtiovarainministeriön lausunto tiedonhallinnan muutoksesta silloin, kun valtion viraston tai laitoksen arvion mukaan: 1) julkisen hallinnon tai valtion yhteisen tieto- ja viestintätekniikan palvelun tai tietovarannon hankinnan, kehittämisen tai muutoksen kokonaiskustannus on vähintään miljoona euroa; 2) toimialojen tai toimialan yhteiseen käyttöön tarkoitettu tieto- ja viestintätekniikan palvelun tai tietovarannon hankinnan, kehittämisen tai muutoksen kokonaiskustannus on vähintään 5 miljoonaa euroa; 3) sen omaan käyttöön tarkoitettu tieto- ja viestintätekniikan palvelun tai tietovarannon hankinnan, kehittämisen tai muutoksen kokonaiskustannus on vähintään 5 miljoonaa euroa ja tieto- ja viestintätekniikan palvelun tai tietovarannon käyttönotolla on vaikutuksia muiden viranomaisten tiedonsaantiin.

Lisäksi pykälän 2 momentin mukaan valtion viraston tai laitoksen on pyydettävä valtiovarainministeriön lausunto silloin, kun valtion viraston tai laitoksen arvion mukaan julkisen hallinnon tai valtion yhteisten tietovarantojen rajapintojen tietorakenteiden muutoksen kokonaiskustannus on vähintään miljoona euroa.

Koska koostavan sovelluksen osalta kyseessä on edellä mainitun valtioneuvoston asetuksen 2 §:n 1 momentin 3 kohdan mukainen toimialojen yhteinen järjestelmä, on euromääräinen raja lausunnon pyytämiseksi 5 miljoonaa euroa. Arvion mukaan koostavan sovelluksen kustannus tulisi olemaan noin 800 000 euroa, jolloin lausuntoa ei tarvitse pyytää.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Direktiivin täytäntöönpano edellyttää, että kansallista pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää koskevaa lainsäädäntöä sekä rahanpesun selvittelykeskuksesta annettua lakia tulee muuttaa.

Rahoitustietodirektiivin kansallisessa täytäntöönpanossa olisi mahdollista toteuttaa vain direktiivin edellyttämät lainsäädäntömuutokset. Pääpiirteissään tämä tarkoittaisi sitä, että direktiivin täytäntöönpanemiseksi olisi kansallisesti määriteltävä ja nimettävä ne viranomaiset, joilla olisi valtuudet päästä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään ja jotka voisivat pyytää rahanpesun selvittelykeskuksilta tietoja vakavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, tutkimiseksi ja niihin liittyviä syytetoimia varten. Direktiivissä vakavien rikosten osalta viitataan Europol-asetuksen liitteeseen I. Lisäksi rahanpesun selvittelykeskusta koskevaan lakiin tulisi lisätä viittaukset Europol-asetuksen liitteen mukaisiin vakaviin rikoksiin, jotta rahanpesun selvittelykeskuksella olisi toimivaltaa saada, käsitellä, rekisteröidä ja luovuttaa tietoa kaikkiin asetuksessa lueteltuihin rikostyyppeihin liittyen. On huomattava, että Europol-asetuksen liite ei

sisällä useita rikostyypppejä, joiden osalta poliisilla ja muilla viranomaisilla on toimivaltaa voimassaolevan lainsäädännön nojalla saada pankki- ja maksutilejä koskevia tietoja. Rajaus täytäntöönpanossa Europol-asetuksen liitteessä mainittuihin rikoksiin tarkoittaisi sitä, että pääsy rahoitustietodirektiivin mukaan pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään tulisi rajata näihin rikoksiin. Europol-asetuksen liitteen rikokset eivät sisällä myöskään esimerkiksi kansalliseen turvallisuuteen liittyviä rikoksia, jotka ovat kansallisesti tarkasteltuna vakavia rikoksia.

Voimassaolevan lainsäädännön mukaan rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, tutkiminen ja niihin liittyvät syytetoimet kuuluvat Suomessa poliisin, Tullin, Rajavartiolaitoksen ja syyttäjien sekä tietyissä tapauksissa Puolustusvoimien ja Rikosseuraamuslaitoksen toimivaltaan. Rajaaminen pääsy Europol-asetuksen liitteessä I tarkoitettuihin rikoksiin jättäisi näistä viranomaisista jäljelle käytännössä poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen.

Poliisin tällä hetkellä rakenteilla oleva pankkitilitiedusteluja koskeva tiedonhakupöytäkirja, kattaa kaikki poliisiin toimivaltaan ja poliisilain mukaisen tiedonsaantioikeuden piiriin kuuluvat rikokset. Rahoitustietodirektiivin mukainen käyttöoikeus tarkoittaisi tilirekisterin ja tiedonhakupöytäkirjan osalta käyttöoikeuden rajaamista Europol-asetuksen liitteen I mukaisiin rikoksiin.

Poliisille ei olisi tarkoituksenmukaista rakentaa kokonaan uutta järjestelmää rahoitustietodirektiivin mukaisen pankki- ja maksutilirekisterin ja pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirjan käyttämiseksi, vaan nämä toiminnot rakennettaisiin osaksi poliisin yllä mainittua lähes valmista järjestelmää. Siihen olisi tehtävä teknisiä lisäyksiä ja muutoksia, joilla poliisin käyttöoikeutta pankki- ja maksutilirekisterin ja pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirjan tuottamiin tietoihin rajattaisiin lain edellyttämällä tavalla tiettyihin rikoksiin. Näiden kustannusten suuruus olisi arvioilta noin 80 000 euroa.

Jos direktiivin täytäntöönpanossa tehtäisiin vain direktiivin edellyttämät välttämättömät muutokset, jäisivät pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttöön oikeutetut viranomaiset ja rakennettavan järjestelmän käyttöaste edelleen hyvin suppeaksi. Tämä ei olisi kustannustehokasta eikä tarkoituksenmukaista eikä täyttäisi direktiivin tavoittelemia hyötyjä.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttöä on seurattava, jotta rahoitustietodirektiivin vaikutuksista voidaan raportoida asianmukaisesti. Mikäli direktiivi implementoitaisiin vain minimivaatimusten mukaisesti, käytön seuranta edellyttäisi poliisin sähköiseen pankkitiedustelu- ja maksutilien valvontajärjestelmään uusia raportointiominaisuuksia, jotta poliisin rahoitustietodirektiivin mukainen käyttö voidaan erottaa muusta kaikkia rikoslajeja koskevasta poliisin tiedonhakupöytäkirjan käytöstä. Tällaisia ominaisuuksia ei ole toteutettu ennen nyt käsillä olevia lakimuutoksia ja käytöalan laajennuksia. Seuranta- ja raportointityökalun rakentamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat noin 20 000 euroa.

5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot

Muille EU:n jäsenvaltioille tehtiin huhtikuussa 2020 epävirallinen kysely jäsenvaltioiden suunnittelemista tai toteuttamista keinoista rahoitustietodirektiivin täytäntöönpanemiseksi. Kyselyn perusteella kyselyyn vastanneissa 14 jäsenvaltiossa rahoitustietodirektiivin täytäntöönpanoa ei ollut vielä aloitettu. Useissa jäsenvaltioissa viidennen rahanpesudirektiivin täytäntöönpano, mukaan lukien keskitetyn pankki- ja maksutilirekisterin tai tiedonhakupöytäkirjan perustaminen, oli edelleen kesken.

Rahoitustietodirektiiviehdotusta koskevassa vaikutustenarvioinnissa SWD (2018) 114 final todettiin, että 16 jäsenvaltiota oli rakentanut pankkitilirekisterin tai tietojenhakupöytäkirjan. Osa

jäsenvaltioista oli antanut suoran tai epäsuoran pääsyn rekisteriin tai tiedonhakujärjestelmään osalle lainvalvontaviranomaisista ja osa jäsenvaltioista varojen takaisinsaannista vastaaville toimistoille. Vaikutustenarvioinnissa kiinnitettiin huomiota siihen, että lainvalvontaviranomaisille ei ole annettu pääsyä näihin järjestelmiin ja ne joutuvat tekemään edelleen pankki- ja maksutilejä koskevia, kohdentamattomia tiedusteluita useisiin pankkeihin. Tämä voi johtaa siihen, että pankki arvioi uudelleen koko asiakassuhteen asiakkaan kanssa, jota tiedustelu koskee ja siirtää tämän eri riskikategoriaan tai voi myös olla aloittamatta asiakassuhdetta, jos asiakasta koskien on tehty tällainen pyyntö. Vaikutustenarvioinnissa todetaan, että Euroopan tietosuojavaltuutettu on pitänyt pankkitilejä koskevia kohdentamattomia tiedusteluita selkeästi ongelmallisena tietosuojanäkökulmasta.

Saksassa on ollut käytössä Saksan finanssivalvojan (BaFin) hallinnoima keskitetty tiedonhakujärjestelmä vuodesta 2003. Tiedonhakujärjestelmän kautta saadaan haettua pankki- ja maksutilinumero, arvo-osuustilinumero, tilin avaus- ja sulkemispäivät, tilinhaltijan nimi ja syntymäaika, tilin käyttöön oikeutetun oikeushenkilön nimi tai tosiasiallisen edunsaajan nimi ja osoite. Pankki- ja maksutilien tietojen lisäksi järjestelmä sisältää talletustilejä ja arvo-osuustilejä koskevia tietoja. Useilla viranomaisilla on oikeus saada tietoa järjestelmästä, mukaan lukien finanssialan valvoja, Liittovaltion veroviranomainen (BZSt), lainvalvontaviranomaiset ja rahanpesun selvittelykeskus. Ainoastaan finanssivalvonnalla ja veroviranomaisella on suora pääsy järjestelmään ja muiden viranomaisten tulee pyytää niiltä tietoa. Lainvalvontaviranomaiset toimittavat kyselynsä finanssivalvonnalle, joka toimittaa kiireisiin kyselyihin tiedon usein saman päivän aikana.

Kreikassa on pankki- ja maksutilejä koskeva rekisteri, johon on epäsuora pääsy rahanpesun selvittelykeskuksella, varojen takaisinsaannista vastaavalla toimistolla, talousrikostutkintaa tekevillä poliiseilla ja syyttäjillä. Edellä mainitut viranomaiset lähettävät kyselyt riippumattoman veroviranomaisen kautta, kaikkiin kyselyihin vastataan 48 tunnin kuluessa.

Ranskan pankkitilirekisteriin on laaja pääsy eri viranomaisilla, kuten lainvalvontaviranomasilla ja rahanpesun selvittelykeskuksella.

Belgiassa on keskitetty pankki- ja maksutilirekisteri, jonka tiedot päivittyvät vuosittain. Belgian pankki- ja maksutilirekisteri sisältää belgialaisten ja ulkomaisten yksityishenkilöiden, yritysten ja yhdistysten IBAN-muotoisten tilien tilinumerot ja niiden haltijat sekä jotkin lainsäädännössä määritellyt rahoitussopimukset, esimerkiksi osan lainasopimuksista, leasing-sopimukset, sijoitussopimukset ja rahansiirrot. Vuonna 2018 päivitettyyn rekisteriin merkitään myös henkilöiden tiedot, joilla on valtakirjalla myönnetty käyttöoikeus tiliin. Tiedot rekisteriin kerätään kerran vuodessa Belgiassa sijaitsevilta luottolaitoksilta, valuutanvaihtotoimistoilta ja joiltakin muilta ammattimaisilta luotonantajilta Alankomaiden keskuspankin toimesta. Rekisteri sisältää myös tiedot alle vuoden pituisista tilisopimuksista. Vuodesta 2014 alkaen Belgiassa asuvien yksityishenkilöiden on pitänyt ilmoittaa rekisteriin myös ulkomailla sijaitsevien pankki- ja maksutiliensä numerot.

6 Lausuntopalaute

Esitysluonnos lähetettiin lausuntokierrokselle xx - xx.

7 Säännöskohtaiset perustelut

Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

2 §. *Määritelmät.* Lain 2 §:ään lisättäisiin Tullin koostavaa sovellusta koskeva määritelmä. Koostavalla sovelluksella tarkoitettaisiin teknistä ratkaisua, jonka avulla Tulli välittää tietoja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä toimivaltaisille viranomaisille Koostavaa sovellusta koskevien perustelujen osalta viitataan siihen, mitä 7 a §:n perusteluissa on todettu.

3 §. *Pankki ja maksutilien valvontajärjestelmää käyttävät viranomaiset.* Voimassaolevassa pykälässä on säädetty, että rahanpesulaissa tarkoitetuilla valvontaviranomaisilla ja asianajajayhdistyksellä on oikeus käyttää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää mainitussa laissa tarkoitettun valvontatehtävän suorittamiseen. Rahanpesulain mukaisia valvontaviranomaisia ovat Finanssivalvonta, Poliisihallitus rahapelien osalta, Patentti- ja rekisterihallitus ja aluehallintovirasto sekä säännöksessä erikseen mainittu Asianajajayhdistys. Rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus käyttää valvontajärjestelmää rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 2 §:n 1 momentin 1–4 ja 7 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseen ja rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 9 luvun 5 §:n mukaisilla viranomaisilla, eli Tulli-, rajavartiolaitos-, vero- ja ulosottoviranomaisella sekä konkurssiasiamiehellä rahanpesulain mukaisen huolehtimisvelvoitteen toteuttamiseksi. Lisäksi edellytyksenä valvontajärjestelmän käyttämiselle on se, että se on välttämätöntä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että laajennettaisiin sekä niitä käyttötarkoituksia, joita varten pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää saa käyttää, että myös valvontajärjestelmän käyttämiseen oikeutettuja viranomaisia. On huomioitava, että kyseessä olevilla viranomaisilla on jo voimassa olevan lainsäädännön nojalla pääsy pankki- ja maksutilitietoihin, joten kyseessä eivät olisi uudet toimivaltuudet vaan ainoastaan se, että tietoihin päästäisiin sähköisen valvontajärjestelmän kautta.

Voimassaolevassa pykälässä on säädetty pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttämisen välttämättömyydestä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Rahoitustietodirektiivin 4 artiklan mukaan nimetyillä kansallisilla toimivaltaisilla viranomaisilla tulee olla valtuudet päästä tilitietoihin ja tehdä niitä koskevia hakuja suoraan ja välittömästi aina, kun se on tarpeen heidän tehtäviensä suorittamiseksi voidakseen estää ennalta, paljastaa ja tutkia rikoksia tai niihin liittyviä syytetoimia varten tai tukea vakaviin rikoksiin liittyvää rikostutkintaa, mukaan lukien tutkintaan liittyvien varojen tunnistaminen, jäljittäminen ja jäädyttäminen. Tämän vuoksi pykälässä säädettäisiin oikeudesta päästä järjestelmässä oleviin, lain 4 §:n mukaisesti luovutettuihin ja 6 §:n mukaisesti tallennettuihin tietoihin, jos se on tarpeellista pykälässä lueteltujen tehtävien suorittamiseksi.

Pykälän 1 kohdan mukaan oikeus päästä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmässä oleviin tietoihin olisi poliisilla, Tullilla, rajavartiolaitoksella ja syyttäjillä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, tutkimiseksi ja niihin liittyviä syytetoimia varten. Pykälällä pannaan täytäntöön rahoitustietodirektiivin edellyttämä pääsy pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmässä oleviin tietoihin.

Pykälän 2 kohdan mukaan Verohallinnolla olisi oikeus saada tiedot Verohallinnosta annetun lain 2 §:n 1 momentissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi. Kyseessä on kansallisista syistä ehdotettava sääntely. Mainitussa 1 momentissa säädetään, että Verohallinnon tehtävänä on verotuksen toimittaminen, verovalvonta, verojen ja maksujen kanto, perintä ja tilitys sekä veronsaajien oikeudenvallvonta sen mukaan kuin erikseen säädetään. Verohallinnolla on myös rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä koskevan lain 9 luvun 5 §:n mukainen velvollisuus ottaa toiminnassaan huomioon rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen ja paljastaminen. Rahanpesun estämisen ja paljastamisen osalta tulee ottaa huomioon, että vero- ja kirjanpitorikos on usein rahanpesun esirikos. Rahanpesulain mukaista huolenpitovelvoitetta ei ole

täsmällisesti määritelty, mutta rahanpesun ja rahanpesun esirikoksena olevan vero- ja kirjanpitorikosten estäminen ja paljastaminen edellyttää muun muassa tilitietojen käsittelyä tietyissä Verohallinnon tehtävissä. Käytännössä tietojen käsittelyn kynnyksen tulee olla sellainen, että pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän tietoja voidaan käsitellä silloin, kun se on verotusta varten tarpeen.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttö täydentäisi Verohallinnon nykyisiä oikeuksia tilitietojen käsittelyssä. Järjestelmän käyttö vähentäisi tilitietojen kyselyn hallinnollista taakkaa ja parantaisi asiakkaiden suojaa, kun kyselyt voitaisiin kohdentaa niihin pankki- ja maksulaitoksiin, joissa asiakkaalla on tili eikä kyselyä olisi tarpeen enää lähettää kaikkiin pankki- ja maksulaitoksiin.

Pykälän 3 kohta on kansallisista syistä ehdotettavaa sääntelyä ja koskisi Tullin oikeutta saada tietoja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä. Tullilla olisi oikeus saada tiedot Tullin suorittamaan verotukseen ja verovalvontaan, Tullin suorittamaan esitutkintaan ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 1 luvun 1 §:n 3 ja 4 kohdassa tarkoitettuihin tullirikosten estämis- ja paljastamistehtäviin.

Tullin suorittama verotus ja verovalvonta. Tulli kantaa EU:n ulkopuolelta eli kolmansista maista tuotavista tavaroista tullimaksut. Tullimaksuilla tarkoitetaan tulliveroa sekä muita tullin kaltaisia veroja ja maksuja (ns. EU:n perinteiset omat varat). Tulli kantaa myös maahantuonnin arvonlisäveron yksityisiltä maahantuojilta sekä myös valmisteverot esimerkiksi silloin, kun tullivelka syntyy tuontisäännösten noudattamatta jättämisestä. Tullilla on verotus- ja verovalvontatehtävissä oikeus pyytää tilitietoja suoraan pankeilta ja muilta vastaavilta luottolaitoksilta tullilain 102 §:n 2 momentin nojalla, jonka mukaan henkilön, jolla on hallussaan toisen tulliverotusta tai siitä johtuvaa muutoksenhakua koskevaa asiaa varten tarpeellisia tietoja, on annettava ne Tullille sen kehotuksesta määräajassa.

Tullin yritystarkastus tekee tarkastustoiminnassaan tilitietokyselyitä suoraan pankeille. Tilitietokyselyiden määrät vaihtelevat tarkastettavien juttujen laadun mukaan. Tilitapahtumakyselyt liittyvät lähinnä tulliverotuksen oikeellisuuden tarkistamiseen ja tilitapahtumat pyydetään yleensä koko tarkastusajanjaksolta tai tietyltä osalta siitä. Tilitietokyselyissä saaduista tiliotteista pyritään selvittämään esimerkiksi tullausarvon oikeellisuus eli tavarasta tosiasiaa maksettu hinta sekä maksajan ja maksunsaajan tiedot. Lisäksi tilitietokyselyillä voidaan pyrkiä selvittämään yrityksen muita tilejä, joissa voi olla tilitapahtumia ns. piilokaupoista. Tilitapahtumien avulla voidaan myös vertailla kirjanpidon sekä tulli-ilmoitusten oikeellisuutta. Ehdotettu säännös nopeuttaisi pankki- ja maksutilitietojen saamista, koska välttyttäisiin turhilta tilitietokyselyiltä. Samalla Tullin suorittama verotus ja verovalvonta tehostuisivat, kun tilitietokyselyt voitaisiin suunnata suoraan oikeille pankeille ja luottolaitoksille. Tilitietokyselyt kuormittavat myös tiedonantovelvollisia. Tullin oikeus käyttää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää verotukseen ja verovalvontaan vähentäisi sitä kautta myös tiedonantovelvollisten raportointivelvollisuutta.

Tullin oikeus käyttää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää koskisi kaikkia verotukseen tai verovalvontaan liittyviä toimenpiteitä ja vaiheita, kuten esimerkiksi tavarantarkastusta, varastotarkastusta, asiakirjatarkastusta, yritystarkastusta, oikaisuvaatimuksen käsittelyä, lausunnon antamista hallintotuomioistuimelle veroasiassa sekä muuta vastaavaa toimenpidettä.

Tullin oikeus hyödyntää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää verotuksessa ja verovalvonnassa on myös sääntelyn symmetrisyyden näkökulmasta perusteltua, sillä Tullin on perusteltua saada pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään samanlaisiin tehtäviin samat toimitukset kuin verohallinto.

Tullirikostorjunta

Tulli on esitutkintalaissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen ja Tulli vastaa tullirikostorjunnasta siten kuin siitä rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa sekä muualla lainsäädännössä säädetään. Tullirikos on määritelty rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 1 luvun 2 §:n 1 kohdassa.

Tullirikoksella tarkoitetaan:

- a) rikosta, jolla rikotaan sellaista tullilain tai muun lain säännöstä, jonka noudattamisen valvonta tai täytäntöönpano on Tullin tehtävänä;
- b) tullimieheen kohdistuvaa rikoslain (39/1889) 16 luvun 3 §:ssä tarkoitettua haitantekoa virkamiehelle sekä 4 b §:ssä tarkoitettua niskoittelua tullimestä vastaan;
- c) rikoslain 46 luvun 6 ja 6 a §:ssä tarkoitettua laitonta tuontitavaraan ryhtymistä;
- d) sellaista rikosta, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista.

Tullilla on rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:n 1 momentin nojalla oikeus saada yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen tai hallintoneuvoston jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä tarvittavat tiedot tullirikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Tilitietoja pyydetään Tullin rikostutkinnassa usein esimerkiksi talousrikosten ja huumausainerikosten tutkinnassa sekä rikosshyödyn jäljittämiseksi.

Ehdotettu säännös mahdollistaisi Tullille sen, että pankki- ja maksutilitietojen valvontajärjestelmästä saataisiin suoraan tiedot siitä, missä henkilöllä on tilejä tai onko hän jonkun virtuaalivaluutan tarjoajan asiakkaana. Ehdotettu säännös siis nopeuttaisi tilitietojen pyytämistä, sillä pyynnöt voitaisiin kohdentaa oikeisiin luottolaitoksiin, joissa kohdehenkilöllä tosiasiallisesti olisi pankki- tai maksutilejä. Tämä edesauttaisi rikostutkinnan onnistumista sekä sitä, että varat voitaisiin tunnistaa, jäljittää ja jäädyttää ajoissa niiden takavarikoimiseksi.

Ulosottokaaren mukainen täytäntöönpano

Ulosottoviranomaisten toimivaltuuksista säädetään ulosottokaareissa. Lain 2 luvussa on tarkemmin säädetty ulosottoerusteista, 3 luvussa menettelysäännöksistä ja 4 luvussa ulosmittauksesta. Ulosottolaitoksella olisi voimassaolevien ulosottokaaren säännösten perusteella oikeus saada 4 kohdan nojalla tietoja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä ulosoton täytäntöönpanon suorittamiseen.

Ulosottokaaren 3 luvun 64 § on yleinen säännös sivullisen ja viranomaisen tiedonantovelvollisuudesta. Sen lisäksi, mitä muussa laissa säädetään, ulosottomiehellä on oikeus salassapitosäännösten estämättä maksutta saada jäljempänä säädettyt tiedot, asiakirjat ja aineistot, jos ne ovat yksittäisessä ulosottoasiassa välttämättömiä täytäntöönpanoa varten. Välttämättömyyden arvioi ulosottomies. Tiedot voidaan antaa teknisen käyttöyhteyden avulla.

Ulosottolaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä maksutta saada keskitetysti jäljempänä säädetty tiedot, asiakirjat ja aineistot ja luovuttaa niitä ulosottomiehille käytettäväksi yksittäisissä ulosottoasioissa, jos keskitetty tietojen hankkiminen on täytäntöönpanoa varten tarkoituksenmukaista.

Arkaluontoisista henkilötiedoista säädetään 3 luvun 65 §:ssä. Säännöksen mukaan sivulliselta tietoja hankittaessa on vältettävä sitä, että ulosottomiehen haltuun joutuu ulosottoasiaan kuuluvia tietosuojasetuksen 9 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja tai 10 artiklassa tarkoitettuja henkilötietoja. Ulosottomiehellä on oikeus saada säädetyt tiedot, vaikka samalla paljastuu tietoja myös ulkopuolisen taloudellisesta asemasta, jollei tietoja ole muulla tavoin saatavissa.

Ulosottokaaren 3 luvun 66 §:ssä on vielä tarkennettu sivullisen tietojenantovelvollisuuden sisältöä.

Rahanpesulain 7 luvussa säädetään valvontaviranomaisista, joita ovat Finanssivalvonta, Poliisihallitus, Patentti- ja rekisterihallitus ja aluehallintovirasto sekä Ahvenanmaan maakunnan hallitus. Lisäksi asianajajayhdistys valvoo rahanpesulain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 12 kohdassa tarkoitettuja ilmoitusvelvollisia. Nämä toimivaltaiset viranomaiset ja asianajajayhdistys voisivat saada tietoja 5 kohdan mukaan järjestelmästä rahanpesulaissa tarkoitettuun valvontatehtävän suorittamiseen. Lisäksi 6 kohdan nojalla rahanpesun selvittelykeskuksella olisi oikeus saada tietoja rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 2 §:n 1 momentin 1—4 ja 7 kohdassa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseen.

Poliisin ja Rajavartiolaitoksen oikeudesta tiedonsaantiin säädettäisiin kansallisista syistä ehdotettavana sääntelynä 7 kohdassa. Poliisilla tarkoitetaan sekä Poliisihallituksen alaisia yksiköitä että suojelupoliisia. Kohdan nojalla tietoja voisi saada esitutkintaan, rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen. Tietoja voitaisiin saada myös uudessa rahankeräyslaissa tarkoitettuun rahankeräysten valvontatehtävän suorittamiseen. Lisäksi tiedot voitaisiin saada kansallisen turvallisuuden ylläpitämiseen, millä on tarkoitus turvata erityisesti suojelupoliisin lakisääteiset tiedonsaantitarpeet. Poliisilain 6 luvussa säädetään poliisitutkinnassa tarvittavista tiedoista. Lain 4 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yrityksen, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada 6 luvussa tarkoitettussa poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

Pykälän 8 kohdan mukaan, kansallisista syistä ehdotettavana sääntelynä, Puolustusvoimilla olisi oikeus päästä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmässä oleviin tietoihin liittyen laissa sotilaskurinpäädöistä ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa tarkoitettuun rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen sekä sotilastiedustelusta annetun lain 104 §:ssä säädetyin muokkauksin.

Finanssivalvonnan tehtävistä säädetään Finanssivalvonnasta annetussa laissa, rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa, sekä lukuisissa erityislaeissa ja EU-asetuksissa. Pykälän 9 kohdan mukaan Finanssivalvonta voisi hyödyntää Finanssivalvonnasta annetun lain 3 §:n mukaisten tehtävien suorittamiseen pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää kansallisista syistä ehdotettavan sääntelyn perusteella. Finanssivalvonnalla olisi oikeus saada tietoja myös 4 kohdan mukaisesti rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen ja paljastamiseen.

Pykälän 10 kohdan nojalla konkurssiasiamiehellä olisi oikeus saada tietoja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä konkurssipesien hallinnon valvonnasta annetun lain 4 §:n 2 momentissa tarkoitettujen valvontatehtävien suorittamiseen kansallisista syistä ehdotettavana sääntelynä. Mainitun momentin mukaan konkurssiasiamiehellä on salassapitosäännösten estämättä samanlainen oikeus kuin velallisella tai konkurssipesällä saada velallisen tai konkurssipesän toimintaa

ja taloudellista asemaa koskevat tiedot sekä tiedot velallisen tai konkurssipesän pankkitileistä ja maksuliikenteestä sekä rahoitusta koskevista sopimuksista ja sitoumuksista.

Pykälän 11 *kohdan* kansallisista syistä ehdotettavan sääntelyn mukaan syyttäjällä olisi oikeus saada tietoja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä laissa Syyttäjälaitoksesta (32/2019) säädettyjen virkatehtävien suorittamista varten tarpeelliset tiedot. Syyttäjän toimivaltuudet esitutkinnan aikana vastaavat tutkinnanjohtajan toimivaltuuksia. Vakavissa rikosasioissa syyttäjällä on velvollisuus osallistua esitutkintaan ja ohjata sitä määräyksin ja neuvoin. Tämä koskee erityisesti esitutkinnan kohdentamista sekä tarvittavan näytön hankkimista. Syyttäjällä onkin pidättämiseen oikeutettuna virkamiehenä pakkokeinoin mukaan samat oikeudet käyttää pakkokeinoja kuin tutkinnanjohtajalla. Syyttäjän syyteharkinnan tulee perustua luotettavaan näyttöön, joka on hankittu siten, että sitä voidaan käyttää oikeudenkäynnissä todisteena. Vakavien rikosten torjunnan tehokkuutta ja asianosaisten oikeusturvaa vahvistaisi se, että syyttäjällä olisi pääsy esitutkinnan lisäksi myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin aikana pankki- ja maksutilien tiedonhakuprosessimäärä, josta hän voisi tarkistaa esimerkiksi sen, onko epäiltyjen tai vastaajien mahdollisesti esittämä uusi näyttö luotettavaa. Erityisen tärkeää olisi, että syyttäjä voisi saada syyteharkinnan ja pääkäsittelyn aikana tietoa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä. Tiedonsaannin mahdollistaisi Syyttäjälaitoslaitoksesta annetun lain 4 luvun 22 §:n 2 momentti, jonka mukaan syyttäjällä on oikeus saada virkatehtävien suorittamista varten tarpeelliset tiedot yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä.

3 a §. *Toimivaltaisten viranomaisten pääsy tietoihin ja niitä koskevien hakujen tekemistä koskevat edellytykset.* Pykälä olisi uusi ja siinä säädettäisiin rahoitustietodirektiivin 5 artiklan mukaisesti toimivaltaisten viranomaisten tietoihin pääsulle ja tietohakujen tekemiselle eräitä edellytyksiä. Pykälän mukaan pääsy lain 4 ja 6 §:ssä tarkoitettuihin tietoihin ja mahdollisuus tehdä niitä koskevia hakuja on ainoastaan sellaisella lain 3 §:ssä tarkoitetun viranomaisen henkilöstön jäsenellä, joka on nimetty ja valtuutettu suorittamaan näitä tehtäviä. Direktiivin 5 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että nimettyjen toimivaltaisten viranomaisten henkilöstö ylläpitää korkeaa ammatillista tasoa, luottamuksellisuutta ja tietosuojaa koskevat normit mukaan luettuina ja että se on erittäin luotettava ja että sillä on asianmukainen pätevyys. Lisäksi artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaisten viranomaisten pääsy tietoihin ja niitä koskevien hakujen tekemistä tuetaan korkeiden teknologisten standardien mukaisilla tietoturvan takaavilla teknisillä ja organisatorisilla toimenpiteillä 4 artiklan mukaisesti. Vastaavat edellytykset vaaditaan myös kansallisen lain mukaisesti toimivaltaisilta viranomaisilta tietoihin pääsulle ja tietohakujen tekemiselle. Tiedonhallintalaissa säädetään muun muassa tietoturvasäädännöstä, mukaan lukien luotettavuutta edellyttävien tehtävien tunnistaminen, käyttöoikeuksien antaminen ja luotettavuudesta varmistuminen sekä tietoaineistojen ja tietojärjestelmien tietoturvasäädännön. Tiedonhallintalaissa annettu sääntely täyttää rahoitustietodirektiivin 5 artiklan vaatimukset, eikä artiklan täytäntöönpano tältä osin edellytä kansallisen lisäsäätelyn antamista.

4 §. *Pankki- ja maksutilien tiedonhakuprosessi.*

Voimassaolevan pykälän 4 momentti koskee asianajajan asiakasvaratiliä, joiden yhteyteen on merkittävä nimenomainen tieto siitä, että pankki- tai maksutili on asianajajan asiakasvarojen tili, jota koskee asianajajan salassapitovelvollisuus. Lisäksi momentissa säädetään, että tietoja asiakasvaratileistä ei saa luovuttaa tiedonhakuprosessin kautta. Säännöstä tarkennettaisiin niin, että tiedonhakuprosessin kautta saisi ainoastaan luovuttaa tiedon siitä, että kyseessä on asianajajan asiakasvaratili. Viranomaisen tulee voida saada tieto siitä, että tili on asianajajan asiakasvaratili, mukaan lukien tiedon siitä, minkä asianajajan asiakasvaratili on kyseessä ja voimassaoleva säännös jättää tämän tiedon luovuttamisen osalta epäselvyyttä.

Pykälän 5 momenttia täydennettäisiin siten, että siinä säädettäisiin Tullin roolista pykälän 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen velvoitteiden noudattamista valvovana viranomaisena. Lain 5 §:ssä on säädetty, että Tulli on pankki- ja maksutilirekisterin rekisterinpitäjä ja tietojärjestelmän rekisterinpitäjä vastaa aina järjestelmän valvonnasta suoraan yleisen tietosuojasetuksen nojalla. Laissa ei kuitenkaan ole säädetty pankki- ja maksutilien tiedonhakuja järjestelmää koskevien lain mukaisten tietojen välittämiseen liittyvien velvoitteiden valvovasta viranomaisesta. Pankki- ja maksutilitiedot sisältävät salassa pidettävää, pankkisalaisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ja on perusteltua, että myös tiedonhakuja järjestelmän kautta tapahtuvaa pykälän 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen velvoitteiden noudattamista valvoo viranomaisena. Neljännen rahanpesudirektiivin 48 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on edellytettävä, että toimivaltaiset viranomaiset valvovat tehokkaasti direktiivin noudattamista ja toteuttavat tarvittavat toimenpiteet sen noudattamisen valvomiseksi.

Pankki- ja maksutilien tiedonhakuja järjestelmä mahdollistaa henkilötietojen ja pankkisalaisuuden piiriin kuuluvien varallisuustietojen luovuttamisen sähköisesti luottolaitoksilta laissa määriteltäville viranomaisille näiden lakisääteistä tehtävää varten. Tietoja ei tallenneta järjestelmään vaan ne luovutetaan rekisterinpitäjänä toimivalta luottolaitokselta viranomaiselle suoraan. Viranomaisen on esitettävä lainsäädännön peruste, jonka nojalla sillä on oikeus tiedot saada. Luottolaitos vastaa rekisterinpitäjänä luovutettavien tietojen oikeellisuudesta. Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on säätää luottolaitoksille asetettujen velvoitteiden noudattaminen valvonnan piiriin. Tästä on tarpeen säätää laissa eri toimijoiden yhdenvertaisen ja tasapuolisen kohtelun vuoksi. Lisäksi on tiedossa, että joillakin luottolaitoksilla on ilmennyt haasteita rakentaa tiedonhakuja järjestelmä. Tullille on ilmoitettu, että joissain tapauksissa järjestelmän käyttöönotto voi viivästyä jopa vuoden. Nämä merkittävät viivästykset voinevat osittain johtua siitä, että valvovaa viranomaisesta velvollisuudelle rakentaa tiedonhakuja järjestelmä ja välittää sen kautta tietoja ei ole.

Tällä hetkellä Tullin valvontavastuu ulottuu ainoastaan pankki- ja maksutilirekisterin valvontaan. Johdonmukaista olisi, että valvontavastuu pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmässä olisi yhden viranomaisen tehtävänä ja valvontatehtävä sopii kokonaisuutena Tullille. Tulli on antanut määräyksen pankki- ja maksutilien tiedonhakuja järjestelmän teknisistä vaatimuksista ja ohjeistanut luottolaitoksia tiedonhakuja järjestelmän rakentamisessa. Tullin voidaan täten arvioida olevan näistä lähtökohdista sopiva taho valvomaan myös pankki- ja maksutilien tiedonhakuja järjestelmää ja sitä kautta tiedonantovelvollisuuden täytettäviä luottolaitoksia.

Pankki- ja maksutilien tiedonhakuja järjestelmään kohdistuvan viranomaisvalvonnan tulee kattaa järjestelmän ylläpidon sekä myös tiedonantovelvollisuuden noudattamisen valvonta. Pankki- ja maksutilien tiedonhakuja järjestelmän osalta valvonta liittyy siis siihen, että pyritään varmistamaan luottolaitosten sekä muiden tiedonhakuja järjestelmän välityksellä tietoja toimittavien tahojen järjestelmien rakentaminen ja asianmukainen ylläpito niin, että toimivaltaiset viranomaiset voivat tehdä tiedonhakuja järjestelmän välityksellä hakuja luottolaitosten pankki- ja maksutilihin. Lisäksi valvonnan tulee kattaa tiedonantovelvollisuuden noudattamisen valvonta. Tällä tarkoitetaan sitä, että valvonta kohdistuu tiedonantovelvollisten toimittamien tietojen oikeellisuuden valvontaan. Tiedonhakuja järjestelmän välityksellä toimitettavien tietojen tulee olla ajan tasalla ja kattaa luottolaitoksen kaikki ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat pankki- ja maksutilit. Valvonnan ulottaminen pankki- ja maksutilien tiedonhakuja järjestelmään on tärkeää EU-oikeuden tehokkaan täytäntöönpanon vaatimuksen täyttämiseksi ja sillä pystytään varmistamaan siitä, että pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä antaa oikeat ja ajan tasalla olevat tiedot hakuja tekeville toimivaltaisille viranomaisille sekä asianajajayhdistykselle. Valvontaa koskevan sääntelyn ulottaminen koskemaan tiedonhakuja järjestelmää on tarkoituksenmukaista myös sen vuoksi, koska luottolaitoksia ei tietojen luovuttamisvelvoitteen osalta valvota muun lainsäädännön nojalla.

Pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmässä välitettävissä tiedoissa on kyse henkilötietojen käsittelystä, johon sovelletaan osittain EU:n yleistä tietosuojaa-asetusta ja osittain rikosasioiden tietosuojalakia. Tästä syystä tietojen välittämiseen liittyvät velvoitteet eivät rajaudu ainoastaan pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetussa laissa säädettyihin tietojenantovelvollisuuksiin. Tietosuojavaltuutettu toimii tietosuojalain 8 §:n mukaan tietosuojaa-asetuksessa tarkoitettuna kansallisena valvontaviranomaisena, joka valvoo rikosasioiden tietosuojalain 45 §:n mukaan myös mainitun lain noudattamista Tietosuojavaltuutettu valvoo siten tietojenvaihtojärjestelmässä tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn liittyvien velvoitteiden noudattamista sekä yleisen tietosuojaa-asetuksen että rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalalla.

7 a §. Tietojen luovuttaminen siirtämällä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä toimivaltaisille viranomaisille. Lakiin esitetään lisättäväksi uusi 7 a §, jossa säädetäisiin Tullin ylläpitämästä koostavasta sovelluksesta. Koostavaa sovellusta voitaisiin käyttää asiakastietojen luovuttamiseen siirtämällä. Koostavan sovelluksen myötä Tullille tulisi rooli rekisterinpitäjänä koostavan sovelluksen kautta siirrettävien tietojen sekä sinne tallennettavien lokitietojen osalta. Ehdotuksen mukaan 7 a §:n 1 momentissa säädetäisiin Tullin roolista rekisterinpitäjänä. Tulliin sovellettaisiin rekisterinpitäjänä koostavan sovelluksen osalta EU:n yleisessä tietosuojaa-asetuksessa määriteltyjä rekisterinpitäjän vastuita koskien muun muassa tietosuojaa, henkilötietojen käsittelijää ja selostetta käsittelytoimista.

EU:n yleisessä tietosuojaa-asetuksessa rekisterinpitäjällä tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä, joka yksin tai yhdessä toisten kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot; jos tällaisen käsittelyn tarkoitukset ja keinot määrittää unionin tai jäsenvaltioiden lainsäädännössä, rekisterinpitäjä tai tämän nimeäminen koskevat erityiset kriteerit voidaan vahvistaa unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan Tulli vastaanottaa ja välittää lain 3 §:ssä tarkoitetun toimivaltaisen viranomaisen tietopyynnöt pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä luottolaitokselle, mikäli viranomainen ei ole rakentanut omaa teknistä ratkaisuaan saada tietoja järjestelmästä.

Toukokuussa 2020 Tullilla olevien tietojen mukaan Tullin pankki- ja maksutilirekisteriin on toimittamassa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä säädetyn lain 5 ja 6 §:n mukaisia tietoja 11-12 toimijaa ja mahdollisesti vielä joitakin edellä mainitun lain 4 §:n 1 momentin mukaisesti Finanssivalvonnalta poikkeusluvan saavia. Suomessa toimivat isot luottolaitokset ja kaksi suurinta virtuaalivaluuttatoimijaa tulevat toteuttamaan pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän. Yli 95 % pankki- ja maksutilejä koskevista pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmässä olevista tiedoista on tulossa siis tiedonhakujärjestelmiin. Mikäli viranomaiset haluavat pääsyn pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmiin, tulee jokaisen viranomaisen rakentaa rajapinta. Esimerkiksi poliisi on rakentamassa rajapinnat vain muutamaan suurimpaan pankkiin, eli suurin osa tiedonhakujärjestelmistä ja niissä olevasta tiedosta on tämän hetkisten tietojen mukaan jäämässä hyödyntämättä.

Tiedonhallintalain tarkoituksena on muun muassa varmistaa viranomaisten tietoaineistojen yhdenmukainen ja laadukas hallinta sekä tietoturvallinen käsittely julkisuusperiaatteen toteuttamiseksi. Lain 5 luku koskee tietoaineistojen muodostamista ja sähköistä luovutustapaa. Sen 22 §:n 1 momentin mukaan viranomaisten on toteutettava säännöllisesti toistuva ja vakiosisältöinen sähköinen tietojen luovuttaminen tietojärjestelmien välillä teknisten rajapintojen avulla, jos vastaanottavalla viranomaisella on tietoihin laissa säädetty tiedonsaantioikeus. Säännöllisesti toistuva ja vakiosisältöinen tietojen sähköinen luovuttaminen voidaan toteuttaa muulla tavalla, jos teknisen rajapinnan toteuttaminen tai käyttö ei ole teknisesti tai taloudellisesti tarkoituksenmukaista. Viranomainen voi avata teknisen rajapinnan tiedonsaantiin oikeutetulle

viranomaiselle myös muissa tilanteissa. Asiakirjojen ja tietojen antamisesta muulla tavalla säädetään erikseen. Lisäksi pykälän mukaan sen lisäksi, mitä 4 luvussa säädetään, tietojen luovuttaminen teknisten rajapintojen avulla on toteutettava tietojärjestelmien välillä siten, että teknisesti varmistetaan luovutettavien tietojen tapauskohtainen tarpeellisuus tai välttämättömyys tietoja saavan viranomaisen tehtävien hoitamiseksi, jos luovutettavat tiedot ovat henkilötietoja tai salassa pidettäviä tietoja.

Valtion tieto- ja viestintätekniisten toimintojen tehostamiseksi olisi perusteltua, etteivät kaikki viranomaiset rakenna omia teknisiä toteutuksiaan pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmässä olevien tietojen saamiseksi. Säännöksellä mahdollistettaisiin se, että ne viranomaiset, jotka eivät rakentaisi omia teknisiä toteutuksiaan, voisivat pyytää tietoja Tullilta Tullin rakentaman teknisen ratkaisun kautta. Tulli toteuttaisi koostavan sovelluksen ja siihen liittyvät rajapinnat siten, että luotaisiin kyvykkyys kutsua sekä Tullin ylläpitämää pankki- ja maksutilirekisteriä, että luotolaitosten, maksulaitosten, sähkörahayhteisöjen ja virtuaalivaluuttatoimijoiden ylläpitämiä tiedonhakuja järjestelmiä. Ratkaisussa sovellus koostaisi kyselyyn liittyvät vastaukset ja palauttaisi vastaukset sekä Tullin tilirekisteristä että tiedonhakuja järjestelmästä viranomaisen määrittelemään rajapintaan. Rajapinta tehtäisiin olemassa olevaan viranomaisen tai asianajajayhdistyksen sovellukseen. Näin tiedonhyödyntäjä, eli viranomainen tai asianajajayhdistys, saisi tyhjentävän näkemyksen tiedustelun kohteen pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain mukaisista tiedoista Suomessa ilmoitusvelvollisten toimesta rakentamalla yhden rajapinnan Tullin pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän tekniseen toteutukseen; valvontaviranomaisten ja asianajajayhdistyksen tehtäväksi jäisi ratkaisussa kyselyrajapinnan rakentaminen Tullin koostavaan sovellukseen. Siitä, että viranomaisten ei tarvitsisi rakentaa omia rajapintojaan, syntyisi merkittävää kustannussäästöä. Säännöksellä pyritäisiin myös valtion teknisten ratkaisujen yhdenmukaistamiseen sekä keskitetyn tiedonhankinnan myötä henkilötietojen käsittelyn parempaan tietosuojaan.

Kun toimivaltainen viranomainen tekisi pankkitiliä koskevan kyselyn Tullin kautta, sen tulisi ilmoittaa se peruste, jonka nojalla tietoja pyydetään, Tullille. Jotta tietojen luovuttajan olisi mahdollista arvioida pyyntöä tiedon luovuttamisen laillisten edellytysten kannalta, välittäisi Tulli ilmoitetun perusteen pankki- ja maksutilien tiedonhakuja järjestelmiä ylläpitäville toimijoille.

Pykälän 3 momentissa mukaan koostavan sovelluksen kautta tapahtuva tietojen käsittely on automaattista. Momentissa säädettäisiin siitä, että sovelluksen kautta luovutetut tiedot poistetaan sovelluksesta välittömästi tietojen luovuttamisen jälkeen. EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 4 artiklassa on määritelty, se, mitä asetuksessa tarkoitetaan käsittelyllä. Määritelmän mukaan käsittely kattaa toiminnot tai toimintoja, joita kohdistetaan henkilötietoihin tai henkilötietoja sisältäviin tietojoukkoihin joko automaattista tietojenkäsittelyä käyttäen tai manuaalisesti, kuten tietojen keräämistä, tallentamista, järjestämistä, jäsentämistä, säilyttämistä, muokkaamista tai muuttamista, hakua, kyselyä, käyttöä, tietojen luovuttamista siirtämällä, levittämällä tai asettamalla ne muutoin saataville, tietojen yhteensovittamista tai yhdistämistä, rajoittamista, poistamista tai tuhoamista.

Pykälän 4 momentissa viitattaisiin EU:n yleiseen tietosuoja-asetukseen. Neljännessä momentissa säädettäisiin, että tiedot voidaan luovuttaa sen estämättä, mitä yleisen tietosuoja-asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a alakohdassa säädetään rekisteröidyn oikeudesta siihen, että rekisterinpitäjä rajoittaa henkilötietojen käsittelyä. Viittaus vastaisi sitä, mitä voimassaolevan lain 7 §:n 2 momentissa on säädetty tilirekisterin osalta. EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a alakohdassa säädetään rekisteröidyn oikeudesta siihen, että rekisterinpitäjä rajoittaa henkilötietojen käsittelyä. Tiedot voitaisiin luovuttaa tässä laissa tarkoitetulle toimivaltaiselle viranomaiselle kyseisen artiklan estämättä. Alakohta koskee tilannetta, jossa rekisteröity kiistää henkilötietojen paikkansapitävyyden. Tällöin käsittelyä olisi alakohdan mukaan rajoitettava

ajaksi, jonka kuluessa rekisterinpitäjä voi varmistaa niiden paikkansapitävyyden. Mahdollinen rajoitus voisi estää tiedon hyödyntämisen toimivaltaisten viranomaisten toiminnassa ja se voisi estää yleisen edun kannalta tärkeiden viranomaistoimien suorittamisen.

Esitetty rajoitus on perusteltu koostavan sovelluksen osalta EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 1 kohdan a ja c—e alakohdassa tarkoitettujen tavoitteiden takaamiseksi. Näitä ovat a alakohdan mukaan kansallinen turvallisuus, c alakohdan mukaan yleinen turvallisuus ja d alakohdan mukaan rikosten ennalta estäminen, tutkinta, paljastaminen tai rikoksiin liittyvät syyte-toimet taikka rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano, mukaan lukien yleiseen turvallisuuteen kohdistuvilta uhkilta suojelu tai tällaisten uhkien ehkäisy. Kohdan e alakohdan mukaan rajoitusperuste voi liittyä muuhun unionin tai jäsenvaltion yleiseen julkiseen etuun liittyvään tärkeään tavoitteeseen, erityisesti unionille tai jäsenvaltiolle tärkeään taloudelliseen tai rahoituskelliseen etuun, mukaan lukien rahaan, talousarvioon ja verotukseen liittyvät asiat sekä kansanterveys ja sosiaaliturva. Kyseisessä rajoituksessa noudatetaan keskeisiltä osin perusoikeuksia ja -vapauksia ja sen on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätön ja oikeasuhteinen toimenpide. Edellä tarkoitettujen lainsäädäntötoimenpiteiden on sisällettävä tarpeen mukaan erityisiä säännöksiä, jotka koskevat ainakin a) käsittelytarkoitusta tai käsittelyn rytmi; b) henkilötietoryhmiä, c) käyttöön otettujen rajoitusten soveltamisalaa; d) suojatoimia, joilla estetään väärinkäyttö tai lainvastainen pääsy tietoihin tai niiden siirtäminen; e) rekisterinpitäjän tai rekisterinpitäjien ryhmien määrittämistä; f) tietojen säilytysaikoja ja sovellettavia suojatoimia ottaen huomioon käsittelyn tai käsittelyryhmien luonne, laajuus ja tarkoitukset; g) rekisteröidyn oikeuksiin ja vapauksiin kohdistuvia riskejä; ja h) rekisteröityjen oikeutta saada tietoa rajoituksesta, paitsi jos tämä voisi vaarantaa rajoituksen tarkoituksen.

Verohallinnon tehtävät täyttävät 23 artiklan 1 kohdan d ja e alakohdan vaatimukset. Tullin, rahanpesunlaissa tarkoitettujen toimivaltaisten viranomaisten, rahanpesun selvittelykeskuksen, poliisin, Puolustusvoimien, syyttäjän ja Rajavartiolaitoksen tehtävät täyttävät 23 artiklan 1 kohdan a, c ja d alakohtien vaatimukset. Ulosottokaaressa säädetään riita- tai rikosasiassa asetettuna yksityisoikeudellisen, tuomioon tai muuhun mainitussa laissa tarkoitettuun ulosottooperusteeseen sisältyvän velvoitteen tai kiellon täytäntöönpanosta. Ulosottolaitoksen tehtävien voidaan katsoa täyttävän 23 artiklan 1 kohdan d ja e alakohdan edellytykset. Finanssivalvonnan tehtävänä on Finanssivalvonnasta annetun lain mukaisesti muun muassa osallistua mainitun lain 3 a §:ssä tarkoitettun yhteisen valvontamekanismin toimintaan ja avustaa Euroopan keskuspankkia yhteisessä valvontamekanismissa sekä valmistella yhdessä valtiovarainministeriön ja Suomen Pankin kanssa koko rahoitusjärjestelmän vakauden varmistamiseksi tarvittavia toimia sekä päättää tällaisista toimista siten kuin laissa erikseen säädetään. Finanssivalvonnan tehtävien osalta rajoitukset ovat perusteltuja 23 artiklan 1 kohdan d ja e alakohdan nojalla.

Konkurssiasiamiehen tehtävänä on konkurssipesien hallinnon valvonnasta annetun lain mukaan muun muassa ryhtyä tarpeellisiin toimiin tietoonsa tulleiden laiminlyöntien tai väärinkäytösten tai muiden oikaisua vaativien seikkojen vuoksi ja huolehtia konkurssipesien julkisselvityksestä. Konkurssiasiamiehen tehtävät liittyvät osin 23 artiklan 1 kohdan d ja e alakohtiin.

Ehdotuksen mukaan lain 3 §:ssä tarkoitettu pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää käyttävät viranomaiset voisivat siis toimivaltansa puitteissa tehdä kyselyitä Tullin toteuttaman koostavan sovelluksen avulla ja hyödyntää Tullin toteuttamia integraatioita. Koostava sovellus koostaisi kaikki pankki- ja maksutilirekisterin ja pankki- ja maksutilien tiedonhakupankin tiedot ja välittäisi ne viranomaisen sovellukseen. Koostavaa sovellusta voitaisiin käyttää asiakas- ja tilitietojen välittämiseen.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 23 artiklan mukaan rekisterinpitäjään tai henkilötietojen käsittelijään sovellettavassa unionin oikeudessa tai jäsenvaltion lainsäädännössä voidaan

lainsäädäntötoimenpiteellä rajoittaa muun muassa 15 artiklassa säädettyä rekisteröidyn oikeutta tutustua tietoihin, joita hänestä on kerätty, jos se on välttämätöntä ja oikeasuhtaista artiklan 1 kohdassa mainittujen seikkojen varmistamiseksi. Tietosuojalain 34 §:n mukaisesti rekisteröidyllä ei ole tietosuoja-asetuksen 15 artiklassa tarkoitettua oikeutta tutustua hänestä kerättyihin tietoihin mm., jos 1) tiedon antaminen saattaisi vahingoittaa kansallista turvallisuutta, puolustusta tai yleistä järjestystä ja turvallisuutta taikka haitata rikosten ehkäisemistä tai selvittämistä; 2) henkilötietoja käytetään valvonta- ja tarkastustehtävissä ja tiedon antamatta jättäminen on välttämätöntä Suomen tai Euroopan unionin tärkeän taloudellisen tai rahoituksellisen edun turvaamiseksi.

Kun rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitettu toimivaltainen viranomaisena käsittelee tietoja rikosasioiden tietosuojalain mukaisessa tarkoituksessa, on rekisteröidyn oikeuksia mahdollista rajoittaa lain 28 §:n mukaisesti, jos se on rekisteröidyn oikeudet huomioon ottaen oikeasuhtaista ja välttämätöntä 1) rikosten ennalta estämiselle, paljastamiselle, selvittämiseksi tai rikoksiin liittyville syyte-toimille taikka rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanolle aiheutuvan haitan välttämiseksi; 2) viranomaisen muun tutkimuksen, selvityksen tai vastaavan menettelyn turvaamiseksi; 3) yleisen turvallisuuden suojelemiseksi; 4) kansallisen turvallisuuden suojelemiseksi; tai 5) muiden henkilöiden oikeuksien suojelemiseksi. Rikosasioiden tietosuojalain 29 §:ssä säädetään myös rekisteröidyn oikeudesta pyytää tietosuoja-valtuutettua tarkastamaan henkilötietojen ja niiden käsittelyn lainmukaisuus, jos rekisteröidyn tarkastusoikeutta on lykätty, rajoitettu tai evätty tai jos rekisterinpitäjä ei hyväksy rekisteröidyn vaatimusta henkilötietojen oikaisemisesta, täydentämisestä, poistamisesta tai niiden käsittelyn rajoittamisesta. [Lisäksi sovellettavaksi tulevat tältä osin erityislainsäädännössä, kuten poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin henkilötietolaissa, säädetty tarkastusoikeuden rajoitukset.]

Rekisteröidyn tietosuoja-asetuksen 15 artiklassa tarkoitettua oikeutta saada pääsy/tutustua heitä koskeviin henkilötietoihin voidaan rajoittaa henkilöasioiden tietosuojalain 33 §:n ja 34 §:n perusteella silloin, kun hänen tietojaan käsitellään tämän lain 5 §:n pankki- ja maksutilirekisterissä sekä 7 a §:ssä säädetyn koostavan sovelluksen kautta siirtämällä tapahtuvan tietojen luovuttamisen yhteydessä. Rikosasioiden tietosuojalain 23 §:ssä tarkoitettua rekisteröidyn tarkastusoikeutta voidaan vastaavasti rajoittaa mainitun lain 29 §:n mukaisesti silloin, kun kyse on rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalaan kuuluvasta henkilötietojen käsittelystä.

10 §. *Lokitiedot.* Voimassaolevassa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää koskevan lain 10 §:ssä säädetään lokitietoja koskevia velvoitteita sekä tilirekisteriä ylläpitävälle Tullille, että tiedonhakuprosessia käyttäville, lain 3 §:n mukaisille toimivaltaisille viranomaisille. Säännöstä tulisi muuttaa rahoitustietodirektiivin 6 artiklan täytäntöönpanemiseksi sekä hallituksen esityksessä ehdotettavan, koostavaa sovellusta koskevan ehdotuksen johdosta.

Pykälän ensimmäistä momenttia muutettaisiin niin, että Tullille säädettäisiin velvoite pitää lokitietoja myös koostavan sovelluksen kautta tehtävistä hakuista. Lisäksi Tullille säädettäisiin velvoite luovuttaa pankki- ja maksutilien tiedonhakuprosessista ja Tullin tilirekisteristä koostavan sovelluksen kautta tehtyjä hakuja koskevat lokitiedot 3 §:ssä tarkoitetuille viranomaisille pyynnöstä. Lokitietojen avulla toimivaltaiset viranomaiset voisivat täydentää laillisuusvalvontaansa.

Lisäksi lokikirjan sisältöä koskien ensimmäistä momenttia täsmennettäisiin niin, että voimassaolevassa säännöksessä olevien tietojen lisäksi lokitietoihin tulisi merkitä sen asian viitetiedot, johon tietopyyntö on liittynyt sekä tiedustelun tai haun tuloksen tunnistetiedot, näillä muutoksilla implementoitaisiin rahoitustietodirektiivin 6 artiklassa säädetty lokikirjan sisältöä koskevat vaatimukset, joista ei ole aikaisemmin säädetty kansallisesti.

Pykälän kolmannessa momentissa säädetään toimivaltaisille viranomaisille velvollisuus pitää lokikirjaa, josta käy ilmi 4 §:ssä tarkoitettusta tiedonhakujärjestelmästä tiedustelun tai haun suorittaneen henkilön ja sen määränneen henkilön tunnistetiedot. Rahoitustietodirektiivin 6 artiklan täytäntöönpanemiseksi momenttiin lisättäisiin velvoite merkitä lokikirjaan, jos mahdollista, myös tiedustelun tai haun tulosten vastaanottajan tunnistetiedot. Säännöksen mukaan toimivaltaisen viranomaisen on nimettävä henkilö, joka valvoo tiedonhakujärjestelmän käyttöä.

Pykälän neljättä momenttia, jonka mukaan lokitiedot tulee säilyttää kymmenen vuotta, muutettaisiin niin, että lokitiedot tulee säilyttää viisi vuotta, ellei niitä tarvita kesken olevassa asiassa. Rahoitustietodirektiivin 6 artiklan 3 kohta edellyttää, että lokitiedot poistetaan viiden vuoden kuluttua niiden luomisesta, paitsi jos niitä tarvitaan jo aloitetussa valvontamenettelyssä. Pidemmistä lokitietojen säilyttämisaikasta, kuin mitä direktiivi edellyttää, ei ole kansallisesti tarpeellista säätää.

11 §. *Uhkasakko.* Pykälään täydennettäisiin viittaus lain 4 §:n 1 ja 2 momenttiin. Tämän myötä Tullille säädettäisiin oikeus asettaa uhkasakko voimassa olevan lain mukaisen pankki- ja maksutilirekisteriä koskevan tiedonantovelvollisuuden lisäksi myös pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän ylläpitovelvoitteen ja pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän kautta tapahtuvan tietojen luovuttamisen tehosteeksi.

Voimassa olevassa laissa ei ole säädetty pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmään liittyvää valvovaa viranomaista. Pykälän mukainen uhkasakon asettaminen ja myös 12 §:n mukainen rikemaksun määrääminen liittyvät ainoastaan pankki- ja maksutilirekisteriin kohdistuvaan tiedonantovelvollisuuteen. Jos luottolaitos ei noudata lain velvoitteita pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän ylläpidon ja tietojenantovelvollisuuden osalta, ei voimassa oleva lainsäädäntö mahdollista laiminlyöntien sanktioimista. Pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmään liittyvästä valvonnasta ja siihen liittyvien velvoitteiden rikkomisesta on tarpeen säätää laissa myös eri toimijoiden yhdenvertaisen ja tasapuolisen kohtelun vuoksi.

Tullilla 4 §:n 5 momenttia koskevan ehdotuksen mukaisena pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmää valvovana viranomaisena tulisi olla käytössään tehokkaat, oikeasuhtaiset sekä varoittavat velvoitteiden rikkomisesta määrättävät seuraamukset. Hallinnollisen ohjauksen keinot ei voida pitää riittävinä, kun huomioidaan pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmään liittyvien mahdollisten rikkomusten vakavuus ja muut seikat. Pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän valvontaan soveltuu parhaiten hallinnolliset sanktiot samaan tapaan kuin pankki- ja maksutilirekisterin valvonnasta on säädetty. Sanktioinnin kohteena on yleensä oikeushenkilön tekemät rikkomukset, joskin uhkasakko voidaan kohdistaa esimerkiksi yhteisön hallituksen jäsenen tai toimitusjohtajaan. Myös rikemaksu voidaan määrätä luonnolliselle henkilölle tili- rekisteriin liittyvän valvonnan osalta. Sääntelyn tulisi olla näiltä osin yhteneväistä tiedonhakujärjestelmän sekä tilirekisterin valvonnan osalta. Sanktiojärjestelmällä pyritään varmistamaan se, että niiden määräämisen perustana olevaa sääntelyä noudatetaan ja tiedonantovelvollisille asetetut velvoitteet täytetään.

12 §. *Rikemaksu.* Pykälän 1 momenttiin täydennettäisiin viittaukset lain 4 §:n 1 ja 2 momenttiin. Tämän myötä Tullille säädettäisiin oikeus määrätä rikemaksu myös sille, joka tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö tai rikkoo 4 §:n 1 ja 2 momentissa säädetyt velvollisuudet ylläpitää pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmää tai luovuttaa toimivaltaiselle viranomaiselle pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän kautta 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuja tietoja.

Lisäksi viitataan edellä 11 §:n osalta esitettyihin perusteluihin ehdotuksesta säätää Tullille oikeus asettaa uhkasakko pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän ylläpitovelvoitteen ja

pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän kautta tapahtuvan tietojen luovuttamisen tehosteeksi.

Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain muuttamisesta

2 §. *Rahanpesun selvittelykeskus ja sen tehtävät.* Rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan rahanpesun selvittelykeskuksen tehtävänä on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen, paljastaminen ja selvittäminen sekä tutkintaan saattaminen ja saman momentin 3 kohdan mukaan yhteistyö viranomaisten kanssa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa. Rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 2 §:än 1 momentin 1 ja 3 kohtaa esitetään muutettavaksi niin, että rahanpesun selvittelykeskuksen tehtäväksi säädettäisiin myös Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten estäminen, paljastaminen, selvittäminen sekä tutkintaan saattaminen ja yhteistyö viranomaisten kanssa edellä mainittujen rikosten torjunnassa. Rahoitustietodirektiivi edellyttää, että rahanpesun selvittelykeskuksen tulee voida estää, paljastaa ja selvittää Europol-asetuksen liitteessä I tarkoitettuja rikoksia, sillä direktiivin 2 artiklan 5 kohdassa olevan määritelmän mukaan rahoitustiedoilla tarkoitetaan kaikenlaisia rahanpesun selvittelykeskusten jo hallussa olevia tietoja, kuten tietoja, jotka koskevat rahoitusvaroja, varainsiirtoja tai rahoitusalan liikesuhteita, rahanpesun ja terrorismin rahoituksen ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja tehokkaaksi torjumiseksi ja direktiivin 7 artiklan mukaan rahanpesun selvittelykeskuksen tulee pystyä vastamaan viipymättä nimettyjen toimivaltaisten viranomaisten esittämiin, riittävällä tavalla perusteltuihin rahoitustietoja- ja analyysijä koskeviin pyyntöihin aina, kun kyseisiä rahoitustietoja tai -analyysijä tarvitaan tapauskohtaisesti vakavien rikosten ennalta estämistä, paljastamista, tutkimista ja niihin liittyviä syytetoimia varten. Rahanpesun selvittelykeskuksen 7 artiklassa määritellyn velvoite luovuttamiselle kattaa myös analyysit, mikä on laajempi käsite kuin määritelmässä mainitut. Rahanpesun selvittelykeskuksen tulisi voida saada tietoja näiden rikosten selvittämistä varten, koska muutoin selvittelykeskuksen vastaukset 7 artiklan mukaisiin tietopyyntöihin jäisivät vajaiksi ja pyytäjä joutuisi tekemään saman pyynnön myös poliisille saadakseen kaikki tarvittavat tiedot.

Voimassaolevan rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 2 §:n 2 momentin mukaan edellä 1 momentin 1 kohdassa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisellä, paljastamisella ja selvittämisellä tarkoitetaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen epäilyihin liittyvien ilmoitusten ja näihin epäilyihin liittyvien tietojen vastaanottamista, tallettamista ja muuta käsittelemistä sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämistä, paljastamista ja selvittämistä. Rahanpesun selvittelykeskuksen tehtävät on voimassaolevan lain säädännön mukaan rajattu rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen sekä niiden esirikosten estämiseen, paljastamiseen ja tutkintaan saattamiseen. Rahanpesurikoksen kohteena on Suomen rikoslain mukaan rikoksella hankittu omaisuus tai rikoksen tuottama hyöty. Terrorismin rahoittamiseen ei välttämättä liity esirikosta eli siihen käytetyt varat voivat olla laillisesti hankittuja.

Europol-asetuksen liite I sisältää myös sellaisia erittäin vakavia henkeen ja terveyteen tai itsemääräämisoikeuteen sekä omaisuuteen ja yleiseen turvallisuuteen sekä yhteiskuntaan kohdistuvia rikoksia, joissa ei ole taloudellista hyötymistarkoitusta ja jotka eivät siis kuulu rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen esirikosten tämänhetkiseen määritelmään. Europol-asetuksen liite I sisältää muun muassa seuraavat rikokset, jotka eivät tällä hetkellä esirikoksia; terrorismi, järjestäytynyt rikollisuus, tahallinen henkirikos, pahoinpitely ja vakavan ruumiinvamman aiheuttaminen, ydin- ja radioaktiivisiin aineisiin liittyvät rikokset, ihmisryöstö, vapaudenriisto ja panttivangin ottaminen, rasismi ja muukalaisviha, tietotekniikkarikollisuus, ympäristörikollisuus, mukaan lukien alusten aiheuttama meren pilaantuminen, seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksuaalinen riisto, mukaan lukien lasten hyväksikäyttöön liittyvä materiaali ja lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin, joukkotuhonta, rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset.

Rahoitustietodirektiivin 7 artiklan mukaisesti rahanpesun selvittelykeskuksen tulee voida luovuttaa tietoja vakaviin rikoksiin, jotka määritellään Europol-asetuksen liitteessä. Tällä hetkellä rahanpesun selvittelykeskuksella on mahdollisuus luovuttaa tietoa rahanpesun esirikoksiin eli rikoksiin, joilla on taloudellinen hyötymistarkoitus. Tämä poissulkee esimerkiksi törkeät henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset sekä törkeät omaisuuteen kohdistuvat vahingontekotyypiset rikokset, joissa ei ole taloudellista hyötymistarkoitusta. Näin ollen Europol-asetuksen mukainen vakava rikos ja rahanpesun esirikos eivät ole sama asia. Jotta rahanpesun selvittelykeskus voi luovuttaa muiden EU-maiden viranomaisille tietoa Europol-asetuksen mukaisista vakavista rikoksista, tarvitaan kansalliseen lakiin direktiivin edellyttämä laajennus. Arvion mukaan listalla olevat rikostyyppit ovat harvalukuisempia kuin rahanpesun selvittelykeskuksen ydinalaan kuuluvat rahanpesu, terrorismin rahoittaminen ja niiden esirikokset, mutta on direktiivin edellyttämällä tavalla tärkeää turvata rahanpesun selvittelykeskuksen toimintakyky myös näiden rikosten torjunnassa yhteistyössä muiden maiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa. Direktiivin vaatimuksella yhtenäistetään jäsenvaltioiden rahanpesun selvittelykeskusten toimintavalmiuksia EU:ssa.

3 §. *Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä, paljastamista ja selvittämistä koskeva rekisteri.* Lain 3 §:n 3 momenttiin esitetään lisättäväksi Europol-asetuksen liitteen I mukaiset rikokset niiksi rikoksiksi, joiden estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi rahanpesurekisterissä olevia tietoja saa käyttää. Perustelujen osalta viitataan edellä 2 §:n osalta esitettyihin perusteluihin.

4 §. *Rahanpesun selvittelykeskuksen oikeus saada, käyttää ja luovuttaa tietoa.* Pykälän 1 momenttiin esitetään lisättäväksi Europol-asetuksen liitteen I mukaiset rikokset, niin että rahanpesun selvittelykeskuksella olisi oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetulta yhteisöltä sekä ilmoitusvelvollisilta välttämättömät tiedot ja asiakirjat maksutta sen estämättä, mitä liikesalaisuutta tai yksilön, yhteisön tai säätiön taloudellisia olosuhteita, taloudellista asemaa tai verotustietoja koskevien tietojen salassapidosta säädetään. Perustelujen osalta viitataan 2 §:n osalta esitettyihin perusteluihin. Lisäksi 1 momenttiin esitetään muutosta, jonka mukaan edellä mainitut tiedot olisi annettava viipymättä.

Pykälän 4 momenttia esitetään muutettavaksi niin, että rahanpesurekisterin tietoja saa käyttää ja luovuttaa salassapitosäännösten estämättä myös Europol-asetuksen liitteen I mukaisen rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Lisäksi samaan momenttiin lisättäisiin maininta siitä, että tietoja voidaan luovuttaa Europolille. Rahoitustietodirektiivi edellyttää, että rahanpesun selvittelykeskus tekee yhteistyötä Europolin kanssa ja luovuttaa tietoja Europolin niitä pyytäessä.

5 §. *Tietojen vaihtaminen.* Lain 5 §:n 1 momenttiin lisättäisiin Europol-asetuksen liitteen I mukaiset rikokset niiksi rikoksiksi, joiden osalta rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus pyytää lain 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tietoja vieraan valtion rahanpesun selvittelykeskukselta tai muulta toimivaltaiselta viranomaiselta.

Pykälän kolmanteen momenttiin lisättäisiin viittaus Europol-asetuksen liitteen I mukaisiin rikoksiin, niin että rahanpesun selvittelykeskus voisi perustellusta pyynnöstä luovuttaa 3 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettuja tietoja vieraan valtion rahanpesun selvittelykeskukselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle edellä mainittujen rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Perustelujen osalta viitataan edellä esitettyyn.

6 §. *Rahanpesun selvittelykeskuksen määräys liiketoimen keskeyttämisestä.* Pykälää esitetään muutettavaksi niin, että sen ensimmäisessä momentissa ja toisessa momentissa viitattaisiin Europol-asetuksen liitteen I mukaisiin rikoksiin. Muutoksen myötä rahanpesun

selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies voisi antaa ilmoitusvelvolliselle määräyksen liiketoimen keskeyttämisestä enintään kymmenen arkipäivän ajaksi myös, jos tällainen keskeytys on välttämätön Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Lisäksi rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies voisi antaa ulkomaisen rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen torjunnasta vastaavan viranomaisen pyynnöstä ilmoitusvelvolliselle määräyksen liiketoimen keskeyttämisestä enintään kymmenen arkipäivän ajaksi, jos tällainen keskeytys on välttämätön Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Perustelujen osalta viitataan aiemmin Europol-asetuksen mukaisiin rikoksiin viittaamisen osalta esitettyyn.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Hallituksen esitykseen liittyen ei ole tarkoituksena antaa lakia alemman asteista sääntelyä.

9 Voimaantulo

Esitetyt lainmuutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian. Tullin koostavaa sovellusta koskevia säännöksiä sovellettaisiin 1.3.2022, koska koostavan sovelluksen rakentaminen vaatii tietojärjestelmiin tehtäviä muutoksia, joille tulee varata riittävä aika

10 Toimeenpano ja seuranta

11 Suhde muihin esityksiin

11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Valtioneuvosto on 28.1.2021 antanut hallituksen esityksen eduskunnalle laeiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain, rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain sekä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 6 §:n muuttamisesta (HE 261/2020). Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.4.2021 lukuun ottamatta eräitä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain säännöksiä, jotka on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.9.2021.

Puolustusministeriössä on vireillä 15.1.2020 asetettu säädöshanke liittyen sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi, jonka tehtävänä on selvittää tarvittavat muutostarpeet edellä mainittuun lainsäädäntöön ja tehdä sitä koskevat ehdotukset hallituksen esityksen muotoon.

11.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esityksen mukaan Tulli rakentaisi koostavan sovelluksen pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään. Alustavan arvion mukaan koostava sovellus voitaisiin toteuttaa jo Tullin tilirekisterihankkeelle aiemmin myönnetyllä rahoituksella. Lisäksi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain mukaisille toimivaltaisille viranomaisille syntyisi kustannuksia siitä, kun ne rakentaisivat rajapintoja koostavaan sovellukseen.

12 Suhde perustuslakiin ja säättämisjärjestys

12.1 Henkilötietojen suoja

Esityksessä ehdotettu sääntely on merkityksellistä perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että yksityiselämän suojaan kohdistuvia rajoituksia on arvioitava kulloisessakin sääntely-yhteydessä perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten valossa (ks. PeVL 14/2018 vp, s. 5 ja siinä viitatu lausunnot). Merkityksellistä on ollut, että lainsäätäjän liikkumavaraa rajoittaa henkilötietojen käsittelystä säädetäessä erityisesti se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy perustuslain 10 §:n samassa momentissa turvatun yksityiselämän suojan piiriin. Lainsäätäjän tulee turvata tämä oikeus tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa. Valiokunta on tämän vuoksi arvioinut erityisesti arkaluonteisten tietojen käsittelyn sallimisen koskevan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 37/2013 vp, s. 2/I), minkä vuoksi esimerkiksi tällaisia tietoja sisältävien rekisterien perustamista on arvioitava perusoikeuksien rajoitusedellytysten, erityisesti rajoitusten hyväksyttävyyden ja oikeasuhtaisuuden, kannalta (PeVL 29/2016 vp, s. 4—5 ja esimerkiksi PeVL 21/2012 vp, PeVL 47/2010 vp sekä PeVL 14/2009 vp).

Perustuslakivaliokunta on aiemmin katsonut, että pankkisalaisuus ei ole yksityiselämän ydinalueeseen kuuluva seikka (PeVL 14/2002 vp, s. 4/II, PeVL 7/2000 vp, s. 4/I). Valiokunta on sittemmin arvioinut uudelleen yksityiselämän suojan ydinalueen merkitystä. Valiokunnan aiemmassa käytännössä esimerkiksi luottamuksellisen viestin tunnistamistietojen katsottiin jäävän luottamuksellisen viestin salaisuutta suojaavan perusoikeuden ydinalueen ulkopuolelle (ks. esim. PeVL 33/2013 vp, s. 3/I, PeVL 6/2012 vp, s. 3—4, PeVL 29/2008 vp, s. 2/II ja PeVL 3/2008 vp, s. 2/I). Valiokunta on tarkistanut tätä käytäntöään, koska sähköisen viestinnän käyttöön liittyvät tunnistamistiedot sekä mahdollisuus niiden kokoamiseen ja yhdistämiseen voivat olla yksityiselämän suojan näkökulmasta siinä määrin ongelmallisia, että kategorinen erottelu suojan reuna ja ydinalueeseen ei aina ole perusteltua, vaan huomiota on yleisemmin kiinnitettävä myös rajoitusten merkittävyyteen (PeVL 18/2014 vp, s. 6/II, ks. myös PeVL 36/2018 vp, s. 22).

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että EU:n yleisen tietosuojasetuksen sääntely vastaa asianmukaisesti tulkittuna ja sovellettuna myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan määräytyvää henkilötietojen suojan tasoa. Näin ollen erityislainsäädäntöön ei ole tietosuojasetuksen soveltamisalalla enää valtiosääntöisistä syistä välttämätöntä sisällyttää kattavaa ja yksityiskohtaista sääntelyä henkilötietojen käsittelystä (ks. PeVL 14/2018 vp, s. 4). Sen sijaan rikosasioiden tietosuojadirektiivi ei sisällä sellaista yksityiskohtaista sääntelyä, joka muodostaisi riittävän säännöspohjan perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on tällaisissa perusoikeusherkeissä sääntelykonteksteissa edelleen arvioitava valiokunnan aiemman sääntelyn lakitasoisuutta, täsmällisyyttä ja kattavuutta korostaneen käytännön pohjalta. Henkilötietojen suojaan liittyvät sääntelyn kattavuuden, täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukset voidaan kuitenkin joiltain osin täyttää myös tietosuojasetuksen soveltamisalan ulkopuolella kansalliseen oikeuteen sisältyvällä yleislailla (ks. PeVL 14/2018 vp, s. 7, PeVL 26/2018 vp, s. 3-4, PeVL 51/2018 vp, s. 3).

Perustuslakivaliokunta on katsonut myös EU-oikeuteen perustuvan yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta merkityksellisen kansallisen sääntelyn valmistelussa olevan syytä kiinnittää huomiota erityisesti EU-tuomioistuimen asioissa Digital Rights Ireland (C-293/12 ja C-594/12), Schrems (C-362/14) ja Tele2 Sverige ja Watson (C-698/15 ja C-203/15) antamiin

ratkaisuihin (PeVL 36/2017 vp, s. 7, PeVL 35/2018 vp, s. 6, PeVL 13/2017 vp, s. 4—5, PeVL 9/2017 vp, s. 5). EU-tuomioistuin on Tele2 Sverige ja Watson -tapauksessa todennut, että liikenne- ja paikkatietojen kokonaisuus voi mahdollistaa hyvin tarkkojen päätelmien tekemisen niiden henkilöiden, joiden tietoja on säilytetty, yksityiselämästä, kuten elämäntavoista, vakituisista tai väliaikaisista oleskelupaikoista, päivittäisestä tai muusta liikkumisesta, tekemisestä sekä näiden henkilöiden sosiaalisista suhteista ja heidän sosiaalisesta ympäristöstään (kohta 99, ks. myös Digital Rights -tuomio, 27 kohta). Tuomioistuin korosti, että näiden tietojen perusteella voidaan laatia asianomaisten henkilöiden profiili, joka on yksityiselämän kunnioittamista koskevan oikeuden kannalta aivan yhtä arkaluonteista tietoa kuin itse viestinnän sisältö.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että (PeVL 48/2018 vp) mitä suurimmassa määrin yksityisten ihmisten maksuliikenne siirtyy käteisen rahan käytöstä pankkitilin välityksellä tapahtuvaan maksuliikenteeseen, sitä yksityiskohtaisemman kuvan henkilön yksityiselämästä voi muodostaa pankkitilin tilitapahtumista. Tilitapahtumista voi ilmetä suoraan jopa arkaluonteisia tietoja, kuten tietoja uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyydestä tai terveydenhuoltopalvelujen käytöstä. Valiokunnan mielestä luonnollisen henkilön yksityiskohtaiset tilitiedot rinnastuvat tämän johdosta yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluviin arkaluonteisiin tietoihin.

Perustuslakivaliokunta on painottanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn aiheuttamia uhkia. Valiokunnan mielestä arkaluonteisia tietoja sisältäviin laajoihin tietokantoihin liittyy tietoturvaan ja tietojen väärinkäyttöön liittyviä vakavia riskejä, jotka voivat viime kädessä muodostaa uhan henkilön identiteetille (PeVL 15/2018 vp, s. 37, PeVL 13/2016 vp, s. 4, PeVL 14/2009 vp, s. 3/I). Myös EU:n yleisen tietosuojasetuksen mukaan sen 9 artiklassa tarkoitettuja erityisiä henkilötietoja, jotka ovat erityisen arkaluonteisia perusoikeuksien ja -vapauksien kannalta, on suojeltava erityisen tarkasti, koska niiden käsittelyn asiayhteys voi aiheuttaa huomattavia riskejä perusoikeuksille ja -vapauksille. Valiokunta on tämän johdosta kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (ks. esim. PeVL 3/2017 vp, s. 5). Perustuslakivaliokunnan mukaan arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on tietosuojasetuksen mahdollistamissa puitteissa edelleen syytä arvioida myös aiemman sääntelyn lakitasoisuutta koskevan käytännön pohjalta (PeVL 14/2018 vp, s. 6).

Perustuslakivaliokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina myös arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevan sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (ks. esim. PeVL 38/2016 vp, s. 3). Valiokunta on arvioinut viranomaisen tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta ja kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen.

Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat valiokunnan mukaan voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitettujen tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 17/2016 vp, s. 2—3 ja siinä viitatu lausunnot). Valiokunta ei kuitenkaan ole pitänyt hyvin väljiä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin (PeVL 19/2012 vp, s. 4/I ja siinä mainitut lausunnot).

Perustuslakivaliokunta on painottanut, että erottelussa tietojen saamisen tai luovuttamisen tarpeellisuuden ja välttämättömyyden välillä on kyse tietosisältöjen laajuuden ohella myös siitä,

että salassapitosäännösten edelle menevässä tietojensaantioikeudessa on viime kädessä kysymys siitä, että tietoihin oikeutettu viranomaisen omine tarpeineen syrjäyttää ne perusteet ja intressit, joita tiedot omaavaan viranomaiseen kohdistuvan salassapidon avulla suojataan. Mitä yleisluonteisempi tietojensaantiin oikeuttava sääntely on, sitä suurempi on vaara, että tällaiset intressit voivat syrjäytyä hyvin automaattisesti. Mitä täydellisemmin tietojensaantioikeus kytetään säännöksissä asiallisiin edellytyksiin, sitä todennäköisemmin yksittäistä tietojensaanti-pyyntöä joudutaan käytännössä perustelemaan. Myös tietojen luovuttajan on tällöin mahdollista arvioida pyyntöä luovuttamisen laillisten edellytysten kannalta. Tietojen luovuttaja voi lisäksi kieltäytymällä tosiasiallisesti tietojen antamisesta saada aikaan tilanteen, jossa tietojen luovuttamisvelvollisuus eli säännösten tulkinta saattaa tulla ulkopuolisen viranomaisen tutkittavaksi. Tämä mahdollisuus on tärkeä tiedonsaannin ja salassapito-intressin yhteensovittamiseksi (ks. esim. PeVL 17/2016 vp, s. 6 ja siinä viitatus lausunnot). Valiokunnan mielestä tällaisia lähtökohtia voidaan soveltaa myös tietojen saamiseen ja luovuttamiseen pankkisalaisuuden estämättä.

Perustuslakivaliokunnan mukaan valtiosääntöisessä arvioissa painopiste on henkilötietojen suojan ja käsittelyä määrittävien säännösten sisällöllisessä arvioinnissa. Kansallisen liikkumavaran käyttöön kohdistuvassa arvioinnissa ovat merkityksellisiä esimerkiksi paitsi yksityiselämän ja henkilötietojen suojan asettamat sisällölliset vaatimukset myös muiden informaatioon liittyvien perusoikeuksien suojan suhde yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan (PeVL 14/2018 vp, s. 7).

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että tällainen arvio on mahdollinen vain, jos hallituksen esityksessä eritellään riittävällä seikkaperäisyydellä ne syyt, joiden vuoksi henkilötietojen käsittely katsotaan lakiehdotuksessa välttämättömäksi. Valiokunta ei ole pitänyt riittävänä johtopäätöksenomaisia toteamuksia siitä, että ehdotettu laintasoinen sääntely on täsmällistä ja tarkkarajaista sekä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävää ja että ehdotetut muutokset ovat oikeasuhtaisia suhteessa niiden käyttötarkoitukseen eikä tavoitetta ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin, mikäli säätämisyjärjestysperusteluissa ei ole kuitenkaan lainkaan täsmennetty niitä perusteita, joiden valossa uusia valtuuksia henkilötietojen käsittelyyn voitaisiin pitää perustuslain näkökulmasta hyväksyttävään syyhyn perustuvina ja oikeasuhtaisina (PeVL 38/2016 vp, s. 3). Valiokunta on painottanut, että tällainen puute lakiehdotuksen perusteluissa voi äärimmillään johtaa siihen, että lakiehdotuksen arvioidaan olevan asianmukaisesti perustelematta jääneiltä osiltaan perustuslain vastainen (ks. esim. PeVL 38/2016 vp, s. 3, PeVL 9/2016 vp, s. 6 ja PeVL 19/1998 vp, s. 3—4).

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää koskeneesta lakiehdotuksesta poistettiin eduskuntakäsittelyssä tilitapahtumia koskevat tiedot. Voimassaolevan lain mukaan pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään sisältyvät asiakkuutta, kuten tilinhaltijaa tai käyttöoikeuden haltijaa koskevat tiedot, pankkitilin yksilöintitiedot, kuten IBAN-numero sekä tosiasiallista edunsaajaa koskevat tiedot. Tiedonhakupöytäkirja mahdollistaa henkilötietojen ja pankkisalaisuuden piiriin kuuluvien varallisuustietojen luovuttamisen sähköisesti luottolaitoksilta laissa määriteltäville viranomaisille näiden lakisäätöistä tehtävää varten. Tietoja ei tallenneta järjestelmään vaan ne luovutetaan rekisterinpitäjänä toimivalta luottolaitokselta viranomaiselle suoraan. Viranomaisen on esitettävä lainsäädännön peruste, jonka nojalla sillä on oikeus tiedot saada. Luottolaitos vastaa rekisterinpitäjänä luovutettavien tietojen oikeellisuudesta. Tulli toimii pankki- ja maksutilirekisterin rekisterinpitäjänä. Pankki- ja maksutilirekisterin käyttötarkoituksena on vastaanottaa ja tallentaa maksulaitosten, sähkörahayhteisöjen ja virtuaalivaluutan tarjoajien toimittamia tietoja. Tiedot vastaavat osin pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirjan kautta luottolaitoksilta saatavia asiakastietoja.

Hallintolain (434/2003) 6 § sisältää hallinnon oikeusperiaatteet. Pykälän mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia. Suhteellisuusperiaatteen keskeisenä sisältönä on, että viranomaisen toimien on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Toisin sanoen viranomaisen toimen on oltava asianmukainen, tarpeellinen ja oikein mitoitettu sen tavoitteen kannalta, johon kysymyksessä olevalla toimella pyritään. Käytännössä suhteellisuusperiaate edellyttää, että viranomaisen mitoitetaan toimintansa alimmalle sellaiselle tasolle, jolla saadaan aikaan tarvittava vaikutus. Myös useassa erityislaissa, kuten poliisilain 1 luvun 3 §:ssä ja lain rikostorjunnasta Tullissa 1 luvun 6 §:ssä säädetään suhteellisuusperiaatteen soveltamisesta viranomaisen toiminnassa.

Hallituksen esityksessä pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän osalta esitettävät käyttö-oikeudet perustuvat viranomaisten voimassaolevan lainsäädännön mukaisiin toimivaltuuksiin ja tiedonsaantioikeuksiin. Esityksessä ei esitetä viranomaisille uusia toimivaltuuksia saada pankki- ja maksutilitietoja. Nykytilanteeseen verrattuna esitys muuttaisi siis sitä tapaa, jolla tiedot toimitetaan luottolaitosten toimesta toimivaltaisille viranomaisille, eli tiedon saantia sähköistettäisiin. Lisäksi osalla viranomaisista, kuten esimerkiksi ulosotolla ja verohallinnolla on jo olemassa sähköinen tiedonkulkukanava usean pankin kanssa. Esityksen mukaan viranomaiset voisivat saada voimassaolevien toimivaltuuksiensa nojalla pääsyn pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmässä oleviin tietoihin, jolloin pankki- ja maksutilejä koskevien kohdistamattomien tiedustelujen määrä ja niihin kohdentuva työaika vähenisivät sekä viranomaisilta, että luotto- ja maksulaitoksilta, päällekkäiset kyselyt vähenisivät ja kyselyjen tietosuoja, lokitiedot ja kyselyihin kohdistuva laillisuusvalvonta paranisivat.

Euroopan tietosuojavaalutettu on pitänyt pankkitilejä koskevia kohdentamattomia tiedusteluita selkeästi ongelmallisena tietosuojaanäkökulmasta ja ehdotetut muutokset vähentäisivät näiden kohdentamattomien tiedustelujen tekemisen tarvetta toimivaltaisten viranomaisten osalta.

Pääsy pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään olisi kunkin viranomaisen osalta vain tähän tarkoitukseen koulutetulla ja valtuutetulla henkilöstöllä ja pääsy liittyisi aina viranomaisessa vireillä tai käsittelyssä olevaan yksittäiseen tapaukseen, jonka käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi valvontajärjestelmässä olevat tiedot olisivat tarpeellisia. Järjestelmän kautta tehtävät haut edellyttäisivät käytännössä sitä, että viranomaisessa tehdään tiedonhaun osalta harkinta, jossa määritellään se toimivaltuus, jonka nojalla tietoa pyydetään, sekä tiedon tarpeellisuus tai välttämättömyys. Kyse ei olisi viranomaisten osalta automaattisesta päätöksenteosta tai pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään kohdistuvista, yksilöimättömistä massahauista. Viranomaiset toimivat virkavastuulla ja tiedonhaun sähköistämisen seurauksena laillisuusvalvonta niiden osalta helpottuisi toimivaltaisessa viranomaisessa entisestään. Järjestelmästä tehty haut ja se, mihin toimivaltuuteen ne ovat perustuneet, merkittäisiin järjestelmän lokitietoihin.

12.2 EU:n yleinen tietosuoja-asetus ja rikosasioiden tietosujadirektiivi

Perustuslakivaliokunta on todennut, että tietosuoja-asetus on EU:n säädös, joka on kaikilta osiltaan velvoittava ja jota sovelletaan sellaisenaan kaikissa jäsenvaltioissa. Euroopan unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin lainsäädäntö on ensisijaista suhteessa kansallisiin säännöksiin oikeuskäytännössä määriteltyjen edellytysten mukaisesti (PeVL 1/2018 vp). Perustuslakivaliokunta on myös todennut, että sen valtiosääntöisiin tehtäviin ei kuulu kansallisen täytäntöönpanosäätelyn arviointi EU:n aineellisen lainsäädännön kannalta (ks. esim. PeVL 31/2017 vp, s. 4). Perustuslakivaliokunta on kuitenkin esittänyt huomioita unionin lainsäädännön ja kansallisen lainsäädännön suhteesta. Valiokunta on tulkintakäytännössään

pitänyt tärkeänä, että siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (ks. PeVL 25/2005 vp). Valiokunta on tämän johdosta painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta (PeVL 26/2017 vp, s. 42, PeVL 2/2017 vp, s. 2, PeVL 44/2016 vp, s. 4).

Perustuslakivaliokunnan mukaan henkilötietojen suojan valtiosääntöisessä arvioissa painopiste on henkilötietojen suojan ja käsittelyä määrittävien säännösten sisällöllisessä arvioinnissa. Kansallisen liikkumavaran käyttöön kohdistuvassa valtiosääntöisessä arvioinnissa ovat merkityksellisiä esimerkiksi paitsi yksityiselämän ja henkilötietojen suojan asettamat sisällölliset vaatimukset myös muiden informaatioon liittyvien perusoikeuksien suojan suhde yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan. Valtiosääntöisiä kysymyksiä liittyy myös esimerkiksi kansallista sääntelyä edellyttäviin oikeusturvan ja hyvän hallinnon takeisiin (ks. PeVL 14/2018 vp, s. 7). Perustuslakivaliokunta painottaa edelleen, että yksityiselämän ja henkilötietojen suojalla ei ole etusijaa muihin perusoikeuksiin nähden (ks. PeVL 14/2018 vp, s. 8). Arvioinnissa on kyse kahden tai useamman perusoikeussäännöksen yhteensovittamisesta ja punninnasta (ks. esim. PeVL 54/2014 vp, s. 2/II, PeVL 10/2014 vp, s. 4/II). Valiokunta on korostanut erityisesti asiakirjajulkisuuden ja henkilötietojen suojan välistä tasapainoa (PeVL 22/2008 vp, s. 4/I).

Perustuslakivaliokunta on tietosuoja-asetusta täydentävää lainsäädäntöä koskevassa lausunnossaan pitänyt perusteltuna tarkistaa aiempaa kantaansa henkilötietojen suojan kannalta tärkeistä sääntelykohteista. Valiokunnan mielestä tietosuoja-asetuksen yksityiskohtainen sääntely, jota tulkitaan ja sovelletaan EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, muodostaa yleensä riittävän säännöspohjan myös perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Valiokunnan käsityksen mukaan tietosuoja-asetuksen sääntely vastaa asianmukaisesti tulkittuna ja sovellettuna myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan määräytyvää henkilötietojen suojan tasoa. Näin ollen erityislainsäädäntöön ei ole tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla enää valtiosääntöisistä syistä välttämätöntä sisällyttää kattavaa ja yksityiskohtaista sääntelyä henkilötietojen käsittelystä. Perustuslakivaliokunnan mielestä henkilötietojen suoja tulee jatkossa turvata ensisijaisesti yleisen tietosuoja-asetuksen ja säädettävän kansallisen yleislainsäädännön nojalla. (PeVL 14/2018 vp, s. 4) Perustuslakivaliokunta katsoo myös, että sääntelyn selkeyden vuoksi kansallisen erityislainsäädännön säätämiseen tulee jatkossa suhtautua pidättyvästi ja rajata sellainen säätäminen vain välttämättömään tietosuoja-asetuksen antaman kansallisen liikkumavaran puitteissa. Perustuslakivaliokunnan mielestä on kuitenkin selvää, että erityislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava myös tietosuoja-asetuksen edellyttämän riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja riskeihin. Mitä korkeampi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely. Tällä seikalla on erityistä merkitystä arkaluonteisten tietojen käsittelyn osalta. (PeVL 14/2018 vp, s. 5)

Perustuslakivaliokunnan mielestä arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on edelleen syytä arvioida myös aiemman sääntelyn lakitasoisuutta koskevan käytännön pohjalta. (PeVL 14/2018 vp ja PeVL 15/2018 vp). Vaikka EU:n tietosuoja-asetuksen soveltamisen alkamisen johdosta kansallisessa lainsäädännössä tulee tietosuoja-asetuksen 9 artiklaan valitun erityisten henkilötietoryhmien käsitteen vuoksi välttää arkaluonteisten tietojen käsitteen käyttämistä sääntelyn selvyyden vuoksi (ks. myös PeVL 14/2018 vp), pitää perustuslakivaliokunta edelleen perusteltuna kuvata valtiosääntöisesti tiettyjä henkilötietoryhmiä nimenomaan arkaluonteisiksi (PeVL 15/2018 vp). Näillä tarkoitetaan laajempaa tietojoukkoa kuin vain tietosuoja-asetuksessa tarkoitettut erityiset henkilötietoryhmät (ks. tältä osin myös esim. PeVL 17/2018 vp.). Perustuslakivaliokunta on painottanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn

aiheuttamia uhkia. Valiokunnan mielestä arkaluonteisia tietoja sisältäviin laajoihin tietokantoihin liittyy tietoturvaan ja tietojen väärinkäyttöön liittyviä vakavia riskejä, jotka voivat viime kädessä muodostaa uhan henkilön identiteetille (ks. PeVL 15/2018 vp, myös 13/2016 vp, PeVL 14/2009 vp).

Myös tietosuoja-asetuksen 51 johdantokappaleen mukaan asetuksen 9 artiklassa tarkoitettuja erityisiä henkilötietoja, jotka ovat erityisen arkaluonteisia perusoikeuksien ja -vapauksien kannalta, on suojeltava erityisen tarkasti, koska niiden käsittelyn asiayhteys voisi aiheuttaa huomattavia riskejä perusoikeuksille ja -vapauksille. Perustuslakivaliokunta on tämän johdosta kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (PeVL 15/2018 vp). Perustuslakivaliokunta on varhaiskasvatusta koskevien tietovarantojen osalta lausunnossaan PeVL 17/2018 vp edellyttänyt, että terveydentilatietojen ja muiden arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn on oltava tietosuoja-asetuksen mahdollistamisissa puitteissa yksityiskohtaista ja kattavaa.

Esityksessä tarkoitettu henkilötietojen käsittely kuuluu osittain rikosasioiden tietosuojadirektiivin ja sen kansallisen täytäntöönpanolainsäädännön soveltamisalaan tilanteissa, joissa tietoja käsiteltäisiin rikosasioiden tietosuojalain mukaisten toimivaltaisen viranomaisten toimesta laissa määriteltyihin käyttötarkoituksiin. Osana perustuslain 10 §:n tulkintakäytäntöön kohdistuvaa tarkistusta perustuslakivaliokunta katsoi, että rikosasioiden tietosuojadirektiivi ei sisällä sellaista yksityiskohtaista sääntelyä, joka muodostaisi riittävän säännöspohjan perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on tällaisissa perusoikeusherkissä sääntelykonteksteissa edelleen arvioitava valiokunnan aiemman sääntelyn lakitasoisuutta, täsmällisyyttä ja kattavuutta korostaneen käytännön pohjalta. Merkityksellistä tässä suhteessa on myös, että rikosasioiden tietosuojalaki on soveltamisalallaan yleislakina sovellettavaksi tuleva laki, jota on tarkoitus täydentää eri hallinnonaloja koskevalla erityislainsäädännöllä. Henkilötietojen suojaan liittyvät sääntelyn kattavuuden, täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukset voidaan kuitenkin joiltain osin täyttää myös tietosuoja-asetuksen soveltamisalan ulkopuolella kansalliseen oikeuteen sisältyvällä yleislailla (PeVL 14/2018 vp, PeVL 26/2018 vp, PeVL 51/2018 vp).

Esitykseen sisältyvässä koostavaa sovellusta koskevassa ehdotuksessa on pyritty huomioimaan tietosuoja-asetuksen asettamat vaatimukset. Lakiehdotuksessa on kiinnitetty erityistä huomiota erityisiin henkilötietoryhmiin ja arvioitu sääntelyn riittävyttä siltä osin. Rahoitustietodirektiivin edellyttämästä sääntelystä ja kansallisen liikkumavaran käytöstä on tehty tarkemmin selkoa hallituksen esityksen osiossa 5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset. Esityksessä ehdotettu henkilötietojen käsittelyä koskeva erityissääntely on arvioitu välttämättömäksi. Sääntely koskee rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalalla käsiteltäviä arkaluonteisia tietoja ja muita sellaisia tietoja, joiden käsittely edellyttää siitä aiheutuvien riskien vuoksi täsmällisiä ja tarkkarajaisia säännöksiä. Laissa olisi siten säädettävä yleislainsäädäntöä täydentävästi muun muassa käsiteltävien henkilötietojen sisällöstä.

Esityksen tavoitteena on helpottaa tiedonsaantia teknisen sovelluksen avulla niiden viranomaisten osalta, joiden voimassaolevan lainsäädännön mukaan on jo oikeus saada näitä tietoja. Esityksen valmistelussa on arvioitu, että ehdotettu henkilötietojen käsittelyä ja salassapidettävien tietojen luovuttamista koskeva sääntely ei merkitse pidemmälle menevää perusoikeuksien rajoitusta kuin on perusteltua ottaen huomioon ehdotusten taustalla olevien tavoitteiden painavuus suhteessa rajoitettavaan perusoikeuteen. Ehdotetun sääntelyn on arvioitu olevan välttämätön ja oikeasuhtainen toimenpide esityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Edellä todettu huomioon ottaen esityksessä ehdotetun sääntelyn arvioidaan täyttävän perustuslain 10 §:stä seuraavat vaatimukset.

12.4. Hallinnolliset seuraamukset

Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan lainvastaisesta teosta määrätävä maksu ei ole perustuslain 81 §:n mukainen vero tai maksu vaan rangaistusluonteinen taloudellinen seuraamus. Valiokunta on asiallisesti rinnastanut rangaistusluonteisen rahamääräisen seuraamuksen rikosoikeudelliseen seuraamukseen (PeVL 4/2001 vp, s. 7, PeVL 32/2005 vp, s. 2, PeVL 55/2005 vp, s. 2, PeVL 17/2012 vp s. 6). Hallinnollisen seuraamuksen yleisistä perusteista on säädettävä perustuslain 2 §:n 3 momentin edellyttämällä tavalla lailla, koska sen määräämiseen sisältyy julkisen vallan käyttöä. Laissa on valiokunnan mukaan täsmällisesti ja selkeästi määriteltävä seuraamuksen ja sen suuruuden perusteista ja oikeusturvasta samoin kuin lain täytäntöönpanon perusteista (PeVL 32/2005 vp, s. 2—3, PeVL 55/2005 vp, s. 2, PeVL 57/2010 vp, s. 2, PeVL 17/2012 vp s. 6). Perustuslakivaliokunta on todennut, että vaikka perustuslain 8 §:n rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen täsmällisyysvaatimus ei sellaisenaan kohdistu hallinnollisten seuraamusten sääntelyyn, tarkkuuden yleistä vaatimusta ei kuitenkaan voida tällaisen sääntelyn yhteydessä sivuuttaa (PeVL 9/2012 vp, s. 2, PeVL 57/2010 vp, s. 2 ja PeVL 74/2002 vp, s. 5).

Ehdotuksen mukaan Tulli voisi asettaa pankki ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetun tietojenantovelvollisuuden tehosteeksi uhkasakon, jos laiminlyönti ei ole vähäinen ja määrätä rikemaksun edellä mainitun lain 4 § 2 momentin tahallaan tai tietojen toimittamista koskevan velvoitteen joko huolimattomuudesta laiminlyöneelle tai velvollisuuden rikkoneelle.

Tullille ehdotetut toimivaltuudet ovat perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaisesti täsmälliset ja tarkkarajaiset.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksityksessä. Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Ponsi

Koska rahoitustietodirektiivissä on säännöksiä, jotka ehdotetaan pantaviksi täytäntöön lailla, annetaan eduskunnan / hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lain pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä (571/2019) 2 § kohta 10, 3 §, 4 §:n 4 ja 5 momentti, 10 §, 11 § ja 12 §
lisätään lakiin uusi 3 a § ja 7 a § ja 2 §:n kohta 11

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

-
- 10) *muilla talletustileillä* luottolaitostoiminnasta annetun lain 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja talletustilejä, jotka eivät kuitenkaan ole maksulaitoslain 5 §:ssä tarkoitettuja maksutilejä;
11) *koostavalla sovelluksella* Tullin ylläpitämää teknistä ratkaisua, jonka avulla se välittää tietoja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä toimivaltaisille viranomaisille.

3 §

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää käyttävät viranomaiset

Seuraavilla toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus päästä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään lain 4 §:n mukaisesti luovutettaviin ja 6 §:ssä säädetyn mukaisesti tallennettuihin tietoihin, jos se on tarpeellista seuraavien tehtävien suorittamiseksi:

- 1) poliisilla, Tullilla, Rajavartiolaitoksella ja syyttäjillä Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/794 (*Europol-asetus*) liitteen I mukaisen rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, tutkimiseksi ja niihin liittyviä syytetoimia varten.
- 2) Verohallinnolla Verohallinnosta annetun lain (503/2010) 2 §:n 1 momentissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi;
- 3) Tullin suorittamaan verotukseen ja verovalvontaan, Tullin suorittamaan esitutkintaan ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 1 luvun 2 §:n 3 ja 4 kohdassa tarkoitettuihin tullirikosten estämis- ja paljastamistehtäviin;
- 4) Ulosottoviranomaisella ulosottoaressa (705/2007) tarkoitettua täytäntöönpanoa varten;
- 5) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa (444/2017) tarkoitetuilla toimivaltaisilla viranomaisilla ja asianajajayhdistyksellä mainitussa laissa tarkoitettuun valvontatehtävän suorittamiseen;
- 6) rahanpesun selvittelykeskuksella rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain (445/2017) 2 §:n 1 momentin 1—4 ja 7 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseen;
- 7) poliisilla ja Rajavartiolaitoksella esitutkintaan, rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen, kansallisen turvallisuuden ylläpitämiseen, rahankeräyslaissa (863/2019)

tarkoitettuun rahankeräysten valvontatehtävän suorittamiseen sekä poliisilain (872/2011) 6 luvun mukaiseen poliisitutkintaan, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii;

8) Puolustusvoimilla sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetussa laissa (255/2014) tarkoitettuun rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen sekä sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 104 §:n säädetyn mukaisesti;

9) Finanssivalvonnalla Finanssivalvonnasta annetun lain (878/2008) 3 §:ssä tarkoitettujen tehtävien suorittamiseen;

10) konkurssi-asiamiehellä konkurssipesien hallinnon valvonnasta annetun lain (109/1995) 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuja velallisia ja konkurssipesää koskevia tietoja valvontatehtävän suorittamiseen;

11) syyttäjällä Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) säädettyjen virkatehtävien suorittamiseksi.

3 a §

Toimivaltaisten viranomaisten pääsy tietoihin ja niitä koskevien hakujen tekemistä koskevat edellytykset

Pääsy 4 ja 6 §:ssä tarkoitettuihin tietoihin ja mahdollisuus tehdä niitä koskevia hakuja on ainoastaan sellaisella 3 §:ssä tarkoitettun viranomaisen henkilöstön jäsenellä, joka on nimetty ja valtuutettu suorittamaan näitä tehtäviä.

4 §

Pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirja

Asianajajan asiakasvaratilien yhteyteen on merkittävä nimenomainen tieto siitä, että pankki- tai maksutili on asianajajan asiakasvarojen tili, jota koskee asianajajan salassapitovelvollisuus. Tietoja asiakasvaratileistä ei saa luovuttaa tiedonhakupöytäkirjan kautta, vaan ainoastaan tiedon siitä, että kyseessä on asianajajan asiakasvaratili mukaan lukien tieto siitä, minkä asianajajan asiakasvaratili on kyseessä.

Tulli valvoo 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen velvoitteiden noudattamista sekä antaa määräyksen pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirjan teknisistä vaatimuksista.

7 a §

7a § Tietojen luovuttaminen siirtämällä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä toimivaltaisille viranomaisille

Tulli ylläpitää koostavaa sovellusta, jolla tiedot luovutetaan siirtämällä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä toimivaltaisille viranomaisille. Tulli on koostavalla sovelluksella käsiteltävien henkilötietojen rekisterinpitäjä.

Tulli välittää 3 §:n mukaisten viranomaisten tietopyynnöt luottolaitokselle sekä siirtää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä vastaanotetut tiedot tietopyynnön mukaisesti toimivaltaiselle viranomaiselle koostavalla sovelluksella.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu henkilötietojen käsittely on automaattista. Koostavan sovelluksen kautta luovutetut tiedot on poistettava sovelluksesta välittömästi sen jälkeen, kun tiedot on luovutettu.

Tiedot voidaan luovuttaa sen estämättä, mitä yleisen tietosuoja-asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a alakohdassa säädetään rekisteröidyn oikeudesta siihen, että rekisterinpitäjä rajoittaa henkilötietojen käsittelyä.

10 §

Lokitiedot

Tullin on ylläpidettävä lokikirjaa pankki- ja maksutilirekisterin sekä koostavan sovelluksen kautta tapahtuvan pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirjan käyttökerroista ja luovutettava lokitiedot 3 §:ssä tarkoitetuille viranomaisille pyynnöstä. Lokikirjan on sisällettävä vähintään seuraavat tiedot:

- 1) asian viitetiedot;
- 2) oikeusperusta, jonka nojalla tietoja pyydetään;
- 3) tiedustelun tai haun päivämäärä ja kellonaika;
- 4) tiedustelussa tai haussa käytettyjen tietojen tyyppi;
- 5) tiedustelun tai haun tuloksen tunnistetiedot;
- 6) rekisteriä käyttäneen toimivaltaisen viranomaisen nimi.

Mitä 1 momentissa säädetään lokikirjan sisältämistä vähimmäistiedoista, sovelletaan toimivaltaisen viranomaisen 4 §:ssä tarkoitetun pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirjan käytöstä ylläpitämään lokikirjaan.

Lisäksi kunkin toimivaltaisen viranomaisen on pidettävä lokikirjaa, josta käy ilmi 4 §:ssä tarkoitetusta pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirjasta tiedustelun tai haun suorittaneen henkilön ja sen määränneen henkilön tunnistetiedot ja jos mahdollista, tiedustelun tai haun tulosten vastaanottajan tunnistetiedot. Toimivaltaisen viranomaisen on nimettävä henkilö, joka valvoo tiedonhakupöytäkirjan käyttöä. Tulli rekisterinpitäjänä valvoo pankki- ja maksutilirekisterin käyttöä.

Lokitiedot säilytetään ainoastaan henkilötietojen suojan ja tietoturvallisuuden sekä oikeusturvan varmistamiseksi, ja ne on suojattava epäasialliselta käytöltä. Lokitiedot säilytetään viisi vuotta, paitsi jos niitä tarvitaan kesken olevassa valvonta-asiassa.

11 §

Uhkasakko

Tulli voi asettaa 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen velvoitteiden noudattamisen tehosteeksi 6 §:n 1—3 momentissa tarkoitetun tietojenantovelvollisuuden tehosteeksi uhkasakon, jos laiminlyönti ei ole vähäinen. Uhkasakon tuomitsemisesta päättää Tulli, jollei muualla laissa toisin säädetä. Muilta osin uhkasakon asettamisesta ja tuomitsemisesta säädetään uhkasakkolaissa (1113/1990).

12 §

Rikemaksu

Tulli määrää rikemaksun sille, joka tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö tai rikkoo velvollisuuden ylläpitää 4 §:n 1 momentissa tarkoitettua pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirjaa tai toimittaa Tullille 4 §:n 2 momentissa taikka 6 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettuja tietoja.

Tämä laki tulee voimaan päivänä elokuuta 2021. Sen 7 a §:ä sovelletaan kuitenkin 1.3.2022 alkaen.

2.

Laki

rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lain rahanpesun selvittelykeskuksesta (445/2017) 2 §, 3 §, 4 §:n 1 ja 4 mom., 5 § ja 6 § seuraavasti:

2 §

Rahanpesun selvittelykeskus ja sen tehtävät

Keskusrikospoliisissa on rahanpesun selvittelykeskus, jonka tehtävänä on:

1) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/794 Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta (Europol-asetus) liitteen I mukaisten rikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen sekä tutkintaan saattaminen;

2) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017) 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten vastaanottaminen ja analysointi sekä palautteen antaminen niiden vaikutuksista;

3) yhteistyö viranomaisten kanssa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen sekä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten torjunnassa;

4) yhteistyö ja tietojenvaihto rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä huolehtivien vieraan valtion viranomaisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa;

5) yhteistyö ilmoitusvelvollisten kanssa;

6) tilaston pitäminen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten ja mainitun luvun 5 §:ssä säädettyjen liiketoimien keskeytysten lukumäärästä, tutkintaan saatettujen epäilyttäviä liiketoimia koskevien ilmoitusten lukumäärästä sekä tehdyistä, vastaanotetuista, evätyistä ja vastatuista tietopyynnöistä;

7) varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain (325/2013) 3 §:n 2 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten vastaanotto ja käsittely, mainitun lain 4 §:ssä tarkoitettujen jäädyttämispäätösten edellytysten selvittäminen ja jäädyttämispäätöksiä koskevien esitysten tekeminen.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisellä, paljastamisella ja selvittämisellä tarkoitetaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen epäilyihin liittyvien ilmoitusten ja näihin epäilyihin liittyvien tietojen vastaanottamista, tallettamista ja muuta käsittelemistä sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin sekä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten estämistä, paljastamista ja selvittämistä.

Rahanpesun selvittelykeskuksen toimivaltuuksista säädetään lisäksi poliisilaissa (872/2011).

Keskusrikospoliisin tulee antaa vuosittain Poliisihallitukselle selvitys rahanpesun selvittelykeskuksen toiminnasta, rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten ja tämän lain 6 §:ssä tarkoitettujen liiketoimien keskeyttämisestä koskevien määräysten lukumäärästä sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toiminnan yleisestä edistymisestä Suomessa.

3 §

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä, paljastamista ja selvittämistä koskeva rekisteri

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä, paljastamista ja selvittämistä varten on rahanpesun selvittelykeskuksen käyttöön tarkoitettu pysyvä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettävä henkilörekisteri (rahanpesurekisteri), jonka rekisterinpitäjä on rahanpesun selvittelykeskus.

Rahanpesurekisteri voi sisältää 2 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja ja saatuja sekä 4 ja 5 §:n nojalla saatuja tarpeellisia tietoja ja asiakirjoja.

Rahanpesurekisteriin saadaan tallettaa ilmoituksen tehneen henkilön nimet ja työnantajan yksilöintitiedot sekä tietojärjestelmän käyttötarkoituksen kannalta seuraavat tarpeelliset tiedot siitä henkilöstä, jota ilmoitus koskee:

- 1) nimet;
- 2) syntymäaika, -kotikunta ja -valtio;
- 3) henkilötunnus;
- 4) tunnistamisessa käytetyn asiakirjan tiedot;
- 5) sukupuoli;
- 6) äidinkieli;
- 7) kansalaisuus, kansalaisuudettomuus tai kansallisuus;
- 8) kotivaltio;
- 9) siviilisääty;
- 10) ammatti;
- 11) osoite ja puhelinnumero sekä muu yhteystieto;
- 12) tieto henkilön kuolemasta tai kuolleeksi julistamisesta;
- 13) viranomaisen antama asiakasnumero;
- 14) Y-tunnus;
- 15) pankki- ja maksutilitiedot ja tallelokeron tiedot sekä asiakkuudet ja asiakastilitiedot;
- 16) ulkomaalaisen henkilön vanhempien nimet ja osoite, matkustusasiakirjan tiedot sekä muut maahantuloon ja rajanylittämiseen liittyvät tarpeelliset tiedot;
- 17) valokuva, jos sen tallettaminen on asian käsittelyn kannalta välttämätöntä.

Rahanpesurekisteriä saavat käyttää vain rahanpesun selvittelykeskuksen henkilöstöön kuuluvat. Tietoja saa käyttää ja luovuttaa salassapitosäännösten estämättä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin sekä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi.

Epäilyttävää liiketoimea koskevan ilmoituksen tekijän nimi ja henkilöllisyys ovat salassa pidettäviä tietoja. Edellä säädetyn estämättä tiedon saa kuitenkin luovuttaa tämän lain 4 §:n 4 momentissa ja 5 §:n 3 momentissa säädettyä tarkoitusta varten.

Rekisteröidyllä ei ole tarkastusoikeutta rekisterin muihin kuin 2 §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettuihin jäädyttämispäätöksiin liittyviin tietoihin. Tietosuojavaltuutettu voi rekisteröidyn pyynnöstä tarkastaa rekisteröityä koskevien tietojen käsittelyn lainmukaisuuden henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018) 29 §:n mukaisesti. Rekisteröidyn oikeuksista säädetään lisäksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 4 luvussa.

Ilmoitus ja sen tiedot poistetaan rahanpesurekisteristä kymmenen vuoden kuluttua rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen epäilyä koskevan merkinnän tekemisestä. Edellä 2 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaiset tiedot poistetaan viipymättä, jos jäädyttämispäätös kumotaan varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain 12 §:n nojalla.

Jäljempänä 5 §:n 4 momenttiin perustuvaa tietojen käsittelyä koskevat lokitiedot ja valvontatiedot on pyynnöstä annettava tietosuojavaltuutetun nähtäväksi. Lokitiedot säilytetään ainoastaan henkilötietojen suojan ja tietoturvallisuuden sekä oikeusturvan varmistamiseksi, ja ne on suojattava epäasialliselta käytöltä. Lokitiedot ja valvontatiedot säilytetään kymmenen vuotta. Tietosuojavaltuutetun tietojensaantioikeudesta säädetään lisäksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 47 §:ssä.

Poliisin henkilötietojen käsittelystä säädetään lisäksi luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/679, henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetussa laissa sekä henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetussa laissa (616/2019).

4 §

Rahanpesun selvittelykeskuksen oikeus saada, käyttää ja luovuttaa tietoa

Rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä sekä ilmoitusvelvollisilta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen kannalta sekä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat maksutta sen estämättä, mitä liikesalaisuutta tai yksilön, yhteisön tai säätiön taloudellisia olosuhteita, taloudellista asemaa tai verotustietoja koskevien tietojen salassapidosta säädetään. Edellä mainitut tiedot on annettava viipymättä. Päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta tekee selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies.

Rahanpesurekisterin tietoja saa käyttää ja luovuttaa salassapitosäännösten estämättä vain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshiyöty on saatu tai saataisiin, sekä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saatamiseksi ja kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Rahanpesun selvittelykeskus saa luovuttaa tietoja myös ilman pyyntöä. Lisäksi tietoja saa luovuttaa ulkoministeriölle varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain 9 §:ssä säädettyjen tehtävien ja ulosottomiehelle mainitun lain 14 §:ssä säädettyjen tehtävien ja eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetun lain (659/1967) 2 b §:ssä säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Tietoja saadaan luovuttaa myös rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa tarkoitetulle toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle ja asianajajayhdistykselle, jos luovutettava tieto on välttämätön toimivaltaisen valvontaviranomaisen tai asianajajayhdistyksen mainitussa laissa tarkoitetun tehtävän suorittamiseksi. Tietoja voidaan luovuttaa Europolille. Päätöksen tässä momentissa tarkoitetusta tietojen luovuttamisesta tekee rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies. Tässä momentissa tarkoitettuja tietoja saa luovuttaa tietojoukkona tai sähköisesti. (26.4.2019/576)

5 §

Tietojen vaihtaminen

Rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus pyytää 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tietoja vieraan valtion rahanpesun selvittelykeskukselta tai muulta toimivaltaiselta viranomaiselta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshiyöty on saatu tai saataisiin, sekä Europol-asetuksen

liitteen I mukaisten rikosten, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Tietojen luovuttamista koskevassa pyynnössä on yksilöitävä niiden käyttötarkoitus ja siinä on oltava pyyntöön vastaamista varten riittävät tosiseikat, taustatiedot ja perustelut.

Vieraan valtion viranomaiselta saatuja tietoja saa käyttää ja luovuttaa muuhun kuin siihen tarkoitukseen, jota varten ne on luovutettu, ainoastaan tämän viranomaisen etukäteen antamalla suostumuksella.

Rahanpesun selvittelykeskus voi perustellusta pyynnöstä luovuttaa 3 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettuja tietoja vieraan valtion rahanpesun selvittelykeskukselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin sekä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Tietojen luovuttamista koskevaan pyyntöön on vastattava ilman aiheutonta viivytystä. Rahanpesun selvittelykeskus voi asettaa rajoituksia ja ehtoja luovutettavien tietojen käytölle. Tietojen luovuttamisesta voidaan kieltäytyä, jos se voisi haitata rahanpesun, terrorismin rahoittamisen tai sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen hyöty on saatu, estämistä, paljastamista tai selvittämistä tai tutkintaan saattamista taikka muusta perustellusta syystä. Rahanpesun selvittelykeskus voi luovuttaa tietoja vieraan valtion rahanpesun selvittelykeskukselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle myös ilman pyyntöä silloin, kun se on tarpeen tässä momentissa säädettyä tarkoitusta varten.

Tässä pykälässä tarkoitettuja tietoja saa vastaanottaa ja luovuttaa yhteisesti sovittua menettelyä käyttäen tietojoukkona tai sähköisesti. Rahanpesun selvittelykeskus voi hakea osumatietoja Euroopan unionin jäsenvaltion rahanpesun selvittelykeskuksen ylläpitämästä rekisteristä, jos asianomaisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen on antanut siihen suostumuksen. Euroopan unionin jäsenvaltion rahanpesun selvittelykeskukselle voidaan antaa oikeus hakea osumatietoja 3 §:ssä tarkoitettua rekisteristä sen selvittämiseksi, sisältääkö rekisteri tietoja asianomaisen valtion haun kohteesta. Päätöksen tässä pykälässä tarkoitettujen tietojen ja osumatietoihin liittyvien tietojen luovuttamisesta tekee rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystön kuuluva poliisimies.

Kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa säädetään erikseen.

6 §

Rahanpesun selvittelykeskuksen määräys liiketoimen keskeyttämisestä

Rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystön kuuluva poliisimies voi antaa ilmoitusvelvolliselle määräyksen liiketoimen keskeyttämisestä enintään kymmenen arkipäivän ajaksi, jos tällainen keskeytys on välttämätön rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin sekä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi.

Rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystön kuuluva poliisimies voi antaa ulkomaisen rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen torjunnasta vastaavan viranomaisen pyynnöstä ilmoitusvelvolliselle määräyksen liiketoimen keskeyttämisestä enintään kymmenen arkipäivän ajaksi, jos tällainen keskeytys on välttämätön rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin sekä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi.

Rahanpesun selvittelykeskuksella on 1, 2 ja 4 momentissa säädettyä tarkoitusta varten oikeus pyytää selvitystä liiketoimesta siltä, jonka varoja tai omaisuutta keskeyttäminen koskee. Liiketoimen keskeyttämisestä koskeva määräys on viivytyksettä peruttava, kun keskeytys ei ole enää tarpeen.

Rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies voi antaa tulliviranomaiselle täytäntöön pantavaksi määräyksen pidättää tullitoimenpiteen ja rajavartioviranomaiselle määräyksen pidättää rajatarkastuksen tai rajavalvonnan yhteydessä tavatut varat enintään kymmenen arkipäivän ajaksi, jos tällainen toimenpide on välttämätön rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Pidätettävillä varoilla tarkoitetaan yhteisön alueelle tuotavan tai sieltä vietävän käteisrahan valvonnasta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1889/2005 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua käteisrahaa sekä muuta irtainta omaisuutta, jolla on taloudellista arvoa.

Tässä pykälässä tarkoitettuihin arkipäiviin ei lasketa lauantaita

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Sanna Marin

Sisäministeri Maria Ohisalo

1.

Laki

pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lain pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä (571/2019) 2 § kohta 10, 3 §, 4 §:n 4 ja 5 momentti, 10 §, 11 § ja 12 §
lisätään lakiin uusi 3 a § ja 7 a § ja 2 §:n kohta 11

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Määritelmät

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

Tässä laissa tarkoitetaan:

10) muilla talletustileillä luottolaitostoiminnasta annetun lain 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettua talletusta koskevaa tiliä, joka ei kuitenkaan ole maksupalvelulain 8 §:ssä tarkoitettu maksutili.

10) muilla talletustileillä luottolaitostoiminnasta annetun lain 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja talletustilejä, jotka eivät kuitenkaan ole maksulaitoslain 5 §:ssä tarkoitettuja maksutilejä;

11) koostavalla sovelluksella Tullin ylläpitämää teknistä ratkaisua, jonka avulla se välittää tietoja pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä toimivaltaisille viranomaisille.

3 §

3 §

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää käyttävät viranomaiset

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää käyttävät viranomaiset

Seuraavilla toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus käyttää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää, jos se on välttämätöntä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi:

Seuraavilla toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus päästä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään lain 4 §:n mukaisesti luovutettaviin ja 6 §:ssä säädetyn mukaisesti tallennettuihin tietoihin, jos se on tarpeellista seuraavien tehtävien suorittamiseksi:

1) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa (444/2017) tarkoitetuilla valvontaviranomaisilla ja asianajajayhdistyksellä mainitussa laissa tarkoitettu valvontatehtävän suorittamiseen;

1) poliisilla, Tullilla, Rajavartiolaitoksella ja syyttäjillä Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/794 (Europol-

2) rahanpesun selvittelykeskuksella rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain (445/2017) 2 §:n 1 momentin 1–4 ja 7 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseen;

3) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 9 luvun 5 §:n mukaisilla viranomaisilla huolehtimisvelvoitteen toteuttamiseksi.

asetus) liitteen I mukaisten rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, tutkimiseksi ja niihin liittyviä syytetoimia varten.

2) Verohallinnolla Verohallinnosta annetun lain (503/2010) 2 §:n 1 momentissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi;

3) Tullin suorittamaan verotukseen ja verovalvontaan, Tullin suorittamaan esitutkintaan ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 1 luvun 2 §:n 3 ja 4 kohdassa tarkoitettuihin tullirikosten estämis- ja paljastamistehtäviin;

4) Ulosottoviranomaisella ulosottokaareissa (705/2007) tarkoitettua täytäntöönpanoa varten;

5) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa (444/2017) tarkoitetuilla toimivaltaisilla viranomaisilla ja asianajajayhdistyksellä mainitussa laissa tarkoitettuun valvontatehtävän suorittamiseen;

6) rahanpesun selvittelykeskuksella rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain (445/2017) 2 §:n 1 momentin 1–4 ja 7 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseen;

7) poliisilla ja Rajavartiolaitoksella esitutkintaan, rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen, kansallisen turvallisuuden ylläpitämiseen, rahankeräyslaissa (863/2019) tarkoitettuun rahankeräysten valvontatehtävän suorittamiseen sekä poliisilain (872/2011) 6 luvun mukaiseen poliisitutkintaan, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii;

8) Puolustusvoimilla sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetussa laissa (255/2014) tarkoitettuun rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen sekä sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 104 §:n säädetyn mukaisesti;

9) Finanssivalvonnalla Finanssivalvonnasta annetun lain (878/2008) 3 §:ssä tarkoitettujen tehtävien suorittamiseen;

10) konkurssiasiamiehellä konkurssipesien hallinnon valvonnasta annetun lain (109/1995) 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuja velallisia ja konkurssipesää koskevia tietoja valvontatehtävän suorittamiseen;

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

11) syyttäjällä Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) säädettyjen virkatehtävien suorittamiseksi.

3 a §

Toimivaltaisten viranomaisten pääsy tietoihin ja niitä koskevien hakujen tekemistä koskevat edellytykset

Pääsy 4 ja 6 §:ssä tarkoitettuihin tietoihin ja mahdollisuus tehdä niitä koskevia hakuja on ainoastaan sellaisella 3 §:ssä tarkoitetun viranomaisen henkilöstön jäsenellä, joka on nimetty ja valtuutettu suorittamaan näitä tehtäviä.

4 §

4 §

Pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmä

Pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmä

Asianajajan asiakasvaratilien yhteyteen on merkittävä nimenomainen tieto siitä, että pankki- tai maksutili on asianajajan asiakasvarojen tili, jota koskee asianajajan salassapitovelvollisuus. Tietoja asiakasvaratileistä ei saa luovuttaa tiedonhakujärjestelmän kautta.

Asianajajan asiakasvaratilien yhteyteen on merkittävä nimenomainen tieto siitä, että pankki- tai maksutili on asianajajan asiakasvarojen tili, jota koskee asianajajan salassapitovelvollisuus. Tietoja asiakasvaratileistä ei saa luovuttaa tiedonhakujärjestelmän kautta, vaan ainoastaan tiedon siitä, että kyseessä on asianajajan asiakasvaratili mukaan lukien tieto siitä, minkä asianajajan asiakasvaratili on kyseessä.

Tulli antaa määräyksen pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän teknisistä vaatimuksista.

Tulli valvoo 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen velvoitteiden noudattamista sekä antaa määräyksen pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän teknisistä vaatimuksista.

(uusi)

7 a §

7a § Tietojen luovuttaminen siirtämällä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä toimivaltaisille viranomaisille

Tulli ylläpitää koostavaa sovellusta, jolla tiedot luovutetaan siirtämällä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä toimivaltaisille viranomaisille. Tulli on koostavalla sovelluksella käsiteltävien henkilötietojen rekisterinpitäjä.

10 §

Lokitiedot

Tullin on ylläpidettävä lokikirjaa pankki- ja maksutilirekisterin käyttökerroista. Lokikirjan on sisällettävä vähintään seuraavat tiedot:

- 1) oikeusperusta, jonka nojalla tietoja pyydetään;
- 2) tiedustelun tai haun päivämäärä ja kellon-aika;
- 3) tiedustelussa tai haussa käytettyjen tietojen tyyppi;
- 4) tiedustelun tai haun tulokset;
- 5) rekisteriä käyttäneen toimivaltaisen viranomaisen nimi.

Mitä 1 momentissa säädetään lokikirjan sisältämistä vähimmäistiedoista, sovelletaan toimivaltaisen viranomaisen 4 §:ssä tarkoitettua tiedonhakujärjestelmän käytöstä ylläpitämään lokikirjaan.

Lisäksi kunkin toimivaltaisen viranomaisen on pidettävä lokikirjaa, josta käy ilmi 4 §:ssä tarkoitettua tiedonhakujärjestelmästä tiedustelun tai haun suorittaneen henkilön ja sen määränneen henkilön tunnistetiedot.

Tulli välittää 3 §:n mukaisten viranomaisten tietopyynnot luottolaitokselle sekä siirtää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä vastaanotetut tiedot tietopyynnön mukaisesti toimivaltaiselle viranomaiselle koostavalla sovelluksella.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu henkilötietojen käsittely on automaattista. Koostavan sovelluksen kautta luovutetut tiedot on poistettava sovelluksesta välittömästi sen jälkeen, kun tiedot on luovutettu,

Tiedot voidaan luovuttaa sen estämättä, mitä yleisen tietosuoja-asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a alakohdassa säädetään rekisteröidyn oikeudesta siihen, että rekisterinpitäjä rajoittaa henkilötietojen käsittelyä.

10 §

Lokitiedot

Tullin on ylläpidettävä lokikirjaa pankki- ja maksutilirekisterin sekä koostavan sovelluksen kautta tapahtuvan pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän käyttökerroista ja luovutettava lokitiedot 3 §:ssä tarkoitetuille viranomaisille pyynnöstä. Lokikirjan on sisällettävä vähintään seuraavat tiedot:

- 1) asian viitetiedot;
- 2) oikeusperusta, jonka nojalla tietoja pyydetään;
- 3) tiedustelun tai haun päivämäärä ja kellon-aika;
- 4) tiedustelussa tai haussa käytettyjen tietojen tyyppi;
- 5) tiedustelun tai haun tuloksen tunnistetiedot;
- 6) rekisteriä käyttäneen toimivaltaisen viranomaisen nimi.

Mitä 1 momentissa säädetään lokikirjan sisältämistä vähimmäistiedoista, sovelletaan toimivaltaisen viranomaisen 4 §:ssä tarkoitettua pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän käytöstä ylläpitämään lokikirjaan.

Lisäksi kunkin toimivaltaisen viranomaisen on pidettävä lokikirjaa, josta käy ilmi 4 §:ssä tarkoitettua pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmästä tiedustelun tai haun suorittaneen henkilön ja sen määränneen henkilön

Voimassa oleva laki

Toimivaltaisen viranomaisen on nimettävä henkilö, joka valvoo tiedonhakupöytäkirjan käyttöä. Tulli rekisterinpitäjänä valvoo pankki- ja maksutilirekisterin käyttöä.

Lokitiedot säilytetään ainoastaan henkilötietojen suojan ja tietoturvallisuuden sekä oikeusturvan varmistamiseksi, ja ne on suojattava epäasialliselta käytöltä. Lokitiedot säilytetään kymmenen vuotta.

11 §

Uhkasakko

Tulli voi asettaa 6 §:n 1–3 momentissa tarkoitetun tietojenantovelvollisuuden tehosteeksi uhkasakon, jos laiminlyönti ei ole vähäinen. Uhkasakon tuomitsemisesta päättää Tulli, jollei muualla laissa toisin säädetä. Muilta osin uhkasakon asettamisesta ja tuomitsemisesta säädetään uhkasakkolaissa (1113/1990).

12 §

Rikemaksu

Tulli määrää rikemaksun sille, joka tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö tai rikko velvollisuuden toimittaa Tullille 6 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettuja tietoja.

Ehdotus

tunnistetiedot ja jos mahdollista, tiedustelun tai haun tulosten vastaanottajan tunnistetiedot. Toimivaltaisen viranomaisen on nimettävä henkilö, joka valvoo tiedonhakupöytäkirjan käyttöä. Tulli rekisterinpitäjänä valvoo pankki- ja maksutilirekisterin käyttöä.

Lokitiedot säilytetään ainoastaan henkilötietojen suojan ja tietoturvallisuuden sekä oikeusturvan varmistamiseksi, ja ne on suojattava epäasialliselta käytöltä. Lokitiedot säilytetään viisi vuotta, paitsi jos niitä tarvitaan kesken olevassa valvonta-asiassa.

11 §

Uhkasakko

Tulli voi asettaa 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen velvoitteiden noudattamisen tehosteeksi 6 §:n 1–3 momentissa tarkoitettun tietojenantovelvollisuuden tehosteeksi uhkasakon, jos laiminlyönti ei ole vähäinen. Uhkasakon tuomitsemisesta päättää Tulli, jollei muualla laissa toisin säädetä. Muilta osin uhkasakon asettamisesta ja tuomitsemisesta säädetään uhkasakkolaissa (1113/1990).

12 §

Rikemaksu

Tulli määrää rikemaksun sille, joka tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö tai rikko velvollisuuden ylläpitää 4 §:n 1 momentissa tarkoitettua pankki- ja maksutilien tiedonhakupöytäkirjaa tai toimittaa Tullille 4 §:n 2 momentissa taikka 6 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettuja tietoja.

Tämä laki tulee voimaan päivänä elokuuta 2021. Sen 7 a §:ä sovelletaan kuitenkin 1.3.2022 alkaen.

2.

Laki

rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lain rahanpesun selvittelykeskuksesta (445/2017) 2 §, 3 §, 4 §:n 1 ja 4 mom., 5 §
ja 6§seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Rahanpesun selvittelykeskus ja sen tehtävät

Rahanpesun selvittelykeskus ja sen tehtävät

Keskusrikospoliisissa on rahanpesun selvittelykeskus, jonka tehtävänä on:

Keskusrikospoliisissa on rahanpesun selvittelykeskus, jonka tehtävänä on:

1) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen, paljastaminen ja selvittäminen sekä tutkintaan saattaminen;

1) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/794 Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta (Europol-asetus) liitteen I mukaisten rikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen sekä tutkintaan saattaminen;

2) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017) 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten vastaanottaminen ja analysointi sekä palautteen antaminen niiden vaikutuksista;

2) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017) 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten vastaanottaminen ja analysointi sekä palautteen antaminen niiden vaikutuksista;

3) yhteistyö viranomaisten kanssa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa;

3) yhteistyö viranomaisten kanssa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen sekä Euro-pol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten torjunnassa;

4) yhteistyö ja tietojenvaihto rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä huolehtivien vieraan valtion viranomaisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa;

4) yhteistyö ja tietojenvaihto rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä huolehtivien vieraan valtion viranomaisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa;

5) yhteistyö ilmoitusvelvollisten kanssa;

5) yhteistyö ilmoitusvelvollisten kanssa;

6) tilaston pitäminen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten ja mainitun luvun 5 §:ssä säädettyjen liiketoimien keskeytysten lukumäärästä, tutkintaan saatettujen epäilyttäviä liiketoimia koskevien

6) tilaston pitäminen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten ja mainitun luvun 5 §:ssä säädettyjen liiketoimien keskeytysten lukumäärästä, tutkintaan saatettujen epäilyttäviä liiketoimia koskevien

ilmoitusten lukumäärästä sekä tehdyistä, vastaanotetuista, evätyistä ja vastatuista tietopyynnöistä;

7) varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain (325/2013) 3 §:n 2 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten vastaanotto ja käsittely, mainitun lain 4 §:ssä tarkoitettujen jäädyttämisspäätösten edellytysten selvittäminen ja jäädyttämisspäätöksiä koskevien esitysten tekeminen.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisellä, paljastamisella ja selvittämisellä tarkoitetaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen epäilyihin liittyvien ilmoitusten ja näihin epäilyihin liittyvien tietojen vastaanottamista, tallettamista ja muuta käsittelemistä sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämistä, paljastamista ja selvittämistä.

Rahanpesun selvittelykeskuksen toimivaltuuksista säädetään lisäksi poliisilaissa (872/2011).

Keskusrikospoliisin tulee antaa vuosittain Poliisihallitukselle selvitys rahanpesun selvittelykeskuksen toiminnasta, rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten ja tämän lain 6 §:ssä tarkoitettujen liiketoimen keskeyttämisestä koskevien määräysten lukumääristä sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toiminnan yleisestä edistymisestä Suomessa.

3 §

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä, paljastamista ja selvittämistä koskeva rekisteri

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä, paljastamista ja selvittämistä varten on rahanpesun selvittelykeskuksen käyttöön tarkoitettu pysyvä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettävä henkilörekisteri (rahanpesurekisteri), jonka rekisterinpitäjä on rahanpesun selvittelykeskus.

ilmoitusten lukumäärästä sekä tehdyistä, vastaanotetuista, evätyistä ja vastatuista tietopyynnöistä;

7) varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain (325/2013) 3 §:n 2 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten vastaanotto ja käsittely, mainitun lain 4 §:ssä tarkoitettujen jäädyttämisspäätösten edellytysten selvittäminen ja jäädyttämisspäätöksiä koskevien esitysten tekeminen.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisellä, paljastamisella ja selvittämisellä tarkoitetaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen epäilyihin liittyvien ilmoitusten ja näihin epäilyihin liittyvien tietojen vastaanottamista, tallettamista ja muuta käsittelemistä sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin *sekä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten* estämistä, paljastamista ja selvittämistä.

Rahanpesun selvittelykeskuksen toimivaltuuksista säädetään lisäksi poliisilaissa (872/2011).

Keskusrikospoliisin tulee antaa vuosittain Poliisihallitukselle selvitys rahanpesun selvittelykeskuksen toiminnasta, rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten ja tämän lain 6 §:ssä tarkoitettujen liiketoimen keskeyttämisestä koskevien määräysten lukumääristä sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toiminnan yleisestä edistymisestä Suomessa.

3 §

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä, paljastamista ja selvittämistä koskeva rekisteri

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä, paljastamista ja selvittämistä varten on rahanpesun selvittelykeskuksen käyttöön tarkoitettu pysyvä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettävä henkilörekisteri (rahanpesurekisteri), jonka rekisterinpitäjä on rahanpesun selvittelykeskus.

Rahanpesurekisteri voi sisältää 2 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja ja saatuja sekä 4 ja 5 §:n nojalla saatuja tarpeellisia tietoja ja asiakirjoja.

Rahanpesurekisteriin saadaan tallettaa ilmoituksen tehneen henkilön nimet ja työnantajan yksilöintitiedot sekä tietojärjestelmän käyttötarkoituksen kannalta seuraavat tarpeelliset tiedot siitä henkilöstä, jota ilmoitus koskee:

- 1) nimet;
- 2) syntymäaika, -kotikunta ja -valtio;
- 3) henkilötunnus;
- 4) tunnistamisessa käytetyn asiakirjan tiedot;
- 5) sukupuoli;
- 6) äidinkieli;
- 7) kansalaisuus, kansalaisuudettomuus tai kansallisuus;
- 8) kotivaltio;
- 9) siviilisääty;
- 10) ammatti;
- 11) osoite ja puhelinnumero sekä muu yhteystieto;
- 12) tieto henkilön kuolemasta tai kuolleeksi julistamisesta;
- 13) viranomaisen antama asiakasnumero;
- 14) Y-tunnus;
- 15) pankki- ja maksutilitiedot ja tallelokeron tiedot sekä asiakkuudet ja asiakastilitiedot;
- 16) ulkomaalaisen henkilön vanhempien nimi ja osoite, matkustusasiakirjan tiedot sekä muut maahantuloon ja rajanylittämiseen liittyvät tarpeelliset tiedot;
- 17) valokuva, jos sen tallettaminen on asian käsittelyn kannalta välttämätöntä.

Rahanpesurekisteriä saavat käyttää vain rahanpesun selvittelykeskuksen henkilöstöön kuuluvat. Tietoja saa käyttää ja luovuttaa salassapitosäännösten estämättä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi.

Epäilyttävää liiketoimea koskevan ilmoituksen tekijän nimi ja henkilöllisyys ovat

Rahanpesurekisteri voi sisältää 2 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja ja saatuja sekä 4 ja 5 §:n nojalla saatuja tarpeellisia tietoja ja asiakirjoja.

Rahanpesurekisteriin saadaan tallettaa ilmoituksen tehneen henkilön nimet ja työnantajan yksilöintitiedot sekä tietojärjestelmän käyttötarkoituksen kannalta seuraavat tarpeelliset tiedot siitä henkilöstä, jota ilmoitus koskee:

- 1) nimet;
- 2) syntymäaika, -kotikunta ja -valtio;
- 3) henkilötunnus;
- 4) tunnistamisessa käytetyn asiakirjan tiedot;
- 5) sukupuoli;
- 6) äidinkieli;
- 7) kansalaisuus, kansalaisuudettomuus tai kansallisuus;
- 8) kotivaltio;
- 9) siviilisääty;
- 10) ammatti;
- 11) osoite ja puhelinnumero sekä muu yhteystieto;
- 12) tieto henkilön kuolemasta tai kuolleeksi julistamisesta;
- 13) viranomaisen antama asiakasnumero;
- 14) Y-tunnus;
- 15) pankki- ja maksutilitiedot ja tallelokeron tiedot sekä asiakkuudet ja asiakastilitiedot;
- 16) ulkomaalaisen henkilön vanhempien nimi ja osoite, matkustusasiakirjan tiedot sekä muut maahantuloon ja rajanylittämiseen liittyvät tarpeelliset tiedot;
- 17) valokuva, jos sen tallettaminen on asian käsittelyn kannalta välttämätöntä.

Rahanpesurekisteriä saavat käyttää vain rahanpesun selvittelykeskuksen henkilöstöön kuuluvat. Tietoja saa käyttää ja luovuttaa salassapitosäännösten estämättä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin *sekä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten* estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Epäilyttävää liiketoimea koskevan ilmoituksen tekijän nimi ja

salassa pidettäviä tietoja. Edellä säädetyn estämättä tiedon saa kuitenkin luovuttaa tämän lain 4 §:n 4 momentissa ja 5 §:n 3 momentissa säädettyä tarkoitusta varten.

Rekisteröidyllä ei ole tarkastusoikeutta rekisterin muihin kuin 2 §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettuihin jäädyttämispäätöksiin liittyviin tietoihin. Tietosuojavaltuutettu voi rekisteröidyn pyynnöstä tarkastaa rekisteröityä koskevien tietojen käsittelyn lainmukaisuuden henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018) 29 §:n mukaisesti. Rekisteröidyn oikeuksista säädetään lisäksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 4 luvussa.

Ilmoitus ja sen tiedot poistetaan rahanpesu- rekisteristä kymmenen vuoden kuluttua rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen epäilyä koskevan merkinnän tekemisestä. Edellä 2 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaiset tiedot poistetaan viipymättä, jos jäädyttämispäätös kumotaan varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain 12 §:n nojalla.

Jäljempänä 5 §:n 4 momenttiin perustuvaa tietojen käsittelyä koskevat lokitiedot ja valvontatiedot on pyynnöstä annettava tietosuojavaltuutetun nähtäväksi. Lokitiedot säilytetään ainoastaan henkilötietojen suojan ja tietoturvallisuuden sekä oikeusturvan varmistamiseksi, ja ne on suojattava epäasialliselta käytöltä. Lokitiedot ja valvontatiedot säilytetään kymmenen vuotta. Tietosuojavaltuutetun tietojensaantioikeudesta säädetään lisäksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 47 §:ssä.

Poliisin henkilötietojen käsittelystä säädetään lisäksi luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/679, henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetussa laissa sekä henkilötietojen

henkilöllisyys ovat salassa pidettäviä tietoja. Edellä säädetyn estämättä tiedon saa kuitenkin luovuttaa tämän lain 4 §:n 4 momentissa ja 5 §:n 3 momentissa säädettyä tarkoitusta varten.

Rekisteröidyllä ei ole tarkastusoikeutta rekisterin muihin kuin 2 §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettuihin jäädyttämispäätöksiin liittyviin tietoihin. Tietosuojavaltuutettu voi rekisteröidyn pyynnöstä tarkastaa rekisteröityä koskevien tietojen käsittelyn lainmukaisuuden henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018) 29 §:n mukaisesti. Rekisteröidyn oikeuksista säädetään lisäksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 4 luvussa.

Ilmoitus ja sen tiedot poistetaan rahanpesu- rekisteristä kymmenen vuoden kuluttua rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen epäilyä koskevan merkinnän tekemisestä. Edellä 2 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaiset tiedot poistetaan viipymättä, jos jäädyttämispäätös kumotaan varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain 12 §:n nojalla.

Jäljempänä 5 §:n 4 momenttiin perustuvaa tietojen käsittelyä koskevat lokitiedot ja valvontatiedot on pyynnöstä annettava tietosuojavaltuutetun nähtäväksi. Lokitiedot säilytetään ainoastaan henkilötietojen suojan ja tietoturvallisuuden sekä oikeusturvan varmistamiseksi, ja ne on suojattava epäasialliselta käytöltä. Lokitiedot ja valvontatiedot säilytetään kymmenen vuotta. Tietosuojavaltuutetun tietojensaantioikeudesta säädetään lisäksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 47 §:ssä.

Poliisin henkilötietojen käsittelystä säädetään lisäksi luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/679, henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetussa laissa sekä henkilötietojen

Voimassa oleva laki

käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa (616/2019).

4 §

Rahanpesun selvittelykeskuksen oikeus saada, käyttää ja luovuttaa tietoa

Rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä sekä ilmoitusvelvollisilta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen kannalta välttämättömät tiedot ja asiakirjat maksutta sen estämättä, mitä liikesalaisuutta tai yksilön, yhteisön tai säätiön taloudellisia olosuhteita, taloudellista asemaa tai verotustietoja koskevien tietojen salassapidosta säädetään. Päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta tekee selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies.

Rahanpesurekisterin tietoja saa käyttää ja luovuttaa salassapitosäynnösten estämättä vain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi ja kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Rahanpesun selvittelykeskus saa luovuttaa tietoja myös ilman pyyntöä. Lisäksi tietoja saa luovuttaa ulkoministeriölle varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain 9 §:ssä säädettyjen tehtävien ja ulosottomiehelle mainitun lain 14 §:ssä säädettyjen tehtävien ja eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämiseksi annetun lain (659/1967) 2 b §:ssä säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Tietoja saadaan luovuttaa myös rahanpesun ja

Ehdotus

käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa (616/2019).

4 §

Rahanpesun selvittelykeskuksen oikeus saada, käyttää ja luovuttaa tietoa

Rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä sekä ilmoitusvelvollisilta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen kannalta sekä *Europol*-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat maksutta sen estämättä, mitä liikesalaisuutta tai yksilön, yhteisön tai säätiön taloudellisia olosuhteita, taloudellista asemaa tai verotustietoja koskevien tietojen salassapidosta säädetään. *Edellä mainitut tiedot on annettava viipymättä.* Päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta tekee selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies.

Rahanpesurekisterin tietoja saa käyttää ja luovuttaa salassapitosäynnösten estämättä vain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, sekä *Europol*-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi ja kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Rahanpesun selvittelykeskus saa luovuttaa tietoja myös ilman pyyntöä. Lisäksi tietoja saa luovuttaa ulkoministeriölle varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain 9 §:ssä säädettyjen tehtävien ja ulosottomiehelle mainitun lain 14 §:ssä säädettyjen tehtävien ja eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämiseksi annetun lain (659/1967) 2 b §:ssä säädettyjen tehtävien hoitamiseksi.

terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa tarkoitettulle toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle ja asianajajayhdistykselle, jos luovutettava tieto on välttämätön toimivaltaisen valvontaviranomaisen tai asianajajayhdistyksen mainitussa laissa tarkoitettun tehtävän suorittamiseksi. Päätöksen tässä momentissa tarkoitettuja tietojen luovuttamisesta tekee rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies. Tässä momentissa tarkoitettuja tietoja saa luovuttaa tietojoukkona tai sähköisesti.

5 §

Tietojen vaihtaminen

Rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus pyytää 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tietoja vieraan valtion rahanpesun selvittelykeskukselta tai muulta toimivaltaiselta viranomaiselta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Tietojen luovuttamista koskevassa pyynnössä on yksilöitävä niiden käyttötarkoitus ja siinä on oltava pyyntöön vastaamista varten riittävät tosiseikat, taustatiedot ja perustelut.

Vieraan valtion viranomaiselta saatuja tietoja saa käyttää ja luovuttaa muuhun kuin siihen tarkoitukseen, jota varten ne on luovutettu, ainoastaan tämän viranomaisen etukäteen antamalla suostumuksella.

Rahanpesun selvittelykeskus voi perustelusta pyynnöstä luovuttaa 3 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettuja tietoja vieraan valtion rahanpesun selvittelykeskukselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämiseksi,

Tietoja saadaan luovuttaa myös rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa tarkoitettulle toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle ja asianajajayhdistykselle, jos luovutettava tieto on välttämätön toimivaltaisen valvontaviranomaisen tai asianajajayhdistyksen mainitussa laissa tarkoitettun tehtävän suorittamiseksi. *Tietoja voidaan luovuttaa Europolille.* Päätöksen tässä momentissa tarkoitettuja tietojen luovuttamisesta tekee rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies. Tässä momentissa tarkoitettuja tietoja saa luovuttaa tietojoukkona tai sähköisesti. (26.4.2019/576)

5 §

Tietojen vaihtaminen

Rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus pyytää 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tietoja vieraan valtion rahanpesun selvittelykeskukselta tai muulta toimivaltaiselta viranomaiselta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, *sekä Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten*, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Tietojen luovuttamista koskevassa pyynnössä on yksilöitävä niiden käyttötarkoitus ja siinä on oltava pyyntöön vastaamista varten riittävät tosiseikat, taustatiedot ja perustelut.

Vieraan valtion viranomaiselta saatuja tietoja saa käyttää ja luovuttaa muuhun kuin siihen tarkoitukseen, jota varten ne on luovutettu, ainoastaan tämän viranomaisen etukäteen antamalla suostumuksella.

Rahanpesun selvittelykeskus voi perustelusta pyynnöstä luovuttaa 3 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettuja tietoja vieraan valtion rahanpesun selvittelykeskukselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin *sekä Europol-asetuksen*

paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Tietojen luovuttamista koskevaan pyyntöön on vastattava ilman aiheutonta viivytystä. Rahanpesun selvittelykeskus voi asettaa rajoituksia ja ehtoja luovutettavien tietojen käytölle. Tietojen luovuttamisesta voidaan kieltäytyä, jos se voisi haitata rahanpesun, terrorismin rahoittamisen tai sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen hyöty on saatu, estämistä, paljastamista tai selvittämistä tai tutkintaan saattamista taikka muusta perustellusta syystä. Rahanpesun selvittelykeskus voi luovuttaa tietoja vieraan valtion rahanpesun selvittelykeskukselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle myös ilman pyyntöä silloin, kun se on tarpeen tässä momentissa säädettyä tarkoitusta varten.

Tässä pykälässä tarkoitettuja tietoja saa vastaanottaa ja luovuttaa yhteisesti sovittua menettelyä käyttäen tietojoukkona tai sähköisesti. Rahanpesun selvittelykeskus voi hakea osumatietoja Euroopan unionin jäsenvaltion rahanpesun selvittelykeskuksen ylläpitämästä rekisteristä, jos asianomaisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomaislainen on antanut siihen suostumuksen. Euroopan unionin jäsenvaltion rahanpesun selvittelykeskukselle voidaan antaa oikeus hakea osumatietoja 3 §:ssä tarkoitettusta rekisteristä sen selvittämiseksi, sisältääkö rekisteri tietoja asianomaisen valtion haun kohteesta. Päätöksen tässä pykälässä tarkoitettujen tietojen ja osumatietoihin liittyvien tietojen luovuttamisesta tekee rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystään kuuluva poliisimies.

Kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa säädetään erikseen.

6 §

Rahanpesun selvittelykeskuksen määräys liiketoimen keskeyttämisestä

Rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystään kuuluva poliisimies voi antaa ilmoitusvelvolliselle määräyksen liiketoimen keskeyttämisestä enintään kymmenen arkipäivän ajaksi, jos tällainen keskeytys on välttämätön rahanpesun ja terrorismin

liitteen I mukaisten rikosten, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Tietojen luovuttamista koskevaan pyyntöön on vastattava ilman aiheutonta viivytystä. Rahanpesun selvittelykeskus voi asettaa rajoituksia ja ehtoja luovutettavien tietojen käytölle. Tietojen luovuttamisesta voidaan kieltäytyä, jos se voisi haitata rahanpesun, terrorismin rahoittamisen tai sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen hyöty on saatu, estämistä, paljastamista tai selvittämistä tai tutkintaan saattamista taikka muusta perustellusta syystä. Rahanpesun selvittelykeskus voi luovuttaa tietoja vieraan valtion rahanpesun selvittelykeskukselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle myös ilman pyyntöä silloin, kun se on tarpeen tässä momentissa säädettyä tarkoitusta varten.

Tässä pykälässä tarkoitettuja tietoja saa vastaanottaa ja luovuttaa yhteisesti sovittua menettelyä käyttäen tietojoukkona tai sähköisesti. Rahanpesun selvittelykeskus voi hakea osumatietoja Euroopan unionin jäsenvaltion rahanpesun selvittelykeskuksen ylläpitämästä rekisteristä, jos asianomaisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomaislainen on antanut siihen suostumuksen. Euroopan unionin jäsenvaltion rahanpesun selvittelykeskukselle voidaan antaa oikeus hakea osumatietoja 3 §:ssä tarkoitettusta rekisteristä sen selvittämiseksi, sisältääkö rekisteri tietoja asianomaisen valtion haun kohteesta. Päätöksen tässä pykälässä tarkoitettujen tietojen ja osumatietoihin liittyvien tietojen luovuttamisesta tekee rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystään kuuluva poliisimies.

Kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa säädetään erikseen.

6 §

Rahanpesun selvittelykeskuksen määräys liiketoimen keskeyttämisestä

Rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystään kuuluva poliisimies voi antaa ilmoitusvelvolliselle määräyksen liiketoimen keskeyttämisestä enintään kymmenen arkipäivän ajaksi, jos tällainen keskeytys on välttämätön rahanpesun ja terrorismin

rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi.

Rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies voi antaa ulkomaisen rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen torjunnasta vastaavan viranomaisen pyynnöstä ilmoitusvelvolliselle määräyksen liiketoimen keskeyttämisestä enintään kymmenen arkipäivän ajaksi, jos tällainen keskeytys on välttämätön rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi.

Rahanpesun selvittelykeskuksella on 1, 2 ja 4 momentissa säädettyä tarkoitusta varten oikeus pyytää selvitystä liiketoimesta siltä, jonka varoja tai omaisuutta keskeyttäminen koskee. Liiketoimen keskeyttämistä koskeva määräys on viivytyksettä peruttava, kun keskeytys ei ole enää tarpeen.

Rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies voi antaa tulliviranomaiselle täytäntöön pantavaksi määräyksen pidättää tullitoimenpiteen ja rajavartiolaitosviranomaiselle määräyksen pidättää rajatarkastuksen tai rajavalvonnan yhteydessä tavatut varat enintään kymmenen arkipäivän ajaksi, jos tällainen toimenpide on välttämätön rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Pidätettävillä varoilla tarkoitetaan yhteisön alueelle tuotavan tai sieltä vietävän käteisrahan valvonnasta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1889/2005 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua käteisrahaa sekä muuta irtainta omaisuutta, jolla on taloudellista arvoa.

rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin sekä *Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten*, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi.

Rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies voi antaa ulkomaisen rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen torjunnasta vastaavan viranomaisen pyynnöstä ilmoitusvelvolliselle määräyksen liiketoimen keskeyttämisestä enintään kymmenen arkipäivän ajaksi, jos tällainen keskeytys on välttämätön rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin sekä *Europol-asetuksen liitteen I mukaisten rikosten*, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi.

Rahanpesun selvittelykeskuksella on 1, 2 ja 4 momentissa säädettyä tarkoitusta varten oikeus pyytää selvitystä liiketoimesta siltä, jonka varoja tai omaisuutta keskeyttäminen koskee. Liiketoimen keskeyttämistä koskeva määräys on viivytyksettä peruttava, kun keskeytys ei ole enää tarpeen.

Rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies voi antaa tulliviranomaiselle täytäntöön pantavaksi määräyksen pidättää tullitoimenpiteen ja rajavartiolaitosviranomaiselle määräyksen pidättää rajatarkastuksen tai rajavalvonnan yhteydessä tavatut varat enintään kymmenen arkipäivän ajaksi, jos tällainen toimenpide on välttämätön rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu tai saataisiin, estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tutkintaan saattamiseksi. Pidätettävillä varoilla tarkoitetaan yhteisön alueelle tuotavan tai sieltä vietävän käteisrahan valvonnasta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1889/2005 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua käteisrahaa sekä muuta irtainta omaisuutta, jolla on taloudellista arvoa.

Voimassa oleva laki

Tässä pykälässä tarkoitettuihin arkipäiviin ei lasketa lauantaita.

Ehdotus

Tässä pykälässä tarkoitettuihin arkipäiviin ei lasketa lauantaita.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 .
